

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการจัดการการศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Resecarch)

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม (Field work) โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มุ่งศึกษารูปแบบและวิธีการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ ๔ กลุ่มด้วยกัน คือ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียน และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๒๕ รูปหรือคน และ

การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณแบบสำรวจ (Survey Quantitative Research) โดยกำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษาไว้ ๔ กลุ่มด้วยกันคือ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุสามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียน และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๖๗ รูปหรือคน ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

๔.๑ สภาพทั่วไปในการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๑.๑ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

๔.๑.๒ ผลการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research)

๔.๑.๓ การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๒ รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพ

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ สภาพทั่วไปในการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยสภาพทั่วไปในการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ SWOT เพื่อนำข้อเท็จจริงมาพัฒนาและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ดังนี้

๔.๑.๑ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การศึกษาวินิจฉัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษารูปแบบและวิธีการการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จาก ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียน และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๒๕ รูปหรือคน ทำการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และดำเนินการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบพรรณนา ซึ่งผลการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

๑) ความเป็นมาของแนวคิดในการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน จำนวน ๒๕ รูปหรือคน เกี่ยวกับความเป็นมาของแนวคิดในการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษา พบว่า มีรายละเอียดดังนี้

การศึกษาพระปริยัติธรรม หรือที่เรียกกันว่า “**นักธรรม**” เกิดขึ้นตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาไทย เพื่อให้ภิกษุสามเณรผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาสามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึง อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างออกไป ต่อมาพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่านั้นแม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสวิสัยก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษานักธรรมด้วย โดยเฉพาะสำหรับเหล่าข้าราชการครู จึงทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้นเรียกว่า “**ธรรมศึกษา**”^๑ มีครบทั้ง ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกันกับหลักสูตรนักธรรมของภิกษุสามเณร เว้นแต่วินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดใช้เบญจศีลเบญจธรรมและอุโบสถศีลแทนหลักสูตรธรรมศึกษาได้เปิดสอนและสอนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ และ เปิดสอนครบทุกชั้นในเวลาต่อมา มีฆราวาสทั้งหญิงและชายเข้าสอบเป็นจำนวนมากนับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา

^๑สัมภาษณ์ พระเทพรัตนาร (นพปฎล กตสาโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น^๒ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ สนามหลวงแผนกธรรมได้ปรับเนื้อหาหลักสูตรธรรมศึกษาให้น้อยลง ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ในปัจจุบัน เพราะผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนผู้เรียนหรือนักเรียนซึ่งมีหลักสูตรที่ต้องเรียนต้องศึกษาในสถาบันการศึกษาอยู่แล้วเป็นปกติ การเรียนธรรมศึกษาที่มีเนื้อหาวิชามากเกินไปอาจเป็นภาระที่หนักสำหรับผู้เรียน

การเรียนการสอนธรรมศึกษา เป็นงานเผยแผ่พุทธธรรมเพื่อสร้างสรรค์คนดีให้มีมากขึ้น ในสังคม เป็นงานเผยแผ่หลักสูตรที่คณะสงฆ์กำหนดขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในประวัติความเป็นมา และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันจะทำให้ผู้เรียนนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาธรรมศึกษาได้ตามโอกาส คณะสงฆ์จึงจัดสอนธรรมศึกษาตามสถานศึกษา โรงเรียน หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่มีความสนใจ

การศึกษาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยแต่โบราณมา นิยมศึกษาเป็นภาษาบาลีที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม หรือที่เรียกว่า นักธรรม เป็นการศึกษาพระธรรมวินัยแบบภาษาไทย ซึ่งเกิดขึ้นตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส การเรียนการสอนธรรมศึกษา จึงเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกรูปแบบหนึ่งของคณะสงฆ์ โดยมุ่งเน้นที่นักเรียน นิสิต ผู้เรียนหรือนักเรียน และประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นไปตามนโยบายที่รัฐบาลส่งเสริมเรื่องคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมาภิบาล และการป้องกัน การทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ

ปัจจุบันมีฆราวาสทั้งชายและหญิงเข้าสอบธรรมศึกษาเป็นจำนวนมาก ซึ่งคณะสงฆ์โดยแม่กองธรรมสนามหลวง ได้ขยายการสอบธรรมศึกษาออกไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ^๓ พบว่า มีเด็กนักเรียน ผู้เรียนหรือนักเรียน เยาวชน และประชาชน ที่อยู่ในต่างประเทศให้ความสนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ณ วัดไทยในต่างประเทศ ซึ่งจัดให้มีการสอบธรรมศึกษาขึ้นเช่นเดียวกับประเทศไทย ขณะเดียวกัน มีชาวต่างชาติได้ให้ความสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้น โดยมีการแปลหลักสูตรเป็นภาษาของประเทศนั้นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้เข้ารับการศึกษาระดับนี้ ยอมรับในคุณค่าของการเรียนธรรมศึกษา^๔ รวมทั้งเห็นประโยชน์ในการนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติธรรม ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนน้อมนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติตามครรลองของชีวิต

คณะสงฆ์จึงเห็นความสำคัญของการศึกษาธรรม โดยการให้ความร่วมมือจัดการเรียนการสอนตามโรงเรียนต่างๆ เพื่อโครงการฝึกอบรมการเรียนรู้ ได้มีความรู้ทางหลักพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น จะได้นำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง เป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี^๕ โดยความเป็นมาของการจัดการศึกษาแผนกธรรมศึกษานั้นเดิมมีการจัดการพระเณร เข้าไปสอนตามสถานศึกษาต่างๆ เพื่อให้ความรู้ธรรมะต่างๆ แต่

^๒ สัมภาษณ์ พระปลัดสนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^๓ สัมภาษณ์ นายฉัญเทพ หมื่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^๔ สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณแกม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง อำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^๕ สัมภาษณ์ พระญาณไตรโลก (สมคิด จินตยโส, ปธ.๕), รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดบรมวงศ์อิศวรารามวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ปัจจุบันได้มีการส่งพระ เณร เข้าไปทำการสอนเกือบทุกสถานศึกษา เพื่อให้ความรู้ในด้านธรรมะและมีการจัดให้มีการวัดผลการเรียนการสอนจึงได้มีการสอบวัดผลแผนกธรรมศึกษาขึ้น^๖

การจัดการเรียนการสอนแบบเดิม โดยการส่งพระไปสอนตามสถานศึกษาต่างๆ มีการเรียนมาเป็นระยะๆ แต่ยังไม่ค่อยแพร่หลายมากนัก ยังคงไม่มีกระบวนการการจัดการสอบและวัดผลในปัจจุบัน แต่พอมีการเรียนการสอนมากขึ้นจึงได้จัดให้มีการจัดสอบและประเมินผลการศึกษา ก็ได้จัดส่งให้นักเรียนได้เข้ามาสอบวัดผลที่มีการจัดสอบจึงเรียกว่าการสอบธรรมศึกษา^๗ บางสำนักบางวัดที่จัดการเรียนการสอนอย่างจริงจัง ครูผู้สอนก็มิใช่ไม่ค่อยมากเหมือนในปัจจุบัน มีการจัดการมากขึ้นในสมัยเจ้าคณะภาค วัดประยุรวงศาวาส อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีนโยบายในการเผยแพร่เชิงรุก โดยให้พระออกไปสอนตามโรงเรียนมากขึ้น มีค่าตอบแทนเป็นนิยัตให้กับผู้สอน^๘ ให้การสนับสนุนนักเรียนวัดผลความรู้ในส่วนของการสอบธรรมศึกษา^๙ จัดส่งให้นักเรียนได้เข้ามาสอบวัดผลที่เรียกว่าการสอบธรรมศึกษามากขึ้น^{๑๐}

ปัจจุบัน คณะสงฆ์มีนโยบายให้พระสังฆาธิการพัฒนาความรู้ความสามารถและนำเอาความรู้นี้ไปปฏิบัติหน้าที่การสอนได้อย่างถูกต้อง^{๑๑} เพราะพระสังฆาธิการเป็นที่ตั้งความศรัทธาของญาติโยมทั้งหลาย^{๑๒} คณะสงฆ์จึงดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้เป็นหลักสูตรที่ชัดเจน มีกระบวนการวัดผลที่มีขั้นตอนและวิธีการที่ดีมากขึ้น^{๑๓} หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสนใจและให้การสนับสนุนมากขึ้น และกระทรวงศึกษาธิการยังมีนโยบายให้มีการสอบธรรมศึกษาที่ทุกสถาบันการศึกษาอีกด้วย^{๑๔} โดยมุ่งเน้นต้องการให้เด็กมีความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติและการทำตนเป็น

^๖ สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรารักษ์ (สมพร นนทโก), เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^๗ สัมภาษณ์ พระครูชินธรรมาภรณ์ (ประยูร ชินธมโม), เจ้าคณะอำเภอบางบาล เจ้าอาวาสวัดสีฎก, วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^๘ สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยนโต (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอเสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามราชวรวิหาร เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^๙ สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญฺญาวชิโร), เจ้าคณะอำเภอกาฬี เจ้าอาวาสวัดผดุงธรรม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคู้, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาโล), เจ้าคณะตำบลปลายกลัด เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม), เจ้าคณะตำบลอมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระใบฎีกา เร่งชัย เขมจาโร, เจ้าอาวาสวัดโคกกรวด, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

คนดี เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี โดยนำพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาจิตใจ^{๑๕} และให้ดำรงอยู่คู่กับการดำเนินชีวิตในสังคมไทยไปอย่างยาวนาน^{๑๖}

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาด้านธรรมศึกษานี้มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ มาจนถึงปัจจุบัน ในอดีตยังไม่ค่อยแพร่หลายมากนัก มีเพียงบางสำนักเท่านั้น และหน่วยงานรัฐก็ไม่ได้ให้ความสำคัญงานส่วนนี้เท่าไรแต่ในปัจจุบันมีการเรียนการสอนมากขึ้นโดยมีการส่งพระ เณร เข้าไปทำการสอนเกือบทุกสถานศึกษา เพื่อให้ความรู้ในด้านธรรมะ ความรู้ทางหลักศาสนาเพิ่มขึ้น เพื่อจะได้นำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง เป็นชาวพุทธที่ดี นอกจากนี้ยังมีการจัดให้มีการวัดผลการเรียนการสอนจึงได้มีการสอบวัดผลแผนกธรรมศึกษาขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์คือเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจศาสนาและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒) สภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน จำนวน ๒๕ รูปหรือคน เกี่ยวกับสภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษา พบว่า มีรายละเอียดดังนี้

๑) ด้านบุคลากรมีจำนวนน้อย โดยเฉพาะผู้บริหารสำนักและครูผู้สอนผู้สอนไม่พอ สถานศึกษาปัจจุบันมีความสนใจอย่างได้ทางเข้าไปสอนมาก แต่อุปสรรคก็มีบ้างในส่วนนักเรียนมักยังไม่ค่อยสนใจให้ความสำคัญมากนัก^{๑๗}

๒) มีการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น ครูสอนเริ่มไม่เพียงพอกับจำนวนโรงเรียนต่างๆ ที่ต้องการให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาเพิ่มมากขึ้น และระยะเวลาในการเรียนก็มีจำกัด ต้องเพิ่มการพัฒนาการให้มากขึ้น ในวันหยุดควรมีการเรียนพิเศษเสริมความรู้มีกิจกรรมเสริมเป็นแรงจูงใจ^{๑๘}

๓) การดำเนินการจัดการเรียนการสอนแผนกธรรมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่พบเห็นนั้น อาจจะมีการขาดความพร้อมในหลายอย่าง เช่น สถานที่จัดการเรียนการสอนคณะครูในโรงเรียน ผู้บริหาร และตัวผู้เรียนเอง รวมไปถึงครูพระผู้สอนธรรมศึกษาด้วย สิ่งเหล่านี้ถ้าไม่มีคุณภาพแล้วย่อมถือว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนแผนกธรรมศึกษาทั้งสิ้น^{๑๙}

^{๑๕}สัมภาษณ์ นางสาวคณินจ รัตเสวก, ผู้อำนวยการโรงเรียนรอตเสวกวิทยา, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอกาชี หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๖}สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตเสวกวิทยา (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๗}สัมภาษณ์ พระเทพรัตนนาถ (นพปฎล กตสโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๘}สัมภาษณ์ พระญาณไตรโลก (สมคิด จินตยโส,ป.ธ.๕), รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๙}สัมภาษณ์ พระครูชินธรรมาภรณ์ (ประยูร ชินธมโม), เจ้าคณะอำเภอบางบาล เจ้าอาวาสวัดสีสุก, วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

๔) การจัดการแผนกธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการส่วนใหญ่จะจัดพระภิกษุผู้มีความรู้ในส่วนของพระปริยัติธรรม เข้าไปสอนในโรงเรียนหรือบางวัดที่เป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ก็จะให้นักเรียนได้เข้ามาศึกษาในวัด ส่วนปัญหาอุปสรรค คือขาดสื่อการสอนที่ทันสมัย^{๒๐}

๕) การเรียนการสอนธรรมศึกษา มีการดำเนินการแพร่หลายมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมและเป็นระบบระเบียบมากขึ้นมีการพัฒนารูปแบบในการนำเสนอที่ทันสมัยตามยุคปัจจุบันมากกว่าก่อน มักพบปัญหาในเรื่องการขาดบุคลากรไม่พอเพียงอุปสรรคมักพบพระผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถไม่มากนัก^{๒๑}

๖) ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษานั้น จังหวัดระนองศรีอยุธยา มีจัดการเรียนการสอนตามโรงเรียนต่างๆ และวัดที่มีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ก็มีการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาและมีกระบวนการทดสอบ วัดผลและประเมินผล ก่อนการสอบธรรมสนามหลวงที่กำหนดในแต่ละปี^{๒๒}

๗) ปัญหาและอุปสรรคนั้นบางครั้งก็เป็นส่วนของสถานศึกษาและบางทีก็เป็นของครูสอนที่ไม่พอเพียงกับจำนวนนักเรียนก็มีมากทำให้การเรียนการสอนวัดผลไม่ควรจัดให้เหมาะกับจำนวนนักเรียน^{๒๓}

๘) การศึกษาแผนกธรรมเพื่อรักษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและเอาธรรมนี้ไปสอนหรือเทศน์ให้โยมฟัง การศึกษาธรรมที่ไม่มีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน แล้วนำไปสอนแก่นักเรียนเยาวชน ญาติโยมทั้งหลาย ทำให้บางครั้งอาจเกิดความเข้าใจไม่ตรงตามหลักธรรมคำสอน ที่ต้องการจะสื่อสารได้ ซึ่งก็มาจากเพราะว่าผู้สอนเองก็ไม่เข้าใจเหมือนกัน^{๒๔}

๙) ผู้บริหารทั้งฝ่ายสงฆ์และผู้บริหารโรงเรียนต้องใส่ใจการศึกษาแผนกธรรมด้วย เพื่อให้พระสงฆ์รู้สิ่งที่ถูกต้อง และเอาสิ่งนั้นไปปฏิบัติการสอนได้อย่างถูกต้องด้วย^{๒๕}

๑๐) การจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาทั้งวัดและโรงเรียนทั่วไป ซึ่งถือว่าน่าจะทั่วถึง แต่ก็ยังมีอีกหลายแห่งที่มีพระภิกษุสงฆ์จำนวนน้อย และไม่เพียงพอที่จะเข้าไปสอนได้อย่างเต็มที่และอาจติดขัดในเรื่องของการเดินทางด้วยเช่นกัน^{๒๖}

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระปลัดสนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยันโต (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอเสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามราชวรวิหาร เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญญาวชิโร), เจ้าคณะอำเภอภาชี เจ้าอาวาสวัดผดุงธรรม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลคอนหม้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคู้, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาโล), เจ้าคณะตำบลปลายกลัด เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม), เจ้าคณะตำบลอมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาขจรศักดิ์ จันทสโร, เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม เจ้าอาวาสวัดหนองน้ำส้ม, วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๗.

๑๑) การขาดสื่อการสอนที่ทันสมัย ไม่สามารถที่จะดึงดูดความสนใจ หรือสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้การสอนได้^{๒๗}

๑๒) พระสังฆาธิการ ต้องมีความรู้อย่างแท้จริงแจ่มแจ้ง และต้องร่วมมือกันเพื่อพัฒนาสังคมต่อไป และเรื่องนี้มีอุปสรรคทางการเดินทาง^{๒๘}

๑๓) กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เป็นลักษณะรูปแบบเดิมๆ เด็กและเยาวชนยังให้ความสำคัญน้อย ไม่ค่อยมีการวางแผนในระยะสั้น-ระยะยาว อย่างเป็นระบบ ไม่ค่อยมีอาคารสถานที่เรียนในวัดที่เหมาะสม ส่วนใหญ่อยู่ในสถานศึกษาต่างๆ มากกว่า และไม่ค่อยมีการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน^{๒๙}

๑๔) แม้จะมีการบริหารจัดการไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าอดีตมาก หน่วยงานของคณะสงฆ์มีนโยบายสนับสนุนมากขึ้น องค์กรภาครัฐ หรือเอกชน มีความสนใจเพิ่มขึ้น แต่ในด้านงบประมาณก็เป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการอยู่พอสมควร^{๓๐}

๑๕) การจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา ยังไม่ทั่วถึงครอบคลุมทุกโรงเรียน บางโรงเรียนมีนักเรียนซึ่งนับถือศาสนาอื่นๆ เกิดการแบ่งแยกการเรียน และผู้ปกครองไม่ยอมรับให้เรียนธรรมศึกษา^{๓๑}

๑๖) ครูพระมีจำนวนน้อยรูปจึงสอนแต่เพียงธรรมศึกษาชั้นตรี, โท การเข้าอบรม หรือจัดอบรมสำหรับเด็กชั้น ป.๑ - ป.๓ จึงไม่มีโอกาสได้รับความรู้จากครูพระ และในบางครั้งครูพระก็ไม่สามารถมาสอนได้เนื่องจากมีกิจธุระ จึงต้องเป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียนที่ต้องดูแลสอนเด็กเอง^{๓๒}

๑๗) ครูพระมีจำนวนน้อยจึงทำให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของจำนวนโรงเรียนที่มีมาก นักเรียนจึงไม่ค่อยได้รับความรู้อย่างถูกต้อง^{๓๓}

๑๘) บ้าน วัด โรงเรียน ยังไม่มีการบริหารจัดการร่วมกันอย่างเป็นระบบ อีกทั้งครูผู้สอนมียังไม่ค่อยมาก ตามความต้องการของโรงเรียน รวมถึงการให้การอุปถัมภ์จากหน่วยงานต่างๆ ยังมีน้อย^{๓๔}

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระใบฎีกา เริงชัย เขมจาโร, เจ้าอาวาสวัดโคกกรวด, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมั่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณเกษม, ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง หมู่ที่ ๖ ตำบลดอนหญ้านาง อำเภอกาชี, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นางสาวคณินจ รอดเสวก, ผู้อำนวยการโรงเรียนรอตเสวกวิทยา, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอกาชี หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายสามารถ กองโชค, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนาค หมู่ที่ ๗ ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายพรเทพ พัดวิสัย, ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอกาชี, ไวยาวัจกรวัด หมู่ที่ ๗ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗.

๑๙) มีการจัดพระสอนศีลธรรมให้มาสอนตามโรงเรียนต่างๆ แต่ก็ยังไม่เพียงพอเพราะนักเรียนนั้นมีจำนวนมากกว่าพระสอนมาก^{๓๕}

๒๐) การจัดการไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าอดีตมาก คณะสงฆ์มีนโยบายสนับสนุนมากขึ้น หน่วยงานขององค์กรภาครัฐ หรือเอกชน มีความสนใจเพิ่มขึ้น ด้านงบประมาณและผู้เรียนก็เป็นอุปสรรคในการจัดการอย่างมีคุณภาพด้วย^{๓๖}

๒๑) ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยังมีจำนวนน้อย แต่นักเรียนนั้นมีจำนวนมาก การเรียนการสอนจึงไม่ค่อยเต็มที่เพราะมีข้อจำกัดดังกล่าว^{๓๗}

๒๒) ในการดำเนินการร่วมกันทั้งวัดและโรงเรียน ครูผู้สอนที่ยังไม่ค่อยมากตามความต้องการของโรงเรียน การให้การอุปถัมภ์จากหน่วยงานต่างๆ ก็ยังมีน้อย^{๓๘}

๒๓) มีสถานที่ศึกษาอย่างมากมายหลายแห่งที่รองรับสำหรับนักเรียนเพื่อให้เยาวชนนักเรียนสะดวกในการเรียนรู้มากขึ้น^{๓๙}

๒๔) การจัดการเรียนการสอนได้ดีในระดับหนึ่ง ยังมีปัญหาอยู่บ้าง เกี่ยวกับผู้สอนที่ยังขาดความรู้และเข้าใจอย่างแท้จริง^{๔๐}

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การดำเนินการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ในส่วนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจัดการเรียนการสอนตามโรงเรียนต่างๆ และวัดที่มีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ก็มีการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาและสั่งสอบวัดผล โดยในปัจจุบันมีการจัดการไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าอดีตมาก หน่วยงานของคณะสงฆ์มีนโยบายสนับสนุนมากขึ้น องค์กรภาครัฐ หรือเอกชน มีความสนใจเพิ่มขึ้น ถือได้ว่าในปัจจุบันมีการจัดการศึกษาแผนกธรรมศึกษาถือว่าทั่วถึง

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการสรุปได้ว่าปัญหาและอุปสรรคที่พบคือ กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เป็นลักษณะรูปแบบเดิมๆ เด็กและเยาวชนยังให้ความสำคัญน้อย ไม่ค่อยมีการวางแผนในระยะสั้น-ระยะยาว อย่างเป็นระบบ ไม่ค่อยมีอาคารสถานที่เรียนในวัดที่เหมาะสม ส่วนใหญ่อยู่ในสถานศึกษาต่างๆ มากกว่า และไม่ค่อยมีการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนนอกจากนี้ยังมีปัญหาคือจำนวนบุคลากรน้อย โดยเฉพาะผู้บริหารสำนักและครูผู้สอนผู้สอนมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการ เนื่องจากสถานศึกษาปัจจุบันมีความต้องการให้มีการเข้าไปสอนธรรม

^{๓๕} สัมภาษณ์ เกสัชกรหญิงนิธิกาญจน์ ชันติวรพงศ์, หัวหน้าฝ่ายเภสัชกรรมโรงพยาบาลภาษี (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลภาษี หมู่ที่ ๒ ตำบลภาษี อำเภอลำลูกเกด, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายมนัส ทพิไทย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราชบุรณราชพิพิธ (กริ่ง - สง่าอุปกัมภ), วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นางสาวรัตนาวดี ดันสวัสดิ์, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาษี อำเภอลำลูกเกด, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายธนสาร ศุภพันธ์, ครูโรงเรียนวัดอุทัย, ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดอุทัย, วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางสาวภัทรมล จิตมะโน, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาษี อำเภอลำลูกเกด, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๐} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตเสวกวิทยา (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาษี อำเภอลำลูกเกด, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ศึกษาในโรงเรียนมากขึ้นพระผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถไม่มากนักและขาดสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และขาดงบประมาณที่เพียงพอสำหรับการบริหารจัดการการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

๓) การจัดการศึกษาธรรมศึกษาในอนาคตของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน จำนวน ๒๕ รูปหรือคน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาธรรมศึกษาในอนาคตของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษา พบว่า มีรายละเอียดดังนี้

๑) ควรจะมีการพัฒนารูปแบบและวิธีการให้มีความเท่าเทียมของการศึกษาในทางโลก โดยเฉพาะสื่อทันสมัยค่อนข้างมีน้อยมีการจัดการที่เป็นระบบมีรูปแบบวิธีการที่ตรงกันทุกสำนักเร่งการพัฒนาบุคลากรบริหารสำนักและครูผู้สอนให้มากขึ้นด้วย^{๔๑}

๒) ต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอๆ โดยหาอุปกรณ์การสอนมาเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นแรงจูงใจให้นักเรียนนั้นจะได้มีความสนใจมากยิ่งขึ้น^{๔๒}

๓) ในอนาคตการจัดการเรียนการสอนควรจะต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ จัดให้มีการเรียนการสอนในสถานการศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เพื่อให้การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและมีคณะกรรมการลงพื้นที่เพื่อดูหาสาเหตุอุปสรรค ในการเรียนการสอนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น^{๔๓}

๔) ควรมีการจัดการในองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงกระจายการจัดการสำนักออกไปยังอำเภอ ตำบล มากขึ้น มีการวางแผนบริหารจัดการเป็นสัดส่วนชัดเจนยิ่งขึ้นมีระบบการเรียนการสอนทันสมัยกับยุคสมัยมากขึ้นและมีการพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้และพัฒนาการมากกว่านี้^{๔๔}

๕) ตามนโยบายของเจ้าคณะภาค ๒ กำหนดให้นักเรียนที่มีสังกัดอยู่ในวัดหรือโรงเรียนวัดก็จะให้มีการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาและต้องการให้โรงเรียนเอกชนที่มีความสนใจอยากให้พระเข้าไปสอน เจ้าคณะผู้ปกครองก็จะจัดพระเข้าไปช่วยสอนให้^{๔๕}

^{๔๑}สัมภาษณ์ พระเทพรัตนนกร (นพปฎล กตสาโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๒}สัมภาษณ์ พระญาณไตรโลก (สมคิด จินตยโส,ป.ธ.๕), รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดบรมวงศ์อิศวรารามวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๓}สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรสาธิต (สมพร นนทโก), เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๔๔}สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยันโต (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอเสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามราชวรวิหาร เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๕}สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญญาวชิโร), เจ้าคณะอำเภอกาชี เจ้าอาวาสวัดผดุงธรรม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

๖) การจัดการศึกษาแผนกธรรมศึกษาในอนาคต นั้นจะมีการส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนแผนกธรรมศึกษามากขึ้นและจะมีการสอบเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากแต่ก่อนนั้นอาจจะมีการจัดการเรียนการสอนน้อยแห่ง^{๔๖}

๗) อันดับแรกเราต้องปลูกฝังเยาวชน ให้ขยันหมั่นเพียรศึกษาเล่าเรียนให้แก่งานของเราเป็นคนดีอยู่ในสังคม เราสามารถที่จะช่วยสังคมได้อย่างเต็มที่^{๔๗}

๘) ปัจจุบันพระสังฆาธิการหรือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรขยันศึกษาเล่าเรียนในแผนกธรรม เพื่อนำไปใช้เสริมการสอนมากขึ้น^{๔๘}

๙) การจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในอนาคตของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในอนาคตนั้นควรจะให้นักเรียนทุกโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดได้มีการจัดการเรียนการสอนแผนกธรรมศึกษาให้ครบทุกโรงเรียนและส่งนักเรียนธรรมศึกษานั้นเข้าสอบวัดผลเพื่อประเมินผลของการศึกษา^{๔๙}

๑๐) ในยุคปัจจุบันถึงอนาคต ก็เชื่อว่าจะมีการจัดการการศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษาทั้งวัดและโรงเรียนทั่วไป โดยต้องช่วยกันทำการสอนให้มากๆ ซึ่งเชื่อว่าต่อไปน่าจะทั่วถึงและมีความสะดวกสำหรับนักเรียนอยู่อย่างมาก^{๕๐}

๑๑) พระสังฆาธิการควรมีการประชุมกันเรื่อยๆ เพื่อให้พระสังฆาธิการนั้นเป็นแบบอย่างของผู้เคร่งครัดแก่นักเรียนอีกด้วย^{๕๑}

๑๒) ควรมีการปรับปรุงรูปแบบในการเรียนการสอนที่มีการพัฒนาให้ทันสมัย มีความน่าสนใจในกลุ่มเยาวชนมากขึ้น มีการวางแผนเตรียมการในการจัดการให้เป็นรูปธรรม มีการพัฒนาองค์การสถานศึกษาให้มาสนใจนำเข้าไปในโรงเรียนเป็นการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีการนำหลักธรรมมาบูรณาการการใช้ในการจัดการ^{๕๒}

๑๓) น่าจะมีการวางแผนที่เป็นระบบและยุทธศาสตร์ในการจัดการทั้งในส่วนของท่านพระสังฆาธิการภาครัฐ และโรงเรียนร่วมกัน ควรมีการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้บุคลากรสงฆ์ ในด้านนี้

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคู้, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาโล), เจ้าคณะตำบลปลายกลัด เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม), เจ้าคณะตำบลอมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระมหาขจรศักดิ์ จันทสโร, เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม เจ้าอาวาสวัดหนองน้ำส้ม, วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระใบฎีกา เรืองชัย เขมจาโร, เจ้าอาวาสวัดโคกกรวด, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมั่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

มากขึ้น ควรจัดหาสื่อพัฒนาการเรียนรู้เสริมเพิ่มเติมให้หลากหลาย ควรมีการจัดโครงสร้างการทำงานในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ให้ทั่วถึง^{๕๓}

๑๔) ในอนาคตการจัดการการศึกษาศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา น่าจะมีการพัฒนามากขึ้นเพื่อให้เด็กได้เข้ารับการศึกษอย่างทั่วถึง^{๕๔}

๑๕) น่าจะมีครูพระสอนเพิ่มขึ้น มีเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ มีสื่อเพื่อดึงดูดความสนใจของเด็กมากกว่าปัจจุบันที่เด็กสามารถจับต้องได้มากกว่านี้^{๕๕}

๑๖) การจัดการครูพระสอนศีลธรรมให้มีประสิทธิภาพสามารถสอนนักเรียนได้อย่างถูกต้อง และนำสื่อการสอนที่ทันสมัยมาใช้สอนเพื่อไม่ทำให้นักเรียนเบื่อหน่าย^{๕๖}

๑๗) ควรมีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอและทั่วถึงในหมู่บ้าน มีการนำรูปแบบของสื่อที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในการสอนมากขึ้น และควรมีการวางแผนร่วมกันในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง^{๕๗}

๑๘) การจัดการน่าจะเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมมาก เพราะคณะสงฆ์มีนโยบายให้การสนับสนุนมากขึ้น หน่วยงานขององค์กรภาครัฐ หรือเอกชน มีความสนใจเพิ่มขึ้น ด้านงบประมาณและผู้เรียนที่เป็นอุปสรรคในการจัดการน่าจะมีคุณภาพขึ้น^{๕๘}

๑๙) ควรมีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยทันยุคในปัจจุบันยิ่งขึ้นเพื่อดึงดูดความสนใจให้นักเรียนมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น^{๕๙}

๒๐) ควรจัดการอบรมให้ครูพระสอนศีลธรรมนั้น มีหลักธรรมะอย่างต่อเนื่องเพื่อจะได้นำความรู้ไปใช้สอนได้อย่างเต็มที่^{๖๐}

๒๑) ในภายหน้านั้น ส่วนการดำเนินการร่วมกันทั้งวัดและโรงเรียน ครูผู้สอนที่มียังไม่ค่อยมากตามความต้องการของโรงเรียน ควรมีการให้การอุปถัมภ์จากหน่วยงานต่างๆ มากขึ้น^{๖๑}

^{๕๓}สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๔}สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณแกม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง หมู่ที่ ๖ ตำบลดอนหญ้านาง อำเภอกาชี, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๕๕}สัมภาษณ์ นางสาวคณินจ รอดเสวก, ผู้อำนวยการโรงเรียนรอตเสวกวิทยา, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอกาชี หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๖}สัมภาษณ์ นายสามารถ กองโชค, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนาค หมู่ที่ ๗ ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๕๗}สัมภาษณ์ นายพรเทพ พัดวิสัย, ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอกาชี, ไวยาวัจกรวัด หมู่ที่ ๗ ตำบลกาชีอำเภอกาชี, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๘}สัมภาษณ์ นายมนัส ทัพไทย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง (กริ่ง - สง่าอุบลมภ์), วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๕๙}สัมภาษณ์ เกษักรหญิงนิธิกาญจน์ ชันติวรพงศ์, หัวหน้าฝ่ายเกษตรกรรมโรงพยาบาลกาชี (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลกาชี หมู่ที่ ๒ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๖๐}สัมภาษณ์ นางสาวรัตนาวดี ดินสวัสดิ์, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรม/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๖๑}สัมภาษณ์ นายธนสาร ศุภพันธ์, ครูโรงเรียนวัดอุทัย, ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดอุทัย, วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

๒๒) ในอนาคตมีแนวโน้มอาจจะมีการจัดการการเรียนการสอนได้ดีกว่าเดิมและมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น^{๒๒}

๒๓) การจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนแผนกธรรมศึกษาน่าจะมีการส่งเสริมให้เจริญและพัฒนามากขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างทั่วถึง^{๒๓}

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนควรมีการวางแผนบริหารจัดการเป็นสัดส่วนชัดเจนยิ่งขึ้นมีระบบการเรียนการสอนทันสมัยกับยุคสมัยมากขึ้น เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ จัดให้มีการเรียนการสอนในสถานการศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เพื่อให้การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและมีคณะกรรมการลงพื้นที่เพื่อดูหาสาเหตุอุปสรรค ในการเรียนการสอนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น มีการพัฒนาบุคลากรบริหารสำนักและครูผู้สอนด้วยมีการจัดการในองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงมีการกระจายการจัดการสำนักออกไปยังอำเภอ ตำบล มากขึ้น ควรมีการปรับปรุงรูปแบบในการเรียนการสอนที่มีการพัฒนาให้ทันสมัย มีความน่าสนใจในกลุ่มเยาวชนมากขึ้น มีการพัฒนาองค์การสถานศึกษาให้มาสนใจนำธรรมศึกษาเข้าไปในโรงเรียนเป็นการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการวางแผนที่เป็นระบบและยุทธศาสตร์ในการจัดการทั้งในส่วนทางของพระสังฆาธิการ ของภาครัฐ และโรงเรียนร่วมกัน และมีการนำเอาหลักพุทธธรรมมาบูรณาการปรับใช้ในการจัดการ จัดหาสื่อพัฒนาการเรียนรู้เข้ามาช่วยในการสอน และดึงดูดความสนใจของเด็ก นอกจากนี้ พระผู้สอนควรมีเทคนิคการสอนที่น่าสนใจและมีการจัดการอบรมให้พระผู้สอนอย่างต่อเนื่องเพื่อจะได้นำความรู้ไปใช้สอนอย่างเต็มที่ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์ที่ดี

๔) ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาแก้ไขการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน จำนวน ๒๕ รูปหรือคน เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม ๕ ด้าน คือ ๑. ด้านสภาพทั่วไปของสำนักศาสนศึกษา ๒. ด้านผู้บริหารศึกษา ๓. ด้านครูผู้สอน ๔. ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน และ ๕. ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน ซึ่งผลการศึกษา พบว่า มีรายละเอียดดังนี้

^{๒๒}สัมภาษณ์ นางสาวภัทรมล จิตมะโน, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๓}สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตเสวกวิทยา (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

๑. ด้านสภาพทั่วไปของสำนักศาสนศึกษา

ปัญหาและอุปสรรค

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ปัญหาและอุปสรรค ของสภาพทั่วไปของการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

๑) สำนักศาสนศึกษาส่วนใหญ่ ยังไม่ค่อยมีความแน่นอนในตัวผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาไม่ค่อยเพียงพอการดูแลจัดการสำนักในชุมชนนั้นไม่ค่อยเอื้อต่อการเรียนรู้ นักศึกษาหรือสำนักเรียน ยังมีสถานที่อำนวยความสะดวกไม่พอ^{๖๔}

๒) สภาพทั่วไป พอใช้ได้ที่อยู่ ถ้ามีการปรับปรุงให้มีความพร้อมมากยิ่งขึ้น ก็จะส่งเสริมการจัดการสำนักให้เกิดเป็นแรงจูงใจให้นักเรียนเพิ่มมากขึ้น^{๖๕}

๓) ในด้านทั่วไปของสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาบางแห่งอาจจะมีเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยในการเรียนการสอนของการศึกษา การทำการเรียน การสอนบางแห่งอาจจะมีสถานที่เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน^{๖๖}

๔) สำนักศาสนศึกษาต่างๆ ไม่ค่อยมีอาคารที่เป็นเอกภาพ เป็นสัดส่วนชัดเจน ไม่มีห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนในเชิงพุทธ บางสำนักส่งเสียงรบกวน มีกิจกรรมมากเกินไปบางสำนักยังขาดความพร้อมเป็นธรรมชาติ^{๖๗}

๕) สถานที่โดยเฉพาะวัดที่พอจะมีศักยภาพที่จะจัดให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาได้นั้น ก็จะให้นักเรียนผู้ที่มีความสนใจได้เข้ามาศึกษาธรรมศึกษาภายในวัด และส่วนใหญ่ผู้ที่มาเรียนในวัดมักจะสอบผ่านเป็นส่วนใหญ่เพราะสนใจเรียนดี^{๖๘}

๖) ในการจัดการเรียนการสอนของสำนักศาสนศึกษาอาจจะเป็นในส่วนและเทคโนโลยีเครื่องมือ สื่อสาร ต่างๆ อาจจะมีน้อยจึงทำให้การเรียนการสอนไม่มีแรงดึงดูดให้นักเรียนมีความสนใจเท่าที่ควร เพราะในปัจจุบัน เครื่องมือ สื่อสาร ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี^{๖๙}

๗) อยู่ในสังคมต้องมีความแตกต่างกันบางคนขยันศึกษาบางคนก็เกียจมาก คนที่ขี้เกียจนี้มีปัญหา คนขยันไม่มีปัญหาเลย^{๗๐}

^{๖๔}สัมภาษณ์ พระเทพรัตนกร (นพปฎล กตสโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๖๕}สัมภาษณ์ พระญาณไตรโลก (สมคิด จินตยโส,ป.ธ.๕), รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดบรมวงศัศถรวรารามวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๖๖}สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรราช (สมพร นนทโก), เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๖๗}สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยันโต (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามราชวรวิหาร เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๖๘}สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญญาวิโร), เจ้าคณะอำเภอกาชี เจ้าอาวาสวัดผดุงธรรม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๖๙}สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคัง, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๗๐}สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาล), เจ้าคณะตำบลปลายกลัด เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

๘) ในยุคปัจจุบันมีการจัดการการศึกษาแผนกธรรมศึกษาทั้งวัดและโรงเรียนทั่วไป ซึ่งถือว่าน่าพอใจและมีความสะดวกสำหรับนักเรียนอยู่มาก แต่ยังคงขาดคุณภาพที่ดี^{๗๑}

๙) พระสังฆาธิการบางท่าน มีการสนใจน้อยและไม่ค่อยให้ความร่วมมืออยู่ในการประชุมที่ เจ้าคณะจังหวัดได้จัดขึ้นไว้^{๗๒}

๑๐) ผู้ที่เข้าไปสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนจะขาดสื่อการสอนที่ทันสมัย เพราะสื่อนั้นก็ถือว่ามียุทธผลทางการศึกษาเหมือนกัน เพราะสื่อเหล่านั้นจะเป็นตัวดึงดูดความสนใจของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี และจะสามารถทำให้นักเรียนนั้นมีความเข้าใจเพิ่มขึ้น^{๗๓}

๑๑) พระสังฆาธิการที่เป็นผู้สอนธรรมศึกษา มีการกิจกรงานมาก ไม่มีเวลาอย่างเพียงพอในการเข้าไปสอนธรรมศึกษา^{๗๔}

๑๒) สภาพทั่วไปของสำนักเรียนเป็นที่เอนกประสงค์จัดการเรียนรู้หรือกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนได้ลำบาก ไม่ค่อยมีห้องเรียนเป็นสัดส่วน ขาดการเอาใจใส่ดูแลสำนักเรียนให้เป็นที่ร่มรื่น และไม่มีความสะอาดเรียบร้อย^{๗๕}

๑๓) รูปแบบในการจัดการเรียนการสอนของสำนักต่างๆ ยังมีความหลากหลายไม่มี มาตรฐานชัดเจน การสร้างบรรยากาศ สำนักให้เอื้อต่อการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ การอำนวยความสะดวกของอาคารสถานที่ทำให้เห็นผลดี อาคารสถานที่เรียนยังไม่มีความเป็นเอกเทศมากนัก^{๗๖}

๑๔) สถานที่ในการจัดการศึกษา ในบางสำนักศาสนศึกษานั้น ยังไม่ค่อยเอื้ออำนวยความสะดวกเท่าที่ควร^{๗๗}

๑๕) เนื่องจากมีเด็กนักเรียนมีจำนวนมาก และห้องประชุมมี ๑ ห้อง จึงไม่สามารถให้เด็ก ได้เรียนพร้อมกันทั้งธรรมศึกษาตรี – โท ในห้องประชุมเดียวกัน^{๗๘}

๑๖) นักเรียนมีจำนวนมากจึงทำให้จำนวนครูสอนและห้องที่ใช้ในการเรียนการสอนมีไม่พอเพียงพอ^{๗๙}

^{๗๑} สัมภาษณ์.พระมหาขจรศักดิ์ จันทสาโร เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม เจ้าอาวาสวัดหนองน้ำส้ม, วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๗๒} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม), เจ้าคณะตำบลอมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระใบฎีกา เริงชัย เขมจาโร, เจ้าอาวาสวัดโคกกรวด, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมั่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๗๖} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๗๗} สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณแกม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอนัญนาง หมู่ที่ ๖ ตำบลอนัญนาง อำเภอกาชี, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๗๘} สัมภาษณ์ นางสาวคณินจิ รอดเสวก, ผู้อำนวยการโรงเรียนรอตเสวกวิทยา, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอกาชี หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๗๙} สัมภาษณ์ นายสามารถ กองโชค, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนาค หมู่ที่ ๗ ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗.

๑๗) ทางการจัดการสถานที่จัดการศึกษา ยังขาดทิศทางการพัฒนาคุณภาพขึ้น เพราะคณะสงฆ์มีนโยบายสนับสนุนไม่มาก หน่วยงานขององค์กรภาครัฐ หรือเอกชน มีความสนใจยังน้อย ด้านงบประมาณและผู้เรียนก็เป็นอุปสรรคในการจัดการอย่างมีคุณภาพก็ยังคงมี^{๕๐}

๑๘) นักเรียนมีจำนวนมากจึงจัดการเรียนการสอนแบบแผนการเรียนคือการสอนแต่ละชั้นเรียนแบบเรียนเป็นวัน^{๕๑}

๑๙) สื่อที่พระสอนศีลธรรมนำไปสอนยังมีไม่ค่อยเพียงพอกับนักเรียนจึงได้ไม่ค่อยสนใจเรียนวิชาธรรมศึกษา^{๕๒}

๒๐) สภาพทั่วไปในการดำเนินการร่วมกันทั้งวัดและโรงเรียน บุคลากรการศึกษาที่ยังไม่ค่อยมากตามความต้องการของโรงเรียน การให้การอุปถัมภ์เรื่องวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานเกี่ยวข้องต่างๆ ก็ยังมีน้อย^{๕๓}

๒๑) สำนักศาสนศึกษาบางสำนักนั้น อาจมีสถานที่ตั้งอยู่ห่างจากที่อยู่ จึงไม่ค่อยได้รับความสะดวกในการเดินทาง^{๕๔}

๒๒) ส่วนรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนต่างๆ ยังไม่มีความหลากหลาย และมีมาตรฐานที่ชัดเจน การสร้างบรรยากาศ สำนักไม่เอื้อต่อการเรียนรู้เป็นสำคัญ การอำนวยความสะดวกของอาคารสถานที่ทำให้เห็นผลดี อาคารสถานที่เรียนยังไม่มีความเป็นเอกเทศนั้นมีหลายแห่ง^{๕๕}

๒๓) สถานศึกษาบางสำนักเรียนนั้น ก็อาจมีอากาศที่ร้อนเกินไป ทำให้บรรยากาศไม่ดี ห้องเรียนไม่ค่อยสะอาด^{๕๖}

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคของสภาพทั่วไปของ สถานที่จัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ รูปแบบในการจัดการเรียนการสอนของสำนักต่างๆ ยังมีความหลากหลายไม่มีมาตรฐานชัดเจนและสำนักจัดการศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยมีความแน่นอนในตัวผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาไม่เพียงพอสถานศึกษาหรือสำนักเรียน ยังมีสถานที่อำนวยความสะดวกไม่พอไม่มีเทคโนโลยี เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย และ

^{๕๐}สัมภาษณ์ นายมนัส ทัพไทย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราชบุรณบุรีเทพ (กริ่ง - สง่าอุปถัมภ์), วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๕๑}สัมภาษณ์ นายพรเทพ พัดวิสัย, ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอกาชี, ไวยาวัจกรวัด หมู่ที่ ๗ ตำบลกาชีอำเภอกาชี, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๒}สัมภาษณ์ เกสัชกรหญิงนิธิกาญจน์ ชันติวรพงศ์, หัวหน้าฝ่ายเภสัชกรรมโรงพยาบาลกาชี (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลกาชี หมู่ที่ ๒ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๓}สัมภาษณ์ นายธนสาร คุภพันธ์, ครูโรงเรียนวัดอุทัย, ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดอุทัย, วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๕๔}สัมภาษณ์ นางสาวรัตนาวดี ดิ้นสวัสดิ์, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๕}สัมภาษณ์ นายทศพล วงษ์เนตร, ศึกษาพิเศษสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๕๖}สัมภาษณ์ นางสาวภัทรมล จิตมะโน, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

อาจจะมึนน้อยจึงทำให้การเรียนการสอนไม่มีแรงดึงดูดให้นักเรียนมีความสนใจเท่าที่ควร สภาพทั่วไปของสำนักเรียนเป็นที่เอนกประสงค์จัดการเรียนรู้หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้ลำบาก ไม่ค่อยมีห้องเรียนเป็นสัดส่วน ขาดการเอาใจใส่ดูแลสำนักเรียนให้เป็นที่ร่มรื่น และไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลความสะอาดเรียบร้อย และสถานศึกษาอาจอยู่ห่างจากที่อยู่ทำให้ไม่ค่อยสะดวกในการเดินทาง โดยสรุปรายละเอียดได้ดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ สรุปปัญหาและอุปสรรคของของการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสภาพทั่วไปของสำนักศาสนศึกษา

ข้อที่	ปัญหาและอุปสรรค
๑.	ผู้เรียนหรือนักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่มีความแน่นอนในตัวผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาไม่ค่อยเพียงพอ
๒.	รูปแบบในการจัดการเรียนการสอนของสำนักต่างๆ ยังมีความหลากหลายไม่มีมาตรฐานชัดเจน
๓.	สภาพทั่วไปของสำนักเรียนเป็นที่เอนกประสงค์จัดการเรียนรู้หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้ลำบาก ไม่มีห้องเรียนเป็นสัดส่วน ขาดการเอาใจใส่ดูแลสำนักเรียนให้เป็นที่ร่มรื่น และไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลความสะอาดเรียบร้อย
๔.	ไม่มีเทคโนโลยี เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย และอาจจะมึนน้อยจึงทำให้การเรียนการสอนไม่มีแรงดึงดูดให้นักเรียนมีความสนใจเท่าที่ควร
๕.	สถานศึกษาอาจอยู่ห่างจากที่อยู่ของนักเรียนหรือครูผู้สอนทำให้ ไม่ค่อยสะดวกในการเดินทาง

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสภาพทั่วไปของสำนักศาสนศึกษา พบว่า

๑) ควรมีการปรับปรุงผู้บริหาร ผู้สอน บุคลากรทางการศึกษา ให้เพียงพอและมีความชัดเจนทุกมิติควรจัดสำนักให้เอื้อและสะดวกในการจัดการเรียนรู้ต่างๆ^{๘๗}

๒) ควรมีการจัดตัวร่วมกันจะได้มีความรักการเรียน มีคุณภาพ เพิ่มความสุข เพิ่มความรู้ และควรมีการนำหลักธรรมในการบริหารจัดการมาใช้เสริมด้วย เช่น อิทธิบาท ๔ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างดี^{๘๘}

๓) ควรจัดให้มีเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ให้ทันสมัยเหมาะสมกับการพัฒนาของการเรียนการสอนเพื่อให้มีประสิทธิภาพ^{๘๙}

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนนักร (นพปฎล กตสาโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๘๘} สัมภาษณ์ พระญาณไตรโลก (สมคิด จินตยโส,ป.ธ.๕), รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดบรมวงศัศรวรรณวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๘๙} สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรสาส์ (สมพร นนทโก), เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

๔) ควรมีการจัดการเรียนในอาคารที่เป็นสัดส่วน เป็นเอกภาพให้ชัดเจนมีการจัดรูปแบบห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ควรมีการจัดบริการความสะดวกอื่นๆ เช่น จัดรถรับ-ส่ง มีบริการอาหารเครื่องดื่มบ้าง^{๙๐}

๕) ควรจะหาแนวทางหรือช่วยกันหาบุคลากรคือ ผู้สอนบางครั้งผู้สอนมีไม่พอสอดตามความต้องการของนักเรียน เพราะนักเรียนมากจะทำให้ไม่ได้คุณภาพอย่างเต็มที่^{๙๑}

๖) ควรจะต้องจัดให้มีอุปกรณ์สื่อสารให้ทันสมัย เพื่อที่จะให้นักเรียนได้ศึกษาเข้าใจในการเรียนเพิ่มมากขึ้น^{๙๒}

๗) ควรมีความพยายามให้ทุกท่านทุกคนได้มีความขยันและการเรียนรู้ เพื่อนำเอาวิชาธรรมศึกษานี้ไปใช้ในชีวิต และในอนาคตได้^{๙๓}

๘) ถ้ามีการจัดการประชุมอะไรเราต้องให้ความร่วมมือด้วย เพราะเรื่องการประชุมอบรมเป็นเรื่องสำคัญมาก^{๙๔}

๙) ควรจะมีการจัดอบรม ทำสื่อการสอน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็น่าจะผลิตสื่อการสอนโดยตรงเฉพาะธรรมศึกษาเพื่อที่จะได้เป็นทิศทางเดียวกันในเรื่องของการสอนธรรมศึกษาด้วย^{๙๕}

๑๐) ควรการพัฒนาการศึกษาขึ้น ถ้าอยากพัฒนาจริงๆ เราต้องศึกษาทางธรรมหรือบาลีเพิ่มขึ้นให้ได้มากๆ เพื่อการเป็นคนดีในอนาคต^{๙๖}

๑๑) ควรจัดสถานที่ให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มากขึ้น จัดแบ่งสถานที่เรียนให้เป็นสัดส่วน ปลุกจิตสำนึกให้มีความสะอาดเรียบร้อย และจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรับผิดชอบอย่างชัดเจน^{๙๗}

๑๒) ควรมีการจัดทำคู่มือสรุปรูปแบบในการจัดการสำนักไปในทิศทางตรงกัน ต้องมีการสร้างสำนักให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และต้องจัดอาคารสถานที่ให้มีความชัดเจนสวยงาม เพื่อสร้างบรรยากาศในสำนัก^{๙๘}

^{๙๐} สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยนต์ (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอเสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณาภิรามราชวรวิหาร เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๙๑} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญฺญาวชิโร), เจ้าคณะอำเภอภาชี เจ้าอาวาสวัดผดุงธรรม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๙๒} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคู้, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๙๓} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาโล), เจ้าคณะตำบลปลายกลัด เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๙๔} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมฺโม), เจ้าคณะตำบลอมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๙๕} สัมภาษณ์ พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๙๖} สัมภาษณ์ พระใบฎีกา เริงชัย เขมจารี, เจ้าอาวาสวัดโคกกรวด, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๙๗} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมั่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๙๘} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

๑๓) ควรจัดสถานที่ให้เรียนเพิ่มขึ้นโดยมาเรียนให้ห้องโสตทัศนศึกษา ซึ่งไม่สามารถจุ
นักเรียนจำนวนประมาณ ๑๒๐ คนได้หมด แต่ได้ใช้วิธีให้ครูผู้สอนของโรงเรียนสอนเด็กเองส่วนหนึ่ง^{๙๙}

๑๔) ควรมีการนำนักเรียนไปศึกษาโดยการลงพื้นที่จริงหรือพานักเรียนไปปฏิบัติธรรมด้วย
เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจ^{๑๐๐}

๑๕) สำนักเรียนธรรมศึกษานั้น ควรไปจัดการเรียนในโรงเรียนที่มีความพร้อมในด้านต่างๆ
เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีกว่า^{๑๐๑}

๑๖) ควรจัดการเรียนการสอนทางพระพุทธศาสนาให้มีความเพียงพอและมีความทันสมัย
ทันยุคเหตุการณ์ในปัจจุบัน^{๑๐๒}

๑๗) ควรสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนอย่างเรียนมากขึ้น การมีสถานศึกษาให้ทั่วถึง และต้องมี
ห้องเรียนที่ไม่ร้อนจนเกินไป^{๑๐๓}

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาของสภาพทั่วไปของ
สถานที่จัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ควรมี
การปรับปรุงผู้บริหาร ผู้สอน บุคลากรทางการศึกษา ให้เพียงพอและมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ
ชัดเจนมีการทำคู่มือสรุปรูปแบบในการจัดการสำนักไปในทิศทางเดียวกัน ต้องมีการสร้างสำนักให้เอื้อ
ต่อการเรียนรู้ และต้องจัดอาคารสถานที่ให้มีความชัดเจนสวยงาม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในสำนักให้
เอื้อและสะดวกในการจัดการเรียนรู้ต่างๆ จัดให้มีเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ให้ทันสมัยเหมาะสมกับการ
พัฒนาของการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ควรมีการจัดเรียนในอาคารที่เป็นสัดส่วน มีการ
จัดรูปแบบห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มากขึ้น
จัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น จัดรถรับ-ส่ง มีบริการอาหาร เครื่องดื่ม และมีการนำ
นักเรียนไปศึกษาโดยการลงพื้นที่จริงหรือพานักเรียนไปปฏิบัติธรรมด้วยเพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจ โดย
สรุปรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒

^{๙๙} สัมภาษณ์ นางสาวคณินจิ รอดเสวก, ผู้อำนวยการโรงเรียนรอตเสวกวิทยา, ประธานสภาวัฒนธรรม
อำเภอลำทะเมนชัย หมู่ที่ ๕ ตำบลลำทะเมนชัย อำเภอลำทะเมนชัย, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ นายสามารถ กองโชค, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนาค หมู่ที่ ๗ ตำบลบางปะหัน อำเภอบาง
ปะหัน, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ เกษัชกรหญิงนิธิกาญจน์, ชันติพรพงศ์ หัวหน้าฝ่ายเภสัชกรรมโรงพยาบาลลำทะเมนชัย (นักเรียน
ธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลลำทะเมนชัย หมู่ที่ ๒ ตำบลลำทะเมนชัย อำเภอลำทะเมนชัย, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์นางสาวรัตนาวดี ดินสวัสดิ์, ตำแหน่ง ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระ
สอนศีลธรรม/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลลำทะเมนชัย อำเภอลำทะเมนชัย, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตเสวกวิทยา
(นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลลำทะเมนชัย อำเภอลำทะเมนชัย, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ตารางที่ ๔.๒ สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสภาพทั่วไปของสำนักศาสนศึกษา

ข้อที่	ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา
๑.	ควรมีการปรับปรุงสถานที่ที่จัดการศึกษาธรรมศึกษา ให้เพียงพอและมีความเหมาะสมต่อจำนวนและงบประมาณอย่างถูกต้องชัดเจน
๒.	มีการทำคู่มือสรุปรูปแบบในการจัดการสำนักไปในทิศทางเดียวกัน ต้องมีการสร้างสำนักให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และต้องจัดอาคารสถานที่ให้มีความชัดเจนสวยงาม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในสำนักให้อื้อและสะดวกในการจัดการเรียนรู้ต่างๆ
๓.	จัดให้มีเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ให้ทันสมัยเหมาะสมกับการพัฒนาของการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ
๔.	ควรมีการจัดเรียนในอาคารที่เป็นสัดส่วน มีการจัดรูปแบบห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มากขึ้น
๕.	จัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น จัดรถรับ-ส่ง มีบริการอาหาร เครื่องดื่ม
๖.	มีการนำนักเรียนไปศึกษาโดยการลงพื้นที่จริงหรือพานักเรียนไปปฏิบัติธรรมด้วยเพื่อให้ นักเรียนได้เข้าใจ

๒. ด้านผู้บริหารสถานศึกษา

ปัญหา และอุปสรรค

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ปัญหา และอุปสรรค ในการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า

๑) ขาดการประชุมวางแผนและการทำยุทธศาสตร์ในการจัดการอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจน แน่นนอนและความเป็นมืออาชีพขาดการประสานงานในส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้องต่างๆ อีกทั้งของบุคลากรภายใน และภายนอก ขาดความเอื้ออาทรเมตตาที่ดีต่อกัน และการอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ^{๑๐๔}

๒) ผู้บริหารสถานศึกษาบางท่านมีเวลาน้อย และบุคลากรด้านนี้ไม่เพียงพอจึงไม่สามารถติดตามผลการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๕}

๓) ผู้บริหารสถานศึกษาบางครั้งก็ให้ความสำคัญของการเรียนการสอนธรรมศึกษาน้อยเกินไป บางครั้งก็มีอคติกับครูผู้สอนจึงทำให้การเรียนการสอนนั้นขาดประสิทธิภาพ คือได้รับผลตอบแทนจากการเรียนการสอนไม่ดีเท่าที่ควร^{๑๐๖}

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนกร (นพปฎล กตสาโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ พระญาณไตรโลก (สมคิด จินตยโส,ป.ธ.๕), รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดบรมวงศัศถรวรรามวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรสาส์ (สมพร นนทโก), เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

๔) บางสำนักเรียน ขาดการวางแผนในระยะสั้น – ระยะยาวขาดการเอาใจใส่ต่อการจัดการระบบเท่าที่ควรขาดความเมตตาเอื้ออาทรต่อครูและนักเรียน ไม่ค่อยจัดการหาทุนและอุปกรณ์สนับสนุนอย่างเพียงพอ ไม่เห็นความสำคัญในเรื่องวัสดุอุปกรณ์และความทันสมัยใหม่^{๑๐๗}

๕) ผู้บริหารโรงเรียนบางโรงเรียนไม่ให้ความสำคัญของการจัดการธรรมศึกษานั้นอย่างเต็มที่ จึงทำให้ผู้เรียนคือนักเรียนก็ไม่ให้ความสนใจ เพราะคิดว่าธรรมศึกษาไม่มีเกรดในทางวัดผลประเมินผลของการเรียนการสอนวัดผลของโรงเรียน^{๑๐๘}

๖) ผู้บริหารการศึกษาบางแห่งยังไม่ค่อยให้ความสำคัญในการเรียนการสอนมากนักจึงทำให้การเรียนการสอนนั้นยังไม่ได้เท่าที่ควรและสัดส่วนทางผู้บริหารจัดให้มีกิจกรรมทางโรงเรียนจัดมากเกินไปด้านที่จะจัดให้มีการเรียนการสอนแผนกธรรมศึกษา^{๑๐๙}

๗) ผู้บริหารสถานศึกษา มีความเป็นอัตตาสูง ไม่ค่อยเชื่อฟังใครแม้แต่พระสงฆ์เอง และทำอะไรเอาแต่ใจตัวเองมากกว่า^{๑๑๐}

๘) ผู้บริหารส่วนใหญ่แล้วของโรงเรียนนั้นจะยังไม่ค่อยให้ความสำคัญในเรื่องของการเรียนธรรมศึกษาอย่างเต็มที่หรือเต็มที่ที่มีส่วนน้อยซึ่งจะเห็นได้จากความตั้งใจของนักเรียนธรรมศึกษา ซึ่งบางคนเห็นว่าวิชาธรรมศึกษานั้นไม่มีเกรดในการวัดผลของการเรียนจึงไม่ให้ความสำคัญการเรียนการสอนอย่างเต็มที่^{๑๑๑}

๙) ผู้บริหารสถานศึกษาบางท่าน ไม่เคยใส่ใจกับใครๆ เลย หรือเห็นการศึกษาเล่าเรียนธรรมศึกษาเป็นเรื่องไม่สำคัญ^{๑๑๒}

๑๐) ผู้บริหารบางแห่ง ไม่ค่อยเอาใจใส่ในการจัดการอย่างเป็นรูปธรรม ไม่มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการพัฒนา ขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงในการกิจการเรียนการสอนแผนกธรรมศึกษา^{๑๑๓}

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยนต์ (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามราชวรวิหาร เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญฺญาวชิโร), เจ้าคณะอำเภอกาฬี เจ้าอาวาสวัดคงคาราม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคู้, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิต ยสปาโล), เจ้าคณะตำบลปลายกลัด เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม), เจ้าคณะตำบลอมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมั่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

๑๑) ขาดผู้บริหารที่เห็นความสำคัญในงานด้านนี้ไม่ค่อยพบและลงพื้นที่ในการรับฟังปัญหาของผู้บริหารมากนักไม่ค่อยมีบุคลากรรองรับงานจากผู้บริหาร จึงต้องเป็นภาระในการทำงานทุกอย่างคนเดียว ขาดการวางแผน ประชุมรับฟังปัญหาและนำไปพัฒนา^{๑๑๔}

๑๒) ผู้บริหารบางแห่ง ขาดความใส่ใจความกระตือรือร้น และขาดความเมตตาเอื้ออาทรเพื่อแม่แก่บุคลากรในด้านนี้^{๑๑๕}

๑๓) การไม่มีหรือไม่ค่อยให้เวลาในการเรียนและการสอนการศาสนศึกษา และไม่ค่อยมีสมาธิในการสอบวัดผลอีกด้วยในบางแห่ง^{๑๑๖}

๑๔) ขาดขวัญกำลังใจในการเรียนทั้งครู นักเรียน ขาดผู้บริหารสำนักที่ดีมีความเอาใจใส่ดูแลการจัดการ ขาดการสนับสนุนของบุคลากรในการบริการงานสำนัก^{๑๑๗}

๑๕) ผู้บริหารทั่วไปในการดำเนินการร่วมกันทั้งวัดและโรงเรียน มีส่วนสำคัญต่อบุคลากรการศึกษาที่มียังไม่ค่อยมากตามความต้องการของโรงเรียน และการขอให้การอุปถัมภ์เรื่องวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานเกี่ยวข้องต่างๆ ก็ยังมีน้อย^{๑๑๘}

๑๖) สำนักเรียนบางแห่ง ไม่ค่อยมีเวลาว่างเรียนวิชาธรรมศึกษามากนัก จึงทำให้ไม่มีสมาธิหรือความเข้าใจมากขึ้น^{๑๑๙}

๑๗) ผู้บริหารในการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนต่างๆ ยังไม่มีความหลากหลาย และมีมาตรฐานที่ชัดเจน การสร้างสำนักไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ หรือ การอำนวยความสะดวกของอาคารสถานที่ที่ดี อาคารสถานที่เรียนยังไม่มีความเป็นเอกภาพนั้นมีหลายแห่ง^{๑๒๐}

๑๘) ผู้บริหารในการจัดการศาสนศึกษา ยังขาดการสนับสนุนและการเอาใจใส่นักเรียนหรือผู้สอนอย่างจริงจัง^{๑๒๑}

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณเกษม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง หมู่ที่ ๖ ตำบลดอนหญ้านาง อำเภอกาชี, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นายสามารถ กองโชค, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนาค หมู่ที่ ๗ ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นายพรเทพ พัดวิสัย, ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอกาชี, ไวยาวังวัด หมู่ที่ ๗ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นายธนสาร สุภาพันธุ์, ครูโรงเรียนวัดอุทัย, ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดอุทัย, วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ เกสัชกรหญิงนิธิกาญจน์ ชันติวรพงศ์, หัวหน้าฝ่ายเภสัชกรรมโรงพยาบาลกาชี (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลกาชี หมู่ที่ ๒ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายทศพล วงษ์เนตร์, ศึกษานิเทศสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นางสาวภัทรมล จิตมะโน, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

๑๙) ผู้บริหารไม่ได้มุ่งเน้นให้ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนธรรมดา และไม่คอยให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการศึกษาด้านนี้เท่าที่ควร^{๑๒๒}

ผลการศึกษารูปได้ว่า ปัญหา และอุปสรรค ในด้านผู้บริหารสถานศึกษาของการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ บริหารสถานศึกษามีเวลาน้อย ไม่สามารถติดตามผลการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดการประชุมวางแผนทำยุทธศาสตร์ในการจัดการอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจนแน่นอนและเป็นมืออาชีพไม่มีความเอาใจใส่ดูแลการจัดการ ไม่มีการประสานงานในส่วนงานต่างๆ ของบุคลากรภายใน และภายนอก บางครั้งก็ให้ความสำคัญของการเรียนการสอนธรรมศึกษาน้อยเกินไป ไม่มีความเอื้ออาทรเมตตา และการอำนวยความสะดวกอื่นๆ ไม่มีการสนับสนุนและการเอาใจใส่นักเรียนหรือผู้สอน มีอคติกับครูผู้สอน จึงทำให้การเรียนการสอนนั้นขาดประสิทธิภาพ คือได้รับผลจากการเรียนการสอนไม่ดีเท่าที่ควร ไม่ค่อยจัดการทุน อุปกรณ์ สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ สมัยใหม่ไม่เชื่อฟังใครและทำอะไรเอาแต่ใจตัวเอง โดยสรุปรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓

ตารางที่ ๔.๓ สรุปปัญหาและอุปสรรคของการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้บริหารสถานศึกษา

ข้อที่	ปัญหาและอุปสรรค
๑.	ผู้บริหารสถานศึกษามีเวลาให้น้อย ไม่สามารถติดตามผลการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
๒.	ผู้บริหารสถานศึกษาขาดการประชุมและการวางแผนทำยุทธศาสตร์ในการจัดการอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจนแน่นอนและความเป็นมืออาชีพ
๓.	ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ค่อยมีความเอาใจใส่ดูแลการจัดการ ไม่มีการประสานงานในส่วนงานต่างๆ ของบุคลากรทั้งภายใน และภายนอก
๔.	ผู้บริหารสถานศึกษาในบางครั้งก็ให้ความสำคัญของการเรียนการสอนธรรมศึกษาน้อยเกินไป
๕.	ผู้บริหารสถานศึกษาบางแห่ง ขาดความเอื้ออาทรเมตตาต่อกัน และการอำนวยความสะดวกอื่นๆ
๖.	ผู้บริหารสถานศึกษาบางท่านมีอคติกับครูผู้สอนจึงทำให้การเรียนการสอนนั้นขาดประสิทธิภาพ คือได้รับผลจากการเรียนการสอนไม่ดีเท่าที่ควร
๗.	ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ค่อยจัดการทุน อุปกรณ์ และสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ สมัยใหม่
๘.	ผู้บริหารสถานศึกษาบางท่าน ยังมีอัตตาสูง ไม่ค่อยเชื่อฟังใครและยังทำอะไรเอาแต่ใจตัวเอง
๙.	ผู้บริหารไม่ค่อยมีการสนับสนุนส่งเสริม และการเอาใจใส่นักเรียนหรือต่อครูผู้สอนเท่าที่ควร

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตสเวกวิทยา (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอกาญ, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า

๑) ควรมีการวางแผนยุทธศาสตร์ทางการจัดการมีการพัฒนารูปแบบการจัดการอย่างเป็นระบบและต้องมีการประสานความร่วมมือบุคลากรภายใน – ภายนอกมากยิ่งขึ้น^{๑๒๓}

๒) ต้องมีผู้รับผิดชอบและบริหารงานอยู่เสมอ โดยมีการนำหลักพรหมวิหารธรรม ๔ มาช่วยส่งเสริมสนับสนุน ในการจัดการเรียนการสอน สอบถามอยู่เสมอ จึงได้ทำให้เกิดความมั่นใจและอบอุ่นใจทั้งครูผู้สอนและนักเรียนมากขึ้น^{๑๒๔}

๓) ควรให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้มากขึ้นและลดอคติกับตัวผู้สอนให้น้อยลง ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนให้มากกว่านี้^{๑๒๕}

๔) ผู้บริหารควรมีการประชุมและการวางแผนอย่างต่อเนื่องมีรูปแบบการพัฒนาในการจัดการอย่างทั่วถึง มีความเมตตา เอื้ออาทร ครูนักเรียนมากขึ้น และมีการพัฒนาด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ต่างๆ อยู่เสมอ^{๑๒๖}

๕) ควรจะให้ความสำคัญในส่วนของธรรมศึกษาให้มากกว่าที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะผู้บริหารและครูในโรงเรียนควรให้ความสนใจของการสอนธรรมศึกษาให้มากกว่าที่เป็นอยู่^{๑๒๗}

๖) ทางผู้บริหารควรที่จะจัดให้นักเรียนได้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการศึกษาแผนกธรรมศึกษาให้มากกว่านี้เพื่อที่จะได้มีการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น^{๑๒๘}

๗) เสนอแนวทางพัฒนาโดยให้ผู้บริหารสถานศึกษาทุกท่านทำงานด้วยความสุจริตเพื่อสร้างความเป็นคนดีอยู่ในสังคมการศึกษา^{๑๒๙}

๘) ผู้บริหารควรที่จะประชุมผู้ที่มีส่วนร่วมโดยเฉพาะครูที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ช่วยติดต่อประสานงานกับผู้สอนธรรมศึกษาต้องคอยกำชับนักเรียนให้หันมาสนใจธรรมศึกษาให้เพิ่มยิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาอื่นๆ ขึ้นไป^{๑๓๐}

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนนกร (นพปฎล กตสาโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ พระญาณไตรโลก (สมคิด จินตยโส, ป.ธ.๕), รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดบรมวงศัศถรวรรามวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรสาธิต (สมพร นนทโก) เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยนโต (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอเสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทธนดารามราชวรวิหาร เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญญาวชิโร), ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอกาชี เจ้าสำนักศาสนศึกษาอำเภอกาชี วัดผดุงธรรม ตำบลระโสม อำเภอกาชี, วันที่ ๒๒/กันยายน

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคู้, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปลาโล), เจ้าคณะตำบลปลายกลัด เจ้าอาวาสวัดบางซ้ายนอก, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม), เจ้าคณะตำบลอมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

๙) ผู้บริหารควรต้องมีความพยายามศึกษาธรรมะทุกๆ วันอีกด้วย เพื่อเป็นเสบียงไว้เลี้ยงตนในอนาคตด้วย^{๑๓๑}

๑๐) ต้องร่วมมือกันวางแผนและนโยบายอย่างมีระบบและเป็นรูปแบบที่ดี เน้นการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น มีการพัฒนาบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน และควรมีการฝึกอบรมในทักษะประสบการณ์ในงานด้านนี้โดยตรง^{๑๓๒}

๑๑) ต้องจัดหาผู้บริหารที่มีจิตใจศรัทธางานด้านนี้ ควรมีการจัดหาบุคลากรด้านต่างๆ มาช่วยเสริมเพิ่มเติมให้แก่ผู้บริหารอย่างพอเพียง และทั่วถึง^{๑๓๓}

๑๒) ผู้บริหารควรจะต้องมีการให้กำลังใจและมีความเอาใจใส่เกี่ยวกับการจัดการด้านการเรียนการสอนธรรมศึกษาเพิ่มขึ้น^{๑๓๔}

๑๓) ผู้บริหารควรจะมีการส่งเสริมในด้านบุคลากรจัดการเรียนการสอนวิชาธรรมศึกษาเพื่อเสริมความรู้ให้มากยิ่งขึ้น^{๑๓๕}

๑๔) ผู้บริหารควรจะมีการให้กำลังใจของบุคลากรในสำนักเรียนและจัดหาผู้บริหารสำนักที่มีความรับผิดชอบเอาใจใส่จริงจัง มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์มาช่วยงานในการบริหารจัดการ^{๑๓๖}

๑๕) ผู้บริหารควรสนับสนุนให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องด้านต่างๆ ได้เกิดการเรียนรู้วิชาธรรมศึกษาทุกประการ^{๑๓๗}

๑๖) ผู้บริหารควรควรให้การดูแลสนับสนุนและเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอนแผนกธรรมศึกษามากยิ่งขึ้น^{๑๓๘}

๑๗) ผู้บริหารที่ดี ควรมีการให้คำแนะนำและให้ความรู้ที่ถูกต้องชัดเจน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาธรรมศึกษากับเด็กนักเรียน^{๑๓๙}

^{๑๓๑} สัมภาษณ์พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง (เจ้าสำนักศาสนศึกษาศูนย์พระปริยัติธรรมอำเภอภาชี) หมู่ที่ ๑ ตำบลโคกม่วง อำเภอภาชี, วันที่ ๒๗

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมื่นญูท, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณแกม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง หมู่ที่ ๖ ตำบลดอนหญ้านาง อำเภอภาชี, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นายสามารถ กองโชค, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนาค หมู่ที่ ๗ ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ นายพรเทพ พัตวิสัย ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอภาชี, ไวยาวัจกรวัด หมู่ที่ ๗ ตำบลภาชี อำเภอภาชี, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ เกสัชกรหญิงนิธิกาญจน์ ชันติวรพงศ์, หัวหน้าฝ่ายเภสัชกรรมโรงพยาบาลภาชี (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลภาชี หมู่ที่ ๒ ตำบลภาชี อำเภอภาชี, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ นางสาวภัทรมล จิตมะโน, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอภาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตเสวกวิทยา (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอภาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาในด้านผู้บริหารของ สถานที่จัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการวางแผนและยุทธศาสตร์ทางการจัดการ และควรมีการประชุมวางแผนอย่างต่อเนื่อง มีรูปแบบการพัฒนาในการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น มีการพัฒนาบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน มีการประสานความร่วมมือบุคลากรภายใน – ภายนอกยิ่งขึ้น จัดหาผู้รับผิดชอบงานในการเรียนการสอนให้ชัดเจน และควรมีการฝึกอบรมในทักษะประสบการณ์ในงานด้านนี้โดยตรง และให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้มากขึ้น และลดอคติกับตัวครูผู้สอนให้น้อยลง มีความเมตตา เอื้ออาทร ครูและนักเรียนมากขึ้น และมีการพัฒนาด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ และจัดหาวัสดุอุปกรณ์มาช่วยงานในการบริหารจัดการตลอดจนมีการสรรหาผู้บริหารที่มีจิตใจศรัทธาในงานด้านนี้ มีความรับผิดชอบเอาใจใส่อย่างจริงจัง โดยสรุปรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๔

ตารางที่ ๔.๔ สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้บริหารสถานศึกษา

ข้อที่	ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา
๑.	ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการวางแผนยุทธศาสตร์ทางการจัดการและควรมีการประชุมวางแผนอย่างต่อเนื่อง มีรูปแบบการพัฒนาในการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น มีการพัฒนาบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน
๒.	ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการประสานความร่วมมือบุคลากรภายใน – ภายนอกยิ่งขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องจัดหาผู้รับผิดชอบงานในการเรียนการสอน และควรมีการฝึกอบรมในทักษะประสบการณ์ในงานด้านนี้โดยตรง
๓.	ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้มากขึ้นและลดอคติกับตัวผู้สอนให้น้อยลง
๔.	ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความเมตตา เอื้ออาทร ครู นักเรียนมากขึ้น และมีการพัฒนาวัสดุ ครุภัณฑ์ และจัดหาวัสดุอุปกรณ์มาช่วยงานในการบริหารจัดการ
๕.	ควรมีการสรรหาซึ่งผู้บริหารที่มีจิตใจศรัทธาในงานด้านนี้และมีความรับผิดชอบเอาใจใส่อย่างจริงจัง

๓. ด้านครูผู้สอน

ปัญหาอุปสรรค

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ปัญหา และอุปสรรค ในการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านครูผู้สอน พบว่า

๑) ครูผู้สอนยังไม่มีความรู้และทักษะในด้านสื่อสมัยใหม่ บางท่านขาดศิลปะในการจัดการเรียนการสอน ไม่ค่อยมีเวลาให้นักเรียนได้ปรึกษาหรือสอบถามปัญหาในการเรียน ขาดบุคลิกภาพและความรู้ประสบการณ์อย่างถ่องแท้^{๑๔๐}

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนกร (นพปฎล กตสาโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

๒) ครูผู้สอนยังมีการเตรียมตัวน้อย อุปกรณ์ก็ยังไม่พอ เวลาสอนน้อย ขาดบ่อย และหยุดบ่อย ทำให้การเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง นักเรียนเกิดความไม่สนใจตามมา^{๑๔๑}

๓) ครูผู้สอนบางครั้งไม่ได้รับการดูแลจากคณะผู้บริหารสถานศึกษา และเครื่องมือสื่อสารของครูผู้สอนอาจจะยังไม่เพียงพอจึงทำให้นักเรียนลดความสนใจในการเรียนการสอน^{๑๔๒}

๔) ครูผู้สอนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในหลักสูตร และเนื้อหาวิชา บางรูปมีบุคลิกภาพไม่น่าศรัทธาเลื่อมใสขาดศิลปะในการนำเสนอให้เกิดความเข้าใจขาดทักษะในการใช้สื่ออุปกรณ์ขาดการติดตามผลการเรียนของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง^{๑๔๓}

๕) ครูผู้สอนยังไม่มี ความชำนาญในการสอนจึงทำให้การสอนนั้นมีปัญหาอุปสรรค เพราะไม่สามารถที่จะดึงนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนนั้นได้อย่างเต็มที่^{๑๔๔}

๖) การเรียนการสอนนั้นบางครั้งทางโรงเรียนได้จัดชั่วโมงในการเรียนการสอนในภาคปกติไว้เพิ่มชั่วโมงจึงทำให้การเรียนการสอนของแผนกธรรมศึกษาต้องหาชั่วโมงว่างทำให้เวลาเรียนนั้นมีน้อยเมื่อเวลาน้อยการเรียนการสอนจึงไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร^{๑๔๕}

๗) ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังเป็นระดับเจ้าอาวาสมีภาระมาก ซึ่งถ้ามาไม่ได้หรือไม่มาสอนก็ควรแต่งตั้งให้คนอื่นมาแทนตนเองด้วย^{๑๔๖}

๘) ครูผู้สอนมีการเข้าสอนไม่สม่ำเสมอ คิดว่าไม่เป็นไรตามแต่ใจของตัวเองเกินไป ไม่ค่อยรับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของคนอื่นบ้างเลย^{๑๔๗}

๙) ส่วนใหญ่ผู้สอนมักจะเข้าสอนไม่ได้อย่างเต็มที่เนื่องมาจากเรื่องของเวลาในการสอนน้อยเกินไป หรือเวลาไปสอนผู้เรียนก็มีกิจกรรมของโรงเรียนบ้างมีกิจกรรมอื่นบ้าง ทำให้เวลาในการสอนน้อยไป หรือบางทีให้เวลาผู้สอนอย่างเต็มที่แต่ผู้เรียนมีเวลาเรียนไม่เต็มที่เพราะติดกิจกรรมของโรงเรียนต่างๆ^{๑๔๘}

๑๐) ครูผู้สอนต้องมีความรู้อย่างแท้จริง เพื่อให้ลูกศิษย์ได้มีความรู้เพิ่มขึ้นด้วย อุปสรรคของครูคือ เรื่องความรู้ไม่ค่อยเพียงพอ^{๑๔๙}

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระญาณไตรโลก (สมคิด จินตยโส, ป.ธ.๕), รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดบรมวงศัศรวรารามวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรสาส์ (สมพร นนทโก), เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยนโต (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุพรรณดารามราชวรวิหาร เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญฺญาวชิโร), เจ้าคณะอำเภอกาชี เจ้าอาวาสวัดผดุงธรรม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคั้ง, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร์ ยสปาโล), เจ้าคณะตำบลปลายกลัด เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม), เจ้าคณะตำบลมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ พระใบฎีกา เรืองชัย เขมจาโร, เจ้าอาวาสวัดโคกกรวด, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗.

๑๑) ครูผู้สอนยังมีจำนวนไม่เพียงพอในการรองรับทั้งการสอนในสำนักและในโรงเรียน ครูยังขาดทักษะ ประสบการณ์ที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ครูยังไม่ค่อยมีความทุ่มเทสรรพกำลังในการสอนอย่างดี ครูยังมีการปฏิบัติงานด้านอื่นๆ มากทำให้เวลาในการสอนน้อยลง^{๑๕๐}

๑๒) ไม่ค่อยเปิดใจในการให้นักเรียนปรึกษาและแนะนำ บางท่านไม่ค่อยเอาใจใส่หรือดูแลติดตามผลการเรียนรู้ ครูบางท่านขาดศิลปะในการสอนในชั้นเรียน มีบุคลิกภาพที่ไม่น่าเชื่อถือ ทำให้ขาดความเลื่อมใส^{๑๕๑}

๑๓) ครูผู้สอนในหลายๆ ท่านนั้น ยังขาดเครื่องมืออุปกรณ์ช่วยในการเรียนการสอน และขาดการให้กำลังใจแก่ผู้เรียนเท่าที่ควร^{๑๕๒}

๑๔) ครูพระสอนศีลธรรมยังมีน้อย ครูผู้สอนในโรงเรียนก็ยังไม่ลึกซึ้งหรือเข้าใจอย่างทอ้งแท้ ในการสอนธรรมศึกษามากนัก^{๑๕๓}

๑๕) ครูผู้สอนหรือครูพระสอนศีลธรรม ส่วนใหญ่หรือบางท่านจบมาจากสายสามัญจึงทำให้มีความรู้ในหลักธรรมไม่ลึกซึ้งเท่าไรนัก^{๑๕๔}

๑๖) บุคลากรครูมีจำนวนไม่เพียงพอแก่ความต้องการ ครูขาดวัสดุอุปกรณ์ช่วยในการจัดการเรียนการสอนไม่ค่อยได้รับการดูแลใส่ใจของผู้บริหารสำนักๆ ไม่ค่อยมีสื่อในการช่วยสอนของครู^{๑๕๕}

๑๗) ครูพระผู้สอนยังไม่ได้เกิดความรู้หรือความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากนัก จึงไม่สามารถสอนได้เต็มตามศักยภาพของงานด้านนี้ได้^{๑๕๖}

๑๘) ครูพระผู้สอน ในสถานที่จัดการศึกษา ยังขาดทิศทางที่ดีมีคุณภาพขึ้น เพราะครูที่ทำงานนั้น คณะสงฆ์ยังมีนโยบายสนับสนุนไม่มาก หน่วยงานขององค์กรภาครัฐ หรือเอกชน มีความสนใจยังน้อย ด้านงบประมาณและผู้เรียนก็เป็นอุปสรรคในการจัดการของครูทำให้มีคุณภาพที่ยังด้อยอยู่^{๑๕๗}

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมื่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณแกม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง หมู่ที่ ๖ ตำบลดอนหญ้านาง อำเภอกาชี, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ นางสาวคณินจิ รอดเสวก, ผู้อำนวยการโรงเรียนรอตเสวกวิทยา, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอกาชี หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ นายสามารถ กองโชค, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนาค หมู่ที่ ๗ ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ นายพรเทพ พัดวิสัย, ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอกาชี, ไวยาวัจกรวัด หมู่ที่ ๗ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ เกสัชกรหญิงนิธิกาญจน์ ชันติพรพงศ์, หัวหน้าฝ่ายเภสัชกรรมโรงพยาบาลกาชี (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลกาชี หมู่ที่ ๒ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ นายมนัส ทัพไทย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราชบุรณบุรี (กริ่ง - สง่าอุปถัมภ์), วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

๑๘) ครูพระผู้สอนในหลายๆ ท่าน ก็ยังไม่ค่อยจะมีความรู้ ความเข้าใจอย่างมากในการจัดการเรียนการสอน^{๑๕๘}

๑๙) ครูพระผู้สอนกับการดำเนินการร่วมกันทั้งวัดและโรงเรียน มีส่วนสำคัญต่อบุคลากรการศึกษาที่มียังไม่ค่อยมากตามความต้องการของโรงเรียน และการขอให้การอุปถัมภ์เรื่องวัสดุอุปกรณ์สื่อจากหน่วยงานเกี่ยวข้องต่างๆ ก็ยังมีไม่มาก^{๑๕๙}

๒๐) ครูพระผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนต่างๆ ยังไม่มีความหลากหลาย และมีมาตรฐานที่ชัดเจน การสร้างสำนักไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ หรือ ขาดการอำนวยความสะดวกของอาคารสถานที่ที่มีคุณภาพนั้นมีหลายแห่ง^{๑๖๐}

๒๑) ครูพระผู้สอนในบางท่านนั้น ยังมีความรู้ไม่ทั่วถึงและครอบคลุมมากนักและยังขาดความสามารถที่ตรงตามงานในด้านนี้^{๑๖๑}

๒๒) ครูพระผู้สอนบางท่านไม่ค่อยสะดวกในการเดินทาง และไม่ค่อยมีเวลาว่างให้เด็กเพียงพออีกทั้งยังขาดเครื่องมือหรือสื่อที่ช่วยในการสอน^{๑๖๒}

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัญหา และอุปสรรค ด้านครูผู้สอนของการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ครูผู้สอนยังไม่ค่อยมีทักษะในการใช้เทคโนโลยี และสื่ออุปกรณ์สมัยใหม่ มาช่วยในการสอนทำให้นักเรียนลดความสนใจในการเรียนลง ไม่ค่อยได้รับการดูแลจากคณะผู้บริหารสถานศึกษา ยังขาดความรู้ เข้าใจในหลักสูตรเนื้อหาวิชาในการสอนที่ชัดเจน ไม่ค่อยมีเวลาให้นักเรียนได้ปรึกษาหรือสอบถามปัญหา และขาดการติดตามผลการเรียนของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ครูผู้สอนบางรูปมีบุคลิกภาพไม่น่าศรัทธาเลื่อมใส นอกจากนี้ครูผู้สอนยังไม่มี ความชำนาญในการสอนจริงๆ จึงทำให้การสอนนั้นมีอุปสรรค เพราะไม่สามารถที่จะดึงดูดนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนนั้นได้ และครูผู้สอนมักจะเข้าสอนไม่ได้อย่างต่อเนื่องที่เนื่องมาจากเรื่องของเวลาๆ ในการสอนน้อยเกินไปหรือเวลาไปสอนผู้เรียนก็มีกิจกรรมของโรงเรียนบ้าง มีกิจกรรมอื่นบ้าง ครูผู้สอนยังมีจำนวนไม่ค่อยเพียงพอในการรองรับทั้งการสอนในสำนักและในโรงเรียน และยังมีครูผู้สอนที่ไม่ค่อยมีความทุ่มเทสรรพกำลังในการสอนอย่างดี เนื่องจากมีภารกิจงานด้านอื่นๆ อยู่มาก ทำให้เวลาในการสอนน้อยลง และครูผู้สอนบางท่านไม่ค่อยสะดวกในการเดินทางเพื่อไปสอนนักเรียน โดยสรุปรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๕

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ นางสาวรัตนาวดี ดิ้นสวัสดิ์, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ นายธนสาร สุภพันธ์, ครูโรงเรียนวัดอุทัย, ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดอุทัย, วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ นายทศพล วงษ์เนตร์, ศึกษาพิเศษสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ นางสาวภัทธม จิตมะโน, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตเสวกวิทยา (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ตารางที่ ๔.๕ สรุปปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการใน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านครูผู้สอน

ข้อที่	ปัญหาและอุปสรรค
๑.	ครูผู้สอนไม่ค่อยมีทักษะในการใช้เทคโนโลยี สื่ออุปกรณ์สมัยใหม่มาช่วยในการสอนทำให้นักเรียนลดความสนใจในการเรียน
๒.	ครูผู้สอนหลายๆ ท่านนั้น ยังไม่ค่อยได้รับการดูแลเอาใจใส่มากนัก จากคณะผู้บริหารสถานศึกษา
๓.	ครูผู้สอนยังขาดความรู้ เข้าใจ หลักสูตร เนื้อหาวิชาในการสอน ไม่ค่อยมีเวลาให้นักเรียนได้ปรึกษาหรือสอบถามปัญหา และขาดการติดตามผลการเรียนของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง
๔.	ครูพระผู้สอนบางรูป/บางท่านนั้น ยังมีบุคลิกภาพหรือด้านพฤติกรรมที่ไม่น่าศรัทธา เลื่อมใสอยู่บ้าง
๕.	ครูผู้สอนยังไม่มี ความชำนาญในการสอนจึงทำให้การสอนนั้นมีอุปสรรค เพราะไม่สามารถที่จะดึงดูดนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนนั้นได้อย่างเต็มที่
๖.	ครูผู้สอนมักจะเข้าสอนไม่ได้ อย่างเต็มที่เนื่องจาก เรื่องของเวลาในการสอนน้อยเกินไป หรือเวลาไปสอนผู้เรียนก็มีกิจกรรมของโรงเรียนบ้างมีกิจกรรมอื่นบ้างให้
๗.	ครูพระผู้สอนยังมีจำนวนไม่ค่อยเพียงพอในการรองรับทั้งการสอนในสำนักวัดและในโรงเรียน
๘.	ครูผู้สอนยังไม่ค่อยมีความทุ่มเทสรรพกำลังในการสอนอย่างเต็มที่ ครูผู้สอนยังมีการปฏิบัติงานด้านอื่นๆ มากทำให้เวลาในการสอนน้อยลง
๙.	ครูพระผู้สอนบางรูป ไม่ค่อยสะดวกในการเดินทางเพื่อไปทำการสอนแก่นักเรียนในโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านครูผู้สอน พบว่า

๑) ครูผู้สอนควรเข้าอบรมเพิ่มความรู้ในการใช้สื่อใหม่ๆ ควรมีศิลปะในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น ควรปรับปรุงพัฒนาศักยภาพในด้านบุคลิกภาพ และด้านเวลาให้มากขึ้น^{๑๖๓}

๒) ครูผู้สอนต้องมีความตั้งใจ ใส่ใจ และมีการเตรียมตัวให้มากขึ้น มีอุปกรณ์ให้พร้อมในการรับรู้ของนักเรียน โดยอาจมีการนำหลักธรรมในการศึกษามาใช้ เช่น ไตรสิกขา เพื่อต้องการให้นักเรียนมีความรู้ มีทักษะชีวิตให้มากที่สุด^{๑๖๔}

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนนาค (นพปฎล กตสาโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ พระญาณไตรโลก (สมคิด จินตยโส, ป.ธ.๕), รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดบรมวงศ์อิศวรารามวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

๓) คณะผู้บริหารควรที่จะเอาใจใส่ดูแลครูผู้สอนในการจัดชั่วโมงเรียนการจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์สื่อต่างๆ ไว้ให้คณะผู้ทำการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนดีขึ้น^{๑๖๕}

๔) ควรมีการพัฒนาความรู้ หลักการสอน ควรเลือกครูที่มีบุคลิกภาพที่ดี ควรเลือกครูที่มีศิลปะในการสอน ควรเลือกครูมีทักษะในการใช้สื่อทันสมัยมากขึ้นและควรเลือกครูที่มีการติดตามในผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง^{๑๖๖}

๕) การจัดฝึกอบรมแนวทางให้ครูหรือครูพระที่ทำการสอนธรรมศึกษาเพิ่มขึ้น เพื่อที่จะทำให้ครูพระสอนนั้นมีความมั่นใจในการสอนเพิ่มขึ้น^{๑๖๗}

๖) ทางสถานศึกษาควรจัดชั่วโมงของการศึกษาแผนกธรรมศึกษาให้มีเวลาในการเรียนการสอนให้พอเหมาะกับเนื้อหาสาระที่ทางครูผู้สอนนั้นได้ทำการสอนเพื่อให้มีประสิทธิภาพของการเรียนให้ดียิ่งขึ้น^{๑๖๘}

๗) ครูพระผู้สอนนั้น ควรจะต้องมีความเสียสละในส่วนตัวตนเองทุกอย่างเพื่อที่จะทำงานด้านของพระพุทธศาสนามากขึ้น^{๑๖๙}

๘) ครูพระผู้สอนทุกรูปหรือคน ต้องมีความตั้งใจจริง และเสียสละอย่างมากที่สุดในการทำงานด้านนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม^{๑๗๐}

๙) ครูผู้สอนจะต้องกำหนดเวลาในการสอนที่ชัดเจนไปเลยว่าหนึ่งอาทิตย์ให้สอนได้กี่ชั่วโมง หรือ ๑ อาทิตย์ให้สอนได้กี่วัน ควรจะกำหนดให้ทุกที่ๆ มีเวลาสอนที่เท่ากันจึงจะสามารถวัดผลของผู้สอนได้^{๑๗๑}

๑๐) ครูพระผู้สอนทุกรูป ควรจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริงเพื่อให้ลูกศิษย์ได้รับความรู้และตัวอย่างที่ดียิ่งขึ้น^{๑๗๒}

๑๑) ควรมีการสรรหาครูพระที่มีความรู้ความเข้าใจในงานด้านนี้ ครูควรพัฒนาทักษะประสบการณ์อยู่เป็นประจำ ต้องมีความทุ่มเทกำลังกายและใจในการทำงานมากกว่านี้ และควรมีรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในทุกมิติ^{๑๗๓}

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรารักษ์ (สมพร นนทโก), เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยนโต (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามราชวรวิหาร เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญฺญาวชิโร), เจ้าคณะอำเภอกาฬี เจ้าอาวาสวัดผดุงธรรม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคู้, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาโล), เจ้าคณะตำบลปลายกลัด เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม), เจ้าคณะตำบลอมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ พระใบฎีกา เรืองชัย เขมจาโร, เจ้าอาวาสวัดโคกกรวด, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมิ่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

๑๒) ครูควรเปิดโอกาส เวลาให้ศิษย์ปรึกษาให้คำแนะนำได้เสมอ ควรต้องใช้ศิลปะในการสอนในชั้นเรียน ควรมีเมตตาเป็นที่ตั้งต่อศิษย์ในทุกกรณี มีการทำแบบประเมินในการจัดการเรียนรู้ตามแผนได้หรือไม่^{๑๗๔}

๑๓) ผู้บริหารหรือเจ้าสำนัก ควรที่จะมีเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และสื่อที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนให้ครูผู้สอนอย่างเพียงพอ^{๑๗๕}

๑๔) ส่งเสริมให้ครูศึกษาและสอนธรรมศึกษาให้ได้สูงสุดเท่าที่ครูจะทำได้เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ขวัญ และกำลังใจ ให้ครูสามารถสอนธรรมศึกษาได้ดีขึ้น^{๑๗๖}

๑๕) ผู้บริหารหรือเจ้าสำนัก ควรมีการส่งเสริมให้ครูได้ศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมในวิชาธรรมศึกษาเสมอ เพื่อทำการสอนให้ได้ประโยชน์สูงสุด^{๑๗๗}

๑๖) จัดหาบุคลากรครูสอนเพิ่มขึ้นให้พอ จัดหาอุปกรณ์ เพื่อช่วยในการพัฒนาในการเรียนการสอน มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์มาช่วยงานในการบริหารจัดการ^{๑๗๘}

๑๗) ผู้บริหารหรือเจ้าสำนัก จะต้องมีการส่งเสริมให้ครูได้เรียนรู้สื่อวิชาธรรมศึกษาได้อย่างทันยุคทันสมัยมากขึ้นกว่าเดิม^{๑๗๙}

๑๘) ครูพระสอนศีลธรรมเอง จะต้องมีการฝึกอบรมในด้านการสอน และต้องมีการแสดงออกอย่างเหมาะสม^{๑๘๐}

๑๙) ครูพระสอนศีลธรรม จะต้องมีการจัดการเรียนรู้ โดยเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการเรียนการสอนอย่างครบถ้วน^{๑๘๑}

๒๐) ผู้บริหารหรือเจ้าสำนัก ควรอำนวยความสะดวกในการเดินทาง และมีเครื่องมือเสริมในการสอนแก่ครูพระสอนศีลธรรมอีกด้วย^{๑๘๒}

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณแกม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง หมู่ที่ ๖ ตำบลดอนหญ้านาง อำเภอกาชี, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ นางสาวคณินิจ รอดเสวก, ผู้อำนวยการโรงเรียนรอตเสวกวิทยา, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอกาชี หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ นายสามารถ กองโชค, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนาค หมู่ที่ ๗ ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ นายพรเทพ พัดวิสัย, ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอกาชี, ไวยาวัจกรวัด หมู่ที่ ๗ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ เกสัชกรหญิงนิธิกัญจน์ ชันติวรพงศ์, หัวหน้าฝ่ายเภสัชกรรมโรงพยาบาลกาชี (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลกาชี หมู่ที่ ๒ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ นางสาวรัตนาวดี ดินสวัสดิ์, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ นางสาวภทรมล จิตมะโน, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตเสวกวิทยา (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านครูผู้สอน คือ ควรจัดฝึกอบรมแนวทางให้ครูหรือพระที่ทำการสอนธรรมศึกษา เพื่อที่จะทำให้ครูพระนั้นมีความมั่นใจในการสอนเพิ่มยิ่งขึ้น ครูผู้สอนต้องมีความตั้งใจ ใส่ใจ และมีการเตรียมตัวให้มากขึ้น มีอุปกรณ์ให้พร้อมในการรับรู้ของนักเรียน โดยอาจมีการนำหลักธรรมที่สนับสนุนในการศึกษามาใช้ เช่น ไตรสิกขา เพื่อต้องการให้นักเรียนมีความรู้ มีทักษะชีวิตให้มากที่สุด ทางสถานศึกษาควรจัดชั่วโมงของการศึกษาแผนกธรรมศึกษาให้มีเวลาในการเรียนการสอน ให้พอเหมาะกับเนื้อหาสาระที่ทางครูผู้สอนนั้นได้ทำการสอน เพื่อให้ประสิทธิภาพของการเรียนได้ดียิ่งขึ้น ส่งเสริมให้ครูศึกษาและสอนธรรมศึกษาให้ได้สูงสุดเท่าที่ครูจะทำได้เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ขวัญและกำลังใจให้ครูสามารถสอนธรรมศึกษา ได้จัดหาบุคลากรครูสอนและพัฒนาครูผู้สอนเพิ่มมากขึ้นให้มีจำนวนมากพอกับความต้องการ จัดหาอุปกรณ์ เพื่อช่วยในการพัฒนาในการเรียนการสอนแก่ครูพระบ้าง และมีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่มาช่วยงานในการบริหารจัดการ และมีการอำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่ครูผู้สอนหรือนักเรียน เช่น มีการจัดรถรับส่งด้วย โดยสรุปรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๖

ตารางที่ ๔.๖ สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านครูผู้สอน

ข้อที่	ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา
๑.	ควรจัดฝึกอบรมแนวทางให้ครูหรือพระที่ทำการสอนธรรมศึกษาเพื่อที่จะทำให้พระนั้นมี ความมั่นใจในการสอนเพิ่มยิ่งขึ้น
๒.	ทางสถานศึกษาควรจัดชั่วโมงของการศึกษาแผนกธรรมศึกษาให้มีเวลาในการเรียน การสอนให้พอเหมาะกับเนื้อหาสาระที่ทางครูผู้สอนนั้นได้ทำการสอนเพื่อให้ประสิทธิภาพ ของการเรียนให้ดียิ่งขึ้น
๓.	ส่งเสริมให้ครูศึกษาและสอนธรรมศึกษาให้ได้สูงสุดเท่าที่ครูจะทำได้เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ขวัญ กำลังใจ ให้ครูสามารถสอนธรรมศึกษาได้
๔.	จัดหาบุคลากรครูสอนและพัฒนาครูผู้สอนเพิ่มขึ้นให้มีจำนวนมากพอกับความต้องการ
๕.	จัดหาอุปกรณ์ เพื่อช่วยในการพัฒนาในการเรียนการสอน มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์มา ช่วยงานในการบริหารจัดการ
๖.	ควรอำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่ครูผู้สอนเช่นมีการจัดรถรับส่ง

๔. ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน

ปัญหาอุปสรรค

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ปัญหา และอุปสรรค ในการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน พบว่า

๑) ไม่ค่อยมีการจัดอบรมหรือติวเป็นพิเศษ เช่น ก่อนมีการสอบวัดผลไม่ค่อยจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในทักษะด้านอื่นๆ บ้างบางแห่งไม่ค่อยมีคู่มือแบบเรียนที่ค้นคว้าได้อย่างกว้างขวาง และทั่วถึงไม่ค่อยมีการพัฒนารูปแบบในการจัดการและในกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ๆ^{๑๘๓}

๒) บางสำนักนั้น ไม่ค่อยจะมีเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เสริมเพิ่มเติมเท่าที่ควร และในส่วนของสื่ออุปกรณ์เอง ก็ยังไม่ค่อยมีความพร้อมมากนัก^{๑๘๔}

๓) สถานศึกษาบางแห่งยังขาดอุปกรณ์ และสื่อต่างๆ ในการใช้ช่วยสื่อการเรียนการสอน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยในการเรียนธรรมศึกษาและสถานที่บางแห่งยังไม่พร้อมที่จะให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๘๕}

๔) ไม่ค่อยมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ขาดคู่มือการเรียนการสอนหรือค้นคว้าของนักเรียน ไม่ค่อยมีบุคลากรครูภายนอกมาช่วยเสริม ขาดการอบรมติวกันก่อน^{๑๘๖}

๕) ผู้สอนจะไม่มีสื่อการสอนที่เป็นวิชาการในการจัดการเรียนการสอน หรืออีกส่วนหนึ่ง พระผู้สอนก็ใช้เทคโนโลยีไม่เป็น จึงเป็นปัญหาของการนำสื่อมาช่วยในการศึกษาธรรมศึกษาให้กับนักเรียนนั่นเอง^{๑๘๗}

๖) บางสถานศึกษานั้นไม่มีการเรียนการสอนที่ทันสมัยเพราะสื่อการเรียนการสอนนั้นจะทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้นจึงทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นทำให้ผู้เรียนมีการสนใจมากขึ้น^{๑๘๘}

๗) ผู้บริหารหรือเจ้าสำนัก การจัดการด้านกิจกรรมสื่อส่วนใหญ่ใครทำก็ทำตลอดใครไม่ทำก็ไม่ทำตลอดนี่ก็เป็นอุปสรรคอยู่มากในสังคมการศึกษา^{๑๘๙}

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนนกร (นพปฎล กตสาโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ พระญาณไตรโลก (สมคิด จินตโยโส, ป.ธ.๕), รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรสาส์ (สมพร นนทโก), เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยนโต (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามราชวรวิหาร เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญญาวชิโร), เจ้าคณะอำเภอกาชี เจ้าอาวาสวัดผดุงธรรม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคู้, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาโล), เจ้าคณะตำบลปลายกลัด เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

๘) ผู้บริหารหรือเจ้าสำนัก และครูเอง เวลามีกิจกรรมพิเศษไม่ค่อยมีใครมาช่วยกันเลยทุก
ท่านมักเห็นแก่งานของตัวเองมากกว่า^{๑๙๐}

๙) ผู้สอนธรรมศึกษาส่วนใหญ่จะไม่มีสื่อการสอนหรือบางที่มีสื่อการสอนแล้วแต่ใช้สื่อการ
สอนไม่เป็น หรืออีกกรณีหนึ่งคือไม่มีอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามาช่วยในการสอน จึงไม่มีการ
พัฒนาในเรื่องของการสอน เมื่อไม่มีสื่อการสอนหรือมีแล้วใช้ไม่เป็นก็ไม่มีแรงจูงใจสำหรับนักเรียนที่
เรียน^{๑๙๑}

๑๐) บางครั้งก็ไม่ค่อยมีใครสนใจด้านกิจกรรมเพราะว่ามีความเข้าใจผิดต่อกิจกรรมต่างๆ
ด้านศาสนานั้น ว่าไม่ค่อยมีประโยชน์อะไรเลย^{๑๙๒}

๑๑) มีการเรียนการสอนในรูปแบบเดิมๆ ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน
บางครั้งมีกิจกรรมมากเกินไปทำให้นักเรียนได้รับความรู้ที่น้อย ไม่มีสื่ออุปกรณ์ที่ทันสมัยในการเสริมการ
เรียนรู้ และไม่มีการพัฒนาสื่อต่างๆ ในรูปแบบที่เหมาะสม^{๑๙๓}

๑๒) ไม่ค่อยมีการทำสื่อสมัยใหม่เพื่อเข้ามาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่ส่งเสริม
หลักสูตร ที่ยังไม่เพียงพอ นัก หนังสือแบบเรียน มีการค้นคว้าไม่ค่อยมากนักไม่ค่อยมีการจัดคิวอบรม
ก่อนสอบให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น^{๑๙๔}

๑๓) ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไปนั้น ก็ไม่ค่อยมีการพัฒนาด้านสื่อและกิจกรรม
เกี่ยวกับการสอนแผนกธรรมศึกษามากนัก^{๑๙๕}

๑๔) มีอุปกรณ์สำหรับการสื่อสารเพียง ๑ เครื่อง เมื่อจะใช้ต้องยกไปยกมา อาจทำให้เกิด
การชำรุดเสียหายได้^{๑๙๖}

๑๕) สื่อการเรียนการสอนนั้น มีไม่ค่อยเพียงพอต่อจำนวนนักเรียนและสื่อที่นำมาใช้สอน
ส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยมีความทันสมัย^{๑๙๗}

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมฺโม), เจ้าคณะตำบลอมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก,
วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ พระใบฎีกา เริงชัย เขมจาโร, เจ้าอาวาสวัดโคกกรวด, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมั่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖
กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณแกม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง หมู่ที่ ๖ ตำบล
ดอนหญ้านาง อำเภอกาชี, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๙๖} สัมภาษณ์ นางสาวคณินจิ รอดเสวก, ผู้อำนวยการโรงเรียนรอตเสวกวิทยา, ประธานสภาวัฒนธรรม
อำเภอกาชี หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๙๗} สัมภาษณ์ นายสามารถ กองโชค, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนาค หมู่ที่ ๗ ตำบลบางปะหัน อำเภอบาง
ปะหัน, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗.

๑๖) ไม่ค่อยมีสื่อสมัยใหม่มาช่วยการสอน ขาดวัสดุอุปกรณ์มาช่วยเสริมการเรียนการสอน ไม่ค่อยจะมีการพัฒนารูปแบบของสื่ออุปกรณ์ให้เหมาะสม^{๑๙๘}

๑๗) ในด้านสื่อการเรียนการสอนซึ่งยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน และกิจกรรมต่างๆ ก็ยังมีการจัดกิจกรรมค่อนข้างน้อย^{๑๙๙}

๑๘) ซึ่งการเรียนการสอนในด้านธรรมศึกษานี้ มักจะไม่ค่อยมีกิจกรรมหรือมีก็น้อยมาก จึงทำให้นักเรียนขาดความสนใจและความเข้าใจที่ง่ายขึ้น^{๒๐๐}

๑๙) โดยทั่วไปแล้วส่วนใหญ่ครูพระหรือผู้สอนด้านนี้ ก็จะไม่ค่อยได้เห็นมีการจัดในเรื่อง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมศึกษาเลย หรืออาจจะมีการจัดบ้างแต่น้อยอยู่^{๒๐๑}

๒๐) กิจกรรมและสื่อในการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนต่างๆ ค่อนข้างไม่มีความหลากหลาย และมีมาตรฐานที่ชัดเจน การสร้างกิจกรรมและสื่อไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ หรือ ขาดการจัด กิจกรรมและสื่อของสถานศึกษาที่ดีและมีคุณภาพ^{๒๐๒}

๒๑) พระผู้สอนส่วนใหญ่ที่มาสอนนั้น จะไม่ค่อยมีสื่อการเรียนการสอน และขาดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมะ^{๒๐๓}

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรค ในการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษา ของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน คือ สถานที่สำนักบางแห่งยังไม่พร้อมที่จะให้มีการเรียนการสอนที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีการเรียนการสอนในรูปแบบเดิมๆ ทำให้นักเรียนเบื่อในการเรียน บางครั้งมีกิจกรรมมากเกินไปทำให้นักเรียนได้รับความรู้ไม่เพียงพอที่ทันสมัยในการเสริมการเรียนรู้ และไม่มีการพัฒนาสื่อต่างๆ ในรูปแบบที่เหมาะสม หรืออีกส่วนหนึ่งพระผู้สอนก็ใช้เทคโนโลยีไม่ค่อยเป็น เป็นปัญหาของการนำสื่อมาช่วยในการศึกษาธรรมะให้ชัดเจน ไม่ค่อยมีกิจกรรมเสริมหลักสูตร หนังสือ แบบเรียน หรือคู่มือ สำหรับการค้นคว้า และที่มีอยู่ก็ยังไม่ค่อยมากนัก ไม่ค่อยมีการจัดติวอบรมก่อนสอบให้เป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น โดยสรุปรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๗

^{๑๙๘} สัมภาษณ์ นายพรเทพ พัตวิสัย, ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอภาชี, ไวยาวัจกรวัด หมู่ที่ ๗ ตำบลภาชี อำเภอภาชี, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ เกษักรหญิงนิภาณูญ ชันติวรพงศ์, หัวหน้าฝ่ายเภสัชกรรมโรงพยาบาลภาชี (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลภาชี หมู่ที่ ๒ ตำบลภาชี อำเภอภาชี, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ นางสาวรัตนาวดี ดันสวัสดิ์, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอภาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๐๑} สัมภาษณ์ นางสาวภัทรมล จิตมะโน, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอภาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๐๒} สัมภาษณ์ นายทศพล วงษ์เนตร์, ศึกษานิเทศสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตเสวกวิทยา (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอภาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ตารางที่ ๔.๗ สรุปปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการ
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมและสื่อการสอน

ข้อที่	ปัญหาและอุปสรรค
๑.	สถานที่หรือสำนักบางแห่งยังไม่พร้อมที่จะให้การเรียนการสอนที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
๒.	มีการเรียนการสอนในรูปแบบเดิมๆ ทำให้นักเรียนเบื่อในการเรียน บางครั้งมีกิจกรรมมากเกินไปทำให้นักเรียนได้รับความรู้้น้อย
๓.	ไม่มีสื่ออุปกรณ์ที่ทันสมัยในการเสริมการเรียนรู้ และไม่มีการพัฒนาสื่อต่างๆ ในรูปแบบที่เหมาะสมหรืออีกส่วนหนึ่งพระผู้สอนก็ใช้เทคโนโลยีไม่เป็น จึงเป็นปัญหาของการนำสื่อมาช่วยในการศึกษาระยะ
๔.	ไม่ค่อยมีกิจกรรมเสริมหลักสูตร หนังสือ แบบเรียน หรือคู่มือ สำหรับการค้นคว้ามีไม่ค่อยมากนัก ไม่ค่อยมีการจัดตัว อบรมก่อนสอบให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน พบว่า

๑) ควรมีการจัดอบรมหรือติวเข้มในบางโอกาสควรมีกิจกรรมในการเสริมความรู้ทักษะประสบการณ์มากขึ้น ควรมีการพัฒนาแบบการจัดการ หรือบทเรียนให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น^{๒๐๔}

๒) ควรที่จะมีการปรับปรุงเพิ่มเติมสื่อ อุปกรณ์ ในการเรียนการสอนพร้อมจัดสถานที่ให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน และบูรณาการหลักสูตรเข้ามาใช้ เช่น ภาวนา ๔ เพื่อให้การเรียนรู้นั้นสัมฤทธิ์ผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการพัฒนาชีวิตที่ประเสริฐ^{๒๐๕}

๓) ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียนอยู่เป็นประจำมีการปรับปรุงคู่มือการเรียนการสอนทุกปีการศึกษา มีการจัดหาบุคลากรภายนอกมาช่วยเสริมความรู้บ้างมีการติวแนะแนวการสอนอย่างเป็นระบบมีรูปการพัฒนาลด^{๒๐๖}

๔) ควรจะมีสื่อการสอนที่เป็นรูปแบบเดียวกันในแต่ละชั้น และจัดฝึกอบรมในเรื่องของการใช้สื่อช่วยในการสอนจึงจะทำให้การสอนนั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๒๐๗}

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนกร (นพปฎล กตสาโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรสาส์ (สมพร นนทโก), เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยนโต (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามราชวรวิหาร เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญฺญาวชิโร), เจ้าคณะอำเภอกาชี เจ้าอาวาสวัดผดุงธรรม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

๕) ควรจัดให้มีการจัดการเรียนการสอนใช้สื่อที่ทันสมัยเพื่อให้ผู้เรียนนั้นมีความสนใจในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้นเป็นแรงจูงใจกับผู้เรียน^{๒๐๘}

๖) หากมีกิจกรรมอะไรๆ ก็ตาม ควรแสดงความมีน้ำใจให้ความช่วยกันเพื่อทำให้กิจกรรมนั้นมีความสำเร็จ^{๒๐๙}

๗) ควรจะจัดให้มีการผลิตสื่อการสอนมอบให้กับผู้ที่ทำการสอนธรรมศึกษา แล้วเมื่อมีสื่อการสอนที่ดีแล้วสื่อการสอนนี้จะเป็นแรงจูงใจ ให้นักเรียนเรียนธรรมศึกษาให้หันมาสนใจธรรมศึกษาเพิ่มขึ้น^{๒๑๐}

๘) ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ทุกรูปต้องมีความร่วมมือกันและความสามัคคีกันจัดการกิจกรรมในการสอนธรรมศึกษาให้มากขึ้น^{๒๑๑}

๙) พัฒนาการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ๆ ที่ทันสมัยมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควบคู่กับการเรียนการสอนด้วย ควรมีการใช้สื่ออุปกรณ์เสริมความรู้มากขึ้น ในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ต้องให้เหมาะสมกับระดับของนักเรียนด้วย^{๒๑๒}

๑๐) ควรมีการนำสิ่งที่เป็ปัจจุบันมาประยุกต์ใช้ให้เกิดผลต่อการเรียนรู้ ควรมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรอยู่เป็นประจำจัดให้มีมุมค้นคว้า ในตำราคู่มือหลักสูตรให้พอเพียงมีการจัดอบรมตัวก่อนสอบ ให้เกิดความมั่นใจขึ้น^{๒๑๓}

๑๑) ในส่วนของภาคท้องถิ่นต่างๆ นั้น ควรจะมีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านธรรมศึกษาให้ครอบคลุมทั่วถึงด้วย^{๒๑๔}

๑๒) จะต้องมีการจัดการเรื่องงบประมาณในการจัดซื้อ Projector เพิ่มเติมใหม่ สำหรับหอประชุมโรงเรียนอีก ๑ ตัว เพื่อรองรับการสอนธรรมะ^{๒๑๕}

๑๓) สถานศึกษาที่มีการสอนธรรมศึกษาเองนั้น ควรจะต้องให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมที่จะช่วยเสริมการเรียนธรรมะให้ดี^{๒๑๖}

^{๒๐๘} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคู้, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม), เจ้าคณะตำบลอมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๑๑} สัมภาษณ์ พระใบฎีกา เริงชัย เขมจาโร, เจ้าอาวาสวัดโคกกรวด, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมั่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณแกม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง หมู่ที่ ๖ ตำบลดอนหญ้านาง อำเภอกาชี, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ นางสาวคณินจิ รอดเสวก, ผู้อำนวยการโรงเรียนรอตเสวกวิทยา, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอกาชี หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ นายสามารถ กองโชค, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนาค หมู่ที่ ๗ ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗.

๑๔) มีกิจกรรมช่วยเสริมการเรียนรู้จัดหาอุปกรณ์สื่อทันสมัยมาช่วยในกระบวนการเรียนการสอนมีการพัฒนารูปแบบของกิจกรรมและสื่ออยู่เสมอ^{๒๑๗}

๑๕) ควรจะต้องมีการส่งเสริมให้มีกิจกรรมและสื่อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เพื่อให้ นักเรียนได้เกิดทักษะชีวิตและความรู้ที่หลากหลายขึ้น^{๒๑๘}

๑๖) ควรจะมีกิจกรรมที่ให้นักเรียนนั้นได้กล้าแสดงออกเกี่ยวกับการจำลองจัดศาสนพิธี หรือวิชาพระพุทธศาสนาที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๒๑๙}

๑๗) ต้องการให้ครูพระสอนศีลธรรม มีการจัดกิจกรรมด้านธรรมศึกษาต่างๆ ให้นักเรียนได้ เข้าร่วมในการจัดและมีบทบาทในกิจกรรมมากขึ้น^{๒๒๐}

๑๘) พระผู้สอนควรที่จะมีสื่อการเรียนการสอนและควรมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ธรรมะหรือหลักการสำคัญของศาสนาที่น่าสนใจ^{๒๒๑}

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรม ศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมและสื่อการสอนของ คือ ควรมีการ จัดอบรมหรือมีการติวแนะแนวการสอนอย่างเป็นระบบมีการปรับปรุงคู่มือ สื่อ และอุปกรณ์สำหรับ การเรียนการสอนทุกปี และพร้อมจัดสถานที่ให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน เพื่อให้การเรียนนั้น สัมฤทธิ์ผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ควรที่จะมีการปรับปรุงเพิ่มเติมสื่อ อุปกรณ์ ในการเรียนการสอน พร้อมจัดสถานที่ให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน และบูรณาการหลักธรรมเข้ามาใช้ เช่น ภาวนา ๔ เพื่อให้การเรียนรู้นั้นมีสัมฤทธิ์ผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการพัฒนาชีวิตที่ประเสริฐได้ จัดหา บุคลากรภายนอกมาช่วยเสริมความรู้จัดให้มีการจัดการเรียนการสอน ใช้สื่อที่ทันสมัยเพื่อให้ผู้เรียนนั้น มีความสนใจในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น เป็นแรงจูงใจกับผู้เรียนในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ และต้อง ใช้ให้เหมาะสมกับระดับของนักเรียน ผลิตสื่อการสอนที่เป็นรูปแบบเดียวกันในแต่ละชั้น และจัด ฝึกอบรมในเรื่องของการใช้สื่อช่วยในการสอน ย่อมจะทำให้การสอนนั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ควรจะ จัดให้มีการผลิตสื่อการสอนมอบให้กับผู้ที่ทำการสอนธรรมศึกษา แล้วเมื่อมีสื่อการสอนที่ดีแล้วสื่อการ สอนนี้จะเป็แรงจูงใจ ให้นักเรียนเรียนธรรมศึกษาได้หันมาสนใจธรรมศึกษาเพิ่มยิ่งขึ้น และพัฒนาการ ในการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ๆ ที่ทันสมัยมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะและ ประสบการณ์ได้อย่างควบคู่กับการเรียนการสอนด้วย โดยสรุปรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๘

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ นายพรเทพ พัดวิสัย, ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอกาชี, ไวยาวังวัด หมู่ที่ ๗ ตำบล กาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ เกสัชกรหญิงนิธิตาญจน์ ชันติวรพงศ์, หัวหน้าฝ่ายเภสัชกรรมโรงพยาบาลกาชี (นักเรียน ธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลกาชี หมู่ที่ ๒ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๑๙} สัมภาษณ์ นางสาวรัตนาวดี ดันสวัสดิ์, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอน ศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๒๐} สัมภาษณ์ นางสาวภัทธมล จิตมะโน, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอน ศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๒๑} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตเสวกวิทยา (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ตารางที่ ๔.๘ สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมและสื่อการสอน

ข้อที่	ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา
๑.	ควรมีการจัดอบรมหรือมีการทวนและแนวการสอนอย่างเป็นระบบและมีการพัฒนารูปแบบใหม่ทันสมัยมากขึ้น
๒.	ควรที่จะมีการปรับปรุงคู่มือ สื่อ และอุปกรณ์สำหรับการเรียนการสอนทุกปีพร้อมจัดสถานที่ให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน เพื่อให้การเรียนนั้นสัมฤทธิ์ผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์
๓.	ควรจะมีสื่อการสอนที่เป็นรูปแบบเดียวกันในแต่ละชั้น และจัดฝึกอบรมในเรื่องของการใช้สื่อช่วยในการสอนจึงจะทำให้การสอนนั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
๔.	ควรจะมีสื่อการสอนที่ผลิตสื่อการสอนมอบให้กับผู้ทำการสอนธรรมศึกษา แล้วเมื่อมีสื่อการสอนที่ดีแล้วสื่อการสอนนี้จะเป็แรงจูงใจ ให้นักเรียนเรียนธรรมศึกษาให้หันมาสนใจธรรมศึกษาเพิ่มยิ่งขึ้น
๕.	พัฒนาการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ๆ ที่ทันสมัยมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพิ่มทักษะประสบการณ์ควบคู่กับการเรียนการสอนด้วย
๖.	ควรจัดให้มีการจัดการเรียนการสอนใช้สื่อที่ทันสมัยเพื่อให้ผู้เรียนนั้นมีความสนใจในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้นเป็นแรงจูงใจกับผู้เรียนในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ต้องให้เหมาะสมกับระดับของนักเรียนด้วย
๗.	มีการจัดหาสื่อกิจกรรมจากบุคลากรภายนอกสำนักเรียน มาทำการช่วยเสริมความรู้การเรียนการสอนบ้าง

๕. ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน

ปัญหาอุปสรรค

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับ ปัญหาและอุปสรรค ในการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน พบว่า

๑) นักเรียนไม่ให้ความสำคัญและไม่มีเกรดให้สำหรับผู้เรียนหรือนักเรียนจัดห้องเรียนที่ไม่ค่อยมีสีสนหรือทันสมัยเหมือนภาคเอกชนขาดการอุปถัมภ์รางวัลแก่บุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอไม่ค่อยมีการสมนาคุณหรือให้สิทธิพิเศษแก่ครู นักเรียนเท่าที่ควร^{๒๒๒}

๒) แรงจูงใจในการเรียนการสอนธรรมศึกษาบางครั้งยังขาดสื่อ อุปกรณ์ การเดินทางของผู้ให้ความรู้ และแก่ผู้เรียน จึงทำให้ผู้สอนและผู้เรียนนั้นขาดแรงจูงใจในการเรียนการสอนธรรมศึกษาได้^{๒๒๓}

^{๒๒๒} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนนกร (นพปฎล กตสาโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๒๓} สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรสาส์ (สมพร นนทโก), เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

๓) ไม่ค่อยจัดสภาพแวดล้อมหรือการอำนวยความสะดวกกับครูและนักเรียนมากนักมีนิตยภัต เงินเดือน รางวัล สมนาคุณครูภายใน – นอก น้อยมากไม่มีการมอบสวัสดิการแก่ครูและนักเรียนในการทำงานไม่มีการให้สิทธิพิเศษ รางวัล ในโอกาสพิเศษหรือทำงานได้ดี^{๒๒๔}

๔) ผู้สอนขาดแรงจูงใจในการสอนเพราะบางครั้งทางโรงเรียนไม่ให้ความยอมรับในตัวผู้สอน คือผู้สอนมีความรู้ความสามารถในการสอนธรรมศึกษา แต่ผู้สอนนั้นไม่มีวุฒิปัญญาจึงทำให้คณะครูในโรงเรียนไม่ให้การยอมรับที่เป็นเหตุให้ขาดแรงจูงใจ^{๒๒๕}

๕) ความเป็นส่วนตัวของผู้สอนอาจจะมีบางอย่างที่ผู้บริหารไม่เข้าใจจึงทำให้การสอนนั้นขาดแรงจูงใจและทำให้การสอนไม่เต็มที่เท่าที่ควร จึงทำให้ไม่ถึงตัวผู้เรียนด้วยทำให้ทั้งสองฝ่ายนั้นขาดแรงจูงใจในการเรียนการสอน^{๒๒๖}

๖) นักเรียนธรรมศึกษานั้น มักจะไม่ค่อยตั้งอกตั้งใจเรียนเป็นส่วนใหญ่ ชอบแต่เล่น มาถึงสนามโรงเรียน ห้องเรียนแต่ไม่ค่อยจะเข้ามาเรียนก็มี^{๒๒๗}

๗) ทั้งผู้เรียนและผู้สอนยังขาดแรงจูงใจ ผู้สอนนั้นบางที่เข้าไปสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนแต่กลับไม่ได้รับการยอมรับจากครูในโรงเรียนเพราะครูพระที่เข้าไปสอนในโรงเรียนบางรูปไม่ได้จบปริญญาตรี แต่มีความรู้ในเรื่องของพระปริยัติธรรม แต่ครูบางท่านก็ไม่ให้การยอมรับ ในเรื่องส่วนตัวพระผู้สอนเท่าที่ควร^{๒๒๘}

๘) การเรียนการสอนในบางท่านของครูผู้สอนที่สอน มีความเห็นแก่ตัวไม่ค่อยมีความเสียสละอะไรเลย เป็นปัญหาและอุปสรรคของผู้สอนเองเหมือนกัน^{๒๒๙}

๙) การอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ ของครูและนักเรียนเป็นเรื่องที่ทำให้บรรยากาศการเรียนรู้อยู่เสียไป ไม่มีการตอบแทน สมนาคุณให้การเรียนรู้ทั้งครูและนักเรียน ไม่ค่อยมีสวัสดิการให้แก่ครูและนักเรียนอย่างทั่วถึงขาดการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ใหม่ๆ^{๒๓๐}

^{๒๒๔} สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยนต์ (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอเสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามราชวรวิหาร เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๒๕} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญฺญาวชิโร), เจ้าคณะอำเภอภาชี เจ้าอาวาสวัดผดุงธรรม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๒๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคู้, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๒๗} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมฺโม), เจ้าคณะตำบลมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๒๒๘} สัมภาษณ์ พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ พระใบฎีกา เรืองชัย เขมจาโร, เจ้าอาวาสวัดโคกกรวด, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๓๐} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมั่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

๑๐) ขาดการเอาใจใส่ต่อกระบวนการให้เกิดแรงจูงใจ ในการเรียนการสอนครูและนักเรียน ไม่ค่อยมีการให้รางวัลสมนาคุณในบางโอกาสที่มีงานพิเศษ ไม่ค่อยให้กำลังใจต่อ ครู นักเรียน ที่ประพฤติดีเป็นตัวอย่างได้ ไม่จัดสภาพของสำนักให้เป็นทีี่สะดวกสบายของผู้เรียนรู^{๒๓๑}

๑๑) ครูผู้สอนมักมีเงินเดือนน้อย ไม่ค่อยที่จะมีรางวัลเพื่อเป็นขวัญ และกำลังใจ ทั้งแก่ ครูผู้สอนและให้แก่ักเรียนด้วย^{๒๓๒}

๑๒) ในกรณีของการแจกใบประกาศนียบัตรนั้น ในส่วนของโรงเรียนนั้นน่าจะเป็นพระสงฆ์ ผู้ใหญ่ มักได้รับโดยรับจากเจ้าหน้าที่ธุรการ อาจจะดูไม่เหมาะสม^{๒๓๓}

๑๓) ขาดแรงจูงใจหรือกำลังใจทุกหน่วยงาน คนอื่นๆ เกี่ยวข้องในท้องถิ่น ขาดการดูแล ช่วยเหลือสวัสดิการของครู นักเรียนเท่าที่ควร ไม่มีการสนับสนุนนักเรียนสอบได้ การเรียนดี^{๒๓๔}

๑๔) การสร้างแรงจูงใจ ในสถานที่จัดการศึกษา ยังขาดทิศทางที่ดีมีคุณภาพขึ้น เพราะครูที่ทำงานนั้น คณะสงฆ์ยังมีนโยบายสนับสนุนให้กำลังใจน้อย หน่วยงานขององค์กรภาครัฐ หรือเอกชน มีความสนใจยังน้อย ด้านงบประมาณและผู้เรียนก็เป็นอุปสรรคในการจัดการของครูทำให้มีคุณภาพนั้น ด้อยลงไป^{๒๓๕}

๑๕) นักเรียนหลายคนยังไม่มีความคิดอยากเรียนวิชาชีพเพราะอาจจะด้วยเหตุที่ ยังไม่ค่อยมีความชอบและไม่ค่อยมีความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องนี้^{๒๓๖}

๑๖) การสร้างแรงจูงใจ ทั้งในส่วนของครู และผู้บริหารเจ้าสำนักนั้นยังมีอยู่น้อย อาจเป็น ประเด็นหนึ่งจึงทำให้นักเรียนจึงไม่ค่อยชอบการเรียน^{๒๓๗}

๑๗) การสร้างแรงจูงใจ ในการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนต่างๆ ค่อนข้างไม่มีความหลากหลาย และมีมาตรฐานที่ชัดเจน การสร้างแรงจูงใจไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ หรือ ขาดการอำนวยความสะดวกของอาคารสถานที่ที่มีคุณภาพนั้น^{๒๓๘}

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณแกม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง หมู่ที่ ๖ ตำบล ดอนหญ้านาง อำเภอกาชี, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๒๓๓} สัมภาษณ์ นางสาวคณินิจ รอดเสวก, ผู้อำนวยการโรงเรียนรอตเสวกวิทยา, ประธานสภาวัฒนธรรม อำเภอกาชี หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๓๔} สัมภาษณ์ นายพรเทพ พัดวิสัย, ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอกาชี, ไวยาวัจกรวัด หมู่ที่ ๗ ตำบล กาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ นายมนัส ทัพไทย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง (กริ่ง - สง่าอุปถัมภ์), วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๓๖} สัมภาษณ์ เกสัชกรหญิงนิธิกาญจน์ ชันติวรพงศ์, หัวหน้าฝ่ายเภสัชกรรมโรงพยาบาลกาชี (นักเรียน ธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลกาชี หมู่ที่ ๒ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ นางสาวรัตนาวดี ดิ้นสวัสดิ์, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอน ศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ นายทศพล วงษ์เนตร, ศึกษานิเทศสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๑, วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๘.

๑๘) ขาดการมอบสิ่งของที่เป็นรางวัลหรือการให้ซึ่งเป็นถ้อยคำชื่นชม ที่เป็นทั้งขวัญและกำลังใจ แก่ครูผู้สอนและเด็กนักเรียน^{๒๓๙}

๑๙) การสร้างแรงจูงใจ ต่อครูพระผู้สอนกับการดำเนินการร่วมกันทั้งวัดและโรงเรียน มีส่วนสำคัญต่อบุคลากรการศึกษาที่มียังไม่ค่อยมากตามความต้องการของโรงเรียน และการขอให้การอุปถัมภ์เรื่องวัสดุอุปกรณ์สื่อจากหน่วยงานเกี่ยวข้องต่างๆ ก็ยังมีไม่มาก^{๒๔๐}

๒๐) การที่ไม่มีขวัญและกำลังใจสำหรับเด็กนักเรียนส่วนมากมาจากการจัดการของผู้บริหารและทั้งไม่มีกำลังใจเสริมจากครูหรือผู้สอนอีกด้วย^{๒๔๑}

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัญหา และอุปสรรค ในการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน คือ ไม่ค่อยมีการจัดสภาพแวดล้อมหรือการอำนวยความสะดวกกับครูและนักเรียนมากนัก มีนิตยภัต เงินเดือน รางวัล สมนาคุณครูภายใน – นอก ยังน้อยมาก ไม่ค่อยมีการมอบสวัสดิการแก่ครูและนักเรียนในการทำงาน ไม่มีการให้สิทธิพิเศษ รางวัลในโอกาสพิเศษหรือเมื่อทำงานได้ดี ทำให้ไม่ค่อยมีแรงจูงใจในการเรียนการสอนทั้งผู้สอนและผู้เรียน ขาดการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานในท้องถิ่น ในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา และนักเรียนยังไม่อยากเรียนวิชาธรรมศึกษา เพราะอาจยังไม่ค่อยชอบและมีความเข้าใจ หรือไม่มีแรงจูงใจในการเรียนศีลธรรม เช่น ไม่มีผลต่อระดับเกรดการศึกษา โดยสรุปรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๙

ตารางที่ ๔.๙ สรุปปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน

ข้อที่	ปัญหาและอุปสรรค
๑.	ไม่ค่อยมีการจัดสภาพแวดล้อมหรือการอำนวยความสะดวกกับครูและนักเรียนมากนักมี นิตยภัต เงินเดือน รางวัล สมนาคุณครูภายใน – นอก น้อยมาก
๒.	ไม่มีการมอบสวัสดิการแก่ครูและนักเรียนในการทำงานไม่มีการให้สิทธิพิเศษ รางวัล ในโอกาสพิเศษหรือทำงานได้ดี ทำให้ไม่มีแรงจูงใจในการเรียนการสอนทั้งผู้สอนและผู้เรียน
๓.	การขาดดูแลจากหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานในท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
๔.	นักเรียนยังไม่อยากเรียนวิชาธรรมศึกษาเพราะอาจยังไม่ชอบและเข้าใจ และไม่มีแรงจูงใจในการเรียนธรรม เช่นไม่มีเกรด

^{๒๓๙} สัมภาษณ์ นางสาวภัทรมล จิตมะโน, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอบางบาล, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ นายธนสาร ศุภพันธ์, ครูโรงเรียนวัดอุทัย, ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดอุทัย, วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตเสวกวิทยา (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอบางบาล, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอนของ พบว่า

๑) ควรปรับปรุงพัฒนาภูมิทัศน์ให้มีบรรยากาศและสีสันทันทีก่อให้เกิดความสนใจขึ้น มีการให้การอุปถัมภ์สนับสนุนให้รางวัลสมนาคุณกับบุคลากรมากขึ้น^{๒๔๒}

๒) สถานศึกษาหรือผู้บริหารสถานศึกษา ควรตรวจสอบดูว่ามีข้อมูลหรือสิ่งใดขาดเหลือ ควรที่จะเข้าไปดูแลให้ความช่วยเหลือเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ^{๒๔๓}

๓) ควรมีการจัดสภาพแวดล้อมและการอำนวยความสะดวกอยู่เสมอมีการพัฒนาปรับปรุงคู่มือการเรียนการสอนอยู่เป็นประจำให้บุคลากรภายนอกได้เข้ามาเสริมในการเรียนรู้บ้างและมีสวัสดิการและสิทธิพิเศษแก่ครู นักเรียนเป็นกรณีๆ ไป^{๒๔๔}

๔) ผู้บริหารและครูในโรงเรียนนั้นควรให้ความสำคัญต่อพระผู้เข้าไปทำหน้าที่สอนธรรมศึกษาให้มากกว่าที่เป็นอยู่เพื่อที่จะทำให้เกิดแรงจูงใจต่อพระผู้ทำหน้าที่การสอน^{๒๔๕}

๕) ควรปรับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารให้เข้ากับผู้ทำการสอนเพื่อที่จะได้เป็นแรงจูงใจในการทำการเรียนการสอนของแผนกธรรมศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ^{๒๔๖}

๖) ผู้บริหารครูผู้สอน และนักเรียนในโรงเรียนนั้นควรให้ความสำคัญต่อบุคลากรทุกคน ที่จะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในหน้าที่ต่างๆ ของตนเอง^{๒๔๗}

๗) ควรจะมีหลักสูตรให้ผู้ที่ยังสอนธรรมศึกษาได้เข้าไปศึกษาและมีวุฒิเท่ากับปริญญาของทางโลก เพื่อที่จะทำให้ครูในโรงเรียนได้ยอมรับอย่างน้อยพระผู้สอนก็ได้ศึกษาหลักวิชาในการสอนและทำให้ครูนั้นยอมรับได้ด้วย^{๒๔๘}

๘) วันไหนครูผู้สอนมาไม่ได้ ควรจะต้องจัดหาผู้สอนแทนเพราะว่าลูกศิษย์เป็นพันเป็นร้อยทำให้เขาเสียเวลาและโอกาสในการเรียนรู้อีกด้วย^{๒๔๙}

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนนกร (นพปฎล กตสาโร), เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร (พระอารามหลวง), วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๔๓} สัมภาษณ์ พระครูอรุณวรสาส์ (สมพร นนทโก), เจ้าคณะอำเภอมหาราช เจ้าอาวาสวัดแจ้ง, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๒๔๔} สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยนโต (ป.ธ.๘), เจ้าคณะอำเภอเสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามราชวรวิหาร เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๔๕} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวชิรคุณ (ฉลอง ปญญาวชิโร), เจ้าคณะอำเภอกาชี เจ้าอาวาสวัดผดุงธรรม, วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๔๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสันติคุณ (วิชาญ อุปสนโต), เจ้าคณะตำบลดอนหญ้านาง เจ้าอาวาสวัดหัวคู้, วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๔๗} สัมภาษณ์ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม), เจ้าคณะตำบลมฤต เจ้าอาวาสวัดหน้าโคก, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ พระปลัด สนชัย ภูมิปาโล, เจ้าอาวาสวัดโคกม่วง, วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ พระใบฎีกา เรืองชัย เขมจาโร, เจ้าอาวาสวัดโคกกรวด, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗.

๙) การสร้างบรรยากาศที่ดีด้วยการอำนวยความสะดวกอื่นๆ มีการมอบรางวัลสมนาคุณบ้างในบางโอกาส ต้องมีการจัดการให้สวัสดิการของครูและนักเรียนให้ดี ควรสร้างแรงจูงใจ ด้วยการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ใหม่ๆ อยู่เสมอ ตามหลักธรรมคือ สังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น^{๒๕๐}

๑๐) ให้ความสำคัญต่อกระบวนการที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนการสอนที่ดีต่อกัน ควรมีการสมนาคุณพิเศษในบางเรื่องบางกรณีบ้างและนักเรียนก็เป็นตัวขับเคลื่อนงานธรรมศึกษาได้ด้วยการทำให้ดียิ่งขึ้น^{๒๕๑}

๑๑) ผู้บริหาร เจ้าสำนัก และครูในโรงเรียนนั้นควรให้ความสำคัญต่อสิ่งของรางวัลต่างๆ เพื่อเป็นขวัญ และกำลังใจอย่างดีต่อผู้เรียน^{๒๕๒}

๑๒) จัดให้มีการทำบุญถวายเพลพระ แล้วนิมนต์พระเถระเป็นผู้มอบประกาศนียบัตรหรือใบเกียรติคุณบัตรให้แก่ผู้บริหาร คณะครูผู้สอน และนักเรียนเพื่อเป็นการสร้างขวัญ และกำลังใจ ให้ความสำคัญ แก่การเรียนธรรมศึกษา^{๒๕๓}

๑๓) ผู้บริหารและครูในโรงเรียนนั้นควรให้ความสำคัญต่อการหาทุนสนับสนุนครูและนักเรียนที่เรียนดีและสอนได้ดีและควรมีหน่วยงานองค์กรในท้องถิ่นช่วยในการศึกษาด้านนี้มีการจัดสร้างสวัสดิการแก่ครู นักเรียน ให้เพียงพอ^{๒๕๔}

๑๔) มีการจัดการที่ดีที่ทำให้นักเรียนอยากเรียนวิชาธรรมศึกษามากขึ้น และต้องมีการให้รางวัลหรือให้กำลังใจด้านอื่นๆ อีกด้วย^{๒๕๕}

๑๕) ผู้บริหารและครูในโรงเรียนนั้นควรให้ความสำคัญต่อการสร้างขวัญและกำลังใจเพื่อให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ อยากเรียนต่ออีก^{๒๕๖}

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ นายธัญเทพ หมื่นยุทธ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ นายสุรกิจ สุวรรณแกม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหญ้านาง หมู่ที่ ๖ ตำบลดอนหญ้านาง อำเภอกาชี, วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ นางสาวคณินิจ รอดเสวก, ผู้อำนวยการโรงเรียนรอตเสวกวิทยา, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอกาชี หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๕๔} สัมภาษณ์ นายพรเทพ พัดวิสัย, ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอกาชี, ไวยาวัจกรวัด หมู่ที่ ๗ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๕๕} สัมภาษณ์ เกสัชกรหญิงนิธิกาญจน์ ชันติพรพงศ์, หัวหน้าฝ่ายเภสัชกรรมโรงพยาบาลกาชี (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพยาบาลกาชี หมู่ที่ ๒ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ นางสาวรัตนาวดี ดันสวัสดิ์, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลกาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

๑๖) ครูพระสอนศีลธรรม ท่านผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนนั้นควรให้ความสำคัญต่อการมอบสิ่งของที่เป็นรางวัลให้แก่เด็กในการสอบผ่านเพื่อเป็นแรงจูงใจในการเรียนชั้นประโยค

๑๗) ผู้บริหารและครูในโรงเรียนนั้นควรให้ความสำคัญต่อการมีสิ่งของเป็นรางวัลในการสอบผ่าน และมอบให้เป็นกำลังใจเด็กในการเรียนการสอน^{๒๕๘}

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ควรตรวจสอบดูว่ามีข้อมูลหรือสิ่งใดขาดเหลือควรที่จะเข้าไปดูแลให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ควรมีการจัดสภาพแวดล้อม พัฒนาภูมิทัศน์ การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และการอำนวยความสะดวกอยู่เสมอ มีการพัฒนาปรับปรุงคู่มือการเรียนการสอนอยู่เป็นประจำ การสร้างบรรยากาศที่ดี ด้วยการอำนวยความสะดวกอื่นๆ มีการมอบรางวัลสมนาคุณบ้าง ในบางโอกาส ต้องมีการจัดการให้สวัสดิการของครูและนักเรียนให้ดี ควรสร้างแรงจูงใจ ด้วยการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ใหม่ๆ อยู่เสมอ ตามหลักธรรมคือ สังคหวัตถุ ๔ มีการสนับสนุนให้บุคลากรภายนอกได้เข้ามาเสริมในการเรียนรู้บ้าง และมีสวัสดิการและสิทธิพิเศษแก่ครู นักเรียน ผู้บริหารและครูในโรงเรียน ควรให้ความสำคัญต่อครูพระผู้เข้าไปทำหน้าที่สอนธรรมศึกษาให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อที่จะทำให้เกิดแรงจูงใจต่อพระผู้ทำหน้าที่การสอน ควรจะมีหลักสูตรให้ผู้สอนธรรมศึกษาได้เข้าไปศึกษาและมีวุฒิเท่ากับปริญญาของทางโลก เพื่อที่จะทำให้ครูในโรงเรียนได้ยอมรับอย่างน้อยพระผู้สอนก็ได้ศึกษาหลักวิชาในการสอนและทำให้ครูนั้นยอมรับได้ด้วย โดยสรุปรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๐

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ นางสาวภัทรมล จิตมะโน, ครูโรงเรียนรอตเสวกวิทยา (ผู้ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมฯ/นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๕๘} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนิภาพร บุญทะศักดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรอตเสวกวิทยา (นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก) หมู่ที่ ๕ ตำบลภาชี อำเภอกาชี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ตารางที่ ๔.๑๐ สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการ
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน

ข้อที่	ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา
๑.	ผู้บริหารสถานศึกษา ควรตรวจสอบว่ามีข้อมูลหรือสิ่งใดขาดเหลือควรที่จะเข้าไปดูแลให้ความช่วยเหลือเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ
๒.	ควรมีการจัดสภาพแวดล้อมพัฒนาภูมิทัศน์ การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และการอำนวยความสะดวกอยู่เสมอ
๓.	มีการพัฒนาปรับปรุงคู่มือการเรียนการสอนอยู่เป็นประจำ
๔.	มีการสนับสนุนให้บุคลากรภายนอกได้เข้ามาเสริมในการเรียนรู้บ้างและมีสวัสดิการและสิทธิพิเศษแก่ครู นักเรียน
๕.	ผู้บริหารและครูในโรงเรียนควรให้ความสำคัญต่อพระผู้เข้าไปทำหน้าที่สอนธรรมศึกษาให้มากกว่าที่เป็นอยู่เพื่อที่จะทำให้เกิดแรงจูงใจต่อพระผู้ทำหน้าที่การสอน
๖.	ควรจะมีหลักสูตรให้ผู้สอนธรรมศึกษาได้เข้าไปศึกษาและมีวุฒิเท่ากับปริญญาของทางโลก เพื่อที่จะทำให้ครูในโรงเรียนได้ยอมรับอย่างน้อยพระผู้สอนก็ได้ศึกษาหลักวิชาการการสอนและทำให้ครูนั้นยอมรับได้ด้วย

๔.๑.๒ ผลการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณแบบสำรวจ (Survey Research) โดยกำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษาไว้ ๔ กลุ่มด้วยกันคือ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุสามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียน และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๖๗ รูปหรือคน ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

๔.๑.๒.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกบาลี) ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม) ประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่และตำแหน่ง/หน้าที่การงานโดยวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๔.๑.๒.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ พระภิกษุ/สามเณร นักเรียนและศิษย์วัด และประชาชน ที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านสภาพทั่วไปของสำนักศาสนศึกษา ๒) ด้านผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา ๓) ด้านครูผู้สอน ๔) ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน ๕) ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน ใช้การวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑.๒.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกบาลี) ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม) ประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่ และตำแหน่ง/หน้าที่การงาน ซึ่งประกอบด้วย ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๖๗ รูปหรือคน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของ
กลุ่มพระสังฆาธิการ

(n=๔๕)

ที่	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (รูปหรือคน)	ร้อยละ
๑.	อายุ		
	๓๑ – ๔๐ ปี	๙	๒๐.๐
	๔๑ ปีขึ้นไป	๓๖	๘๐.๐
๒.	ระดับการศึกษาสายสามัญ		
	มัธยมศึกษา	๘	๑๗.๘
	ปริญญาตรี	๓๐	๖๖.๗
	ปริญญาโทขึ้นไป	๗	๑๕.๕
๓.	ระดับการศึกษาทางธรรม(แผนกบาลี)		
	เปรียญตรี (ป.๑-๒ - ป.๓.๓)	๒๔	๕๓.๓
	เปรียญโท (ป.๓.๔ - ป.๓.๖)	๔	๘.๙
	ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๑๗	๓๗.๘
๔.	ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม)		
	นักธรรมชั้นโท	๙	๒๐.๐
	นักธรรมชั้นเอก	๓๖	๘๐.๐
๕.	ประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่		
	๖-๑๐ ปี	๕	๑๑.๑
	๑๑-๑๕ ปี	๒๕	๕๕.๖
	๑๖ ปีขึ้นไป	๑๕	๓๓.๓

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มพระสังฆาธิการ (ต่อ)

ที่	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (รูปหรือคน)	ร้อยละ
๖.	ตำแหน่ง/หน้าที่การงาน		
	ผู้บริหาร	๒๕	๕๕.๖
	ครูผู้สอน	๒๐	๔๔.๔
	รวม	๔๕	๑๐๐

ผลการศึกษาถึงอายุ ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกบาลี) ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม) ประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่และตำแหน่ง/หน้าที่การงานของพระสังฆาธิการ จำนวน ๔๕ รูป ข้อมูลตามที่แสดงในตารางที่ ๔.๑ อธิบายได้ดังนี้

พระสังฆาธิการส่วนใหญ่มีอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป ร้อยละ ๘๐.๐ มีระดับการศึกษาสายสามัญ ในระดับปริญญาตรี ร้อยละ ๖๖.๗ มีระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม) ในระดับนักธรรมชั้นเอก ร้อยละ ๘๐.๐ มีวุฒิเปรียญธรรม ประโยค ๑-๒ - ป.ธ. ๓ ร้อยละ ๕๓.๓ มีประสบการณ์ทำงาน ๑๑-๑๕ ปี ร้อยละ ๕๕.๖ มีตำแหน่ง/หน้าที่การงาน โดยเป็นผู้บริหาร ร้อยละ ๕๕.๖

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มพระภิกษุ/สามเณร

(n = ๙๐)			
ที่	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑.	อายุ		
	๒๑ - ๓๐ ปี	๒๙	๓๒.๒
	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑	๔๕.๖
	๔๑ ปีขึ้นไป	๒๐	๒๒.๒
๒.	ระดับการศึกษาสายสามัญ		
	มัธยมศึกษา	๖๐	๖๖.๗
	ปริญญาตรี	๓๐	๓๓.๓
๓.	ระดับการศึกษาทางธรรม(แผนกบาลี)		
	เปรียญตรี (ป.๑-๒ - ป.ธ.๓)	๒๙	๓๒.๒
	ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๖๑	๖๗.๘

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มพระภิกษุ/สามเณร (ต่อ)

ที่	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๔.	ระดับการศึกษาทางธรรม(แผนกธรรม)		
	นักธรรมชั้นตรี	๑๑	๑๒.๒
	นักธรรมชั้นโท	๓๘	๔๒.๒
	นักธรรมชั้นเอก	๔๑	๔๕.๖
๕.	ประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่		
	ต่ำกว่า ๕ ปี	๓๐	๓๓.๓
	๖-๑๐ ปี	๓๒	๓๕.๖
	๑๑-๑๕ ปี	๑๘	๒๐.๐
	๑๖ ปีขึ้นไป	๑๐	๑๑.๑
๖.	ตำแหน่ง/หน้าที่การงาน		
	ครูผู้สอน	๓๐	๓๓.๓
	นักเรียน	๖๐	๖๗.๗
	รวม	๙๐	๑๐๐

ผลการศึกษาถึงอายุ ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรม(แผนกบาลี) ระดับการศึกษาทางธรรม(แผนกธรรม) ประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่และตำแหน่ง/หน้าที่การงาน ของพระภิกษุ/สามเณร จำนวน ๙๐ รูป ข้อมูลตามที่แสดงในตารางที่ ๔.๒ อธิบายได้ดังนี้

พระภิกษุ/สามเณร มีระดับอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี มากที่สุด ร้อยละ ๔๕.๖ และมีระดับอายุ ๒๑ - ๓๐ ปี ร้อยละ ๓๒.๒ ใกล้เคียงกับระดับอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป ร้อยละ ๒๒.๒

สำหรับการศึกษา พบว่า พระภิกษุ/สามเณร มีระดับการศึกษาสายสามัญในระดับมัธยมศึกษา มากที่สุด ร้อยละ ๖๖.๗ รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรี ร้อยละ ๓๓.๓ ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกบาลี) นั้น พบว่า โดยส่วนใหญ่ พระภิกษุ/สามเณร ไม่มีวุฒิปริญญาธรรม (ร้อยละ ๖๗.๘) รองลงมาคือมีวุฒิปริญญาตรี (ป.๑-๒ - ป.๓-๔) ร้อยละ ๓๒.๒ และระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม) ในระดับนักธรรมชั้นเอก มากที่สุด ร้อยละ ๔๕.๖ รองลงมาคือ นักธรรมชั้นโท ร้อยละ ๔๒.๒ และน้อยที่สุดคือ นักธรรมชั้นตรี ร้อยละ ๑๒.๒

มีประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่ ๖-๑๐ ปีมากที่สุด ร้อยละ ๓๕.๖ ในขณะที่ ประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่ ต่ำกว่า ๕ ปี ร้อยละ ๓๓.๓ ใกล้เคียงกับ ๑๑-๑๕ ปี ร้อยละ ๒๐.๐ ส่วนประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่ ๑๖ ปีขึ้นไป มีน้อยที่สุดคือ ร้อยละ ๑๑.๑ และโดยส่วนใหญ่ มีตำแหน่ง/หน้าที่การงานเป็นนักเรียน ร้อยละ ๖๗.๗ เป็นครูผู้สอน ร้อยละ ๓๓.๓

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา

(n = ๙๐)

ที่	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑.	อายุ		
	ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๗๒	๘๐.๐
	๒๑ – ๓๐ ปี	๑๘	๒๐.๐
๒.	ระดับการศึกษาสายสามัญ		
	ประถมศึกษา	๒๒	๒๔.๔
	มัธยมศึกษา	๕๐	๕๕.๖
	ปริญญาตรี	๑๘	๒๐.๐
๓.	ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม)		
	นักธรรมชั้นตรี	๕๒	๕๗.๘
	นักธรรมชั้นโท	๒๒	๒๔.๔
	ไม่มีวุฒิปริญญาธรรม	๑๖	๑๗.๘
๔.	ประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่		
	ต่ำกว่า ๕ ปี	๓๙	๔๓.๓
	๖-๑๐ ปี	๓๓	๓๖.๗
	๑๑-๑๕ ปี	๑๘	๒๐.๐
	รวม	๙๐	๑๐๐

ผลการศึกษา จำนวน และร้อยละของอายุ ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม) ประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่และตำแหน่ง/หน้าที่การงานของกลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา จำนวน ๙๐ คน ดังแสดงในตารางที่ ๓ พบว่า กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา ส่วนใหญ่แล้วมีอายุ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ร้อยละ ๘๐.๐ มีระดับการศึกษาสายสามัญ ในระดับมัธยมศึกษา มากที่สุดร้อยละ ๕๕.๖ รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๒๔.๔ และน้อยที่สุดคือ ระดับปริญญาตรี ร้อยละ ๒๐.๐ ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม) พบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วมีระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม) ในระดับธรรมศึกษาชั้นตรี ร้อยละ ๕๗.๘ รองลงมาคือ ธรรมศึกษาชั้นโท ร้อยละ ๒๔.๔ และไม่มีวุฒิปริญญาธรรม ร้อยละ ๑๗.๘

สำหรับประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่ พบว่า กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา ส่วนใหญ่แล้วมีประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่ต่ำกว่า ๕ ปี ร้อยละ ๔๓.๓ ซึ่งใกล้เคียงกับ ๖ - ๑๐ ปี ร้อยละ ๓๖.๗ และมีประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่ ๑๑ - ๑๕ ปี น้อยที่สุด คือร้อยละ ๒๐.๐

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มองค์กรและประชาชน

(n = ๑๔๒)

ที่	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑.	อายุ		
	๒๑ – ๓๐ ปี	๖๐	๔๒.๓
	๓๑ – ๔๐ ปี	๗๖	๕๓.๕
	๔๑ ปีขึ้นไป	๖	๔.๒
๒.	ระดับการศึกษาสายสามัญ		
	มัธยมศึกษา	๔๓	๓๐.๓
	ปริญญาตรี	๙๙	๖๙.๗
๓.	ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม)		
	นักธรรมชั้นตรี	๓๑	๒๑.๘
	นักธรรมชั้นโท	๑๓	๙.๒
	ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๙๘	๖๙.๐
๔.	ประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่		
	ต่ำกว่า ๕ ปี	๔๑	๒๘.๘
	๖-๑๐ ปี	๔๒	๒๙.๖
	๑๑-๑๕ ปี	๔๔	๓๑.๐
	๑๖ ปีขึ้นไป	๑๕	๑๐.๖
๕.	ตำแหน่ง/หน้าที่การงาน		
	ผู้บริหาร	๒๒	๑๕.๕
	ครูผู้สอน	๒๖	๑๘.๓
	นักเรียน	๕๗	๔๐.๑
	ผู้ปกครอง	๓๗	๒๖.๑
	รวม	๑๔๒	๑๐๐

ผลการศึกษา จำนวนและร้อยละของอายุ ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม) ประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่และตำแหน่ง/หน้าที่การงานของ กลุ่มองค์กรและประชาชน จำนวน ๑๔๒ คน ดังแสดงในตารางที่ ๔ พบว่า ประชาชนทั่วไปมีระดับอายุ ๓๑ – ๔๐ ปีมากที่สุด ร้อยละ ๕๓.๕ รองลงมาคือ ระดับอายุ ๒๑ – ๓๐ ปี ร้อยละ ๔๒.๓ และน้อยที่สุด คือระดับอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป ร้อยละ ๔.๒ มีการศึกษาสายสามัญ ในระดับปริญญาตรี มากที่สุด ร้อยละ ๖๙.๗ รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ ๓๐.๓

มีประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่ ระยะเวลา ๑๑-๑๕ ปี ระยะเวลา ๖-๑๐ ปี และ ต่ำกว่า ๕ ปี ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ ๓๑.๑ ร้อยละ ๒๙.๖ และร้อยละ ๒๘.๘ เรียงตามลำดับ ส่วนประสบการณ์ทำงาน/ปฏิบัติหน้าที่ระยะเวลา ๑๖ ปีขึ้นไป น้อยที่สุดคือ ร้อยละ ๑๐.๖

สำหรับ ตำแหน่ง/หน้าที่การงาน พบว่า มีตำแหน่ง/หน้าที่การงานเป็นนักเรียนมากที่สุด ร้อยละ ๔๐.๑ รองลงมาคือ ผู้ปกครอง ร้อยละ ๒๖.๑ ครูผู้สอน ร้อยละ ๑๘.๓ และน้อยที่สุดคือ ผู้บริหาร ร้อยละ ๑๕.๕

๔.๑.๒.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ พระภิกษุ/สามเณร นักเรียน และศิษย์วัด และประชาชน ที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๕ ด้าน (โดยมีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๕ - ๔.๒๐) ประกอบด้วย

- ๑) ด้านสภาพทั่วไปของสำนักศาสนศึกษา
- ๒) ด้านผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา
- ๓) ด้านครูผู้สอน
- ๔) ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน
- ๕) ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน

ตารางที่ ๔.๑๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม

(n = ๓๖๗)

ที่	การจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ด้านสภาพทั่วไปของสำนักศาสนศึกษา	๓.๔๙	.๒๓	ปานกลาง
๒.	ด้านผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา	๓.๔๗	.๑๗	ปานกลาง
๓.	ด้านครูผู้สอน	๓.๔๘	.๒๐	ปานกลาง
๔.	ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน	๓.๓๗	.๑๙	ปานกลาง
๕.	ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน	๓.๕๔	.๒๑	มาก
รวม		๓.๔๗	.๒๗	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = .๒๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = .๒๑) ส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้น พบว่า ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน คือ สิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับที่สูง รองลงมาคือด้านสภาพทั่วไปของสำนักศาสนศึกษา ส่วนที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะครูผู้สอนมีกิจกรรมที่ไม่เอื้อต่อความน่าสนใจในการเรียน รวมถึงสื่อการเรียนการสอนที่ค่อนข้างล้าสมัย ไม่ดึงดูดความสนใจให้แก่ผู้เรียนได้

ตารางที่ ๔.๑๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสภาพทั่วไปของสำนักศาสนศึกษา

(n = ๓๖๗)

ข้อ	การจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	สภาพแวดล้อมของ สถานที่จัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา โดยจัดให้เป็นไปตามธรรมชาติร่มรื่น	๓.๖๙	.๕๖	มาก
๒.	สำนักศาสนศึกษามีลักษณะอาคารสถานที่เป็นเอกเทศและเป็นสัดส่วน	๓.๖๓	.๔๘	มาก
๓.	สำนักศาสนศึกษามีห้องเรียนที่บรรยากาศ สงบ สว่าง เย็นสบาย เหมาะสมแก่การเรียนรู้	๓.๕๑	.๕๐	มาก
๔.	สำนักศาสนศึกษาไม่มีกิจกรรมพร่ำเพรื่อเป็นที่รบกวนสมาธิของผู้สอนและผู้เรียน	๓.๑๗	.๕๐	ปานกลาง
๕.	สำนักศาสนศึกษามีการจัดการคมนาคมของผู้เรียน และผู้สอนจากต่างพื้นที่ให้มีความสะดวก	๓.๒๘	.๕๖	ปานกลาง
๖.	สำนักศาสนศึกษามีบริการน้ำดื่ม/เครื่องดื่มอื่นๆ ที่เหมาะสมไว้พร้อมเสมอ	๓.๖๔	.๖๖	มาก
ผลรวมทุกข้อ		๓.๔๙	.๒๓	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลการศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสภาพทั่วไปของสำนักศาสนศึกษา มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง

($\bar{X}$ = ๓.๔๙, S.D. = .๒๓) เมื่อพิจารณาในรายชื่อ พบว่า สภาพแวดล้อมของ สถานที่จัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา โดยจัดให้เป็นไปตามธรรมชาติ มีความร่มรื่น สงบเย็น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๙, S.D. = .๕๖) เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑. สภาพแวดล้อมของ สถานที่จัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา โดยจัดให้เป็นไปตามธรรมชาติร่มรื่น มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๙, S.D. = .๕๖)

๒. สำนักศาสนศึกษามีบริการน้ำดื่ม/เครื่องดื่มอื่นๆ ที่เหมาะสมไว้พร้อมเสมอ มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๔, S.D. = .๖๖)

๓. สำนักศาสนศึกษามีลักษณะอาคารสถานที่เป็นเอกเทศ และเป็นสัดส่วน มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๓, S.D. = .๔๘)

๔. สำนักศาสนศึกษามีห้องเรียนที่บรรยากาศ สงบ สว่าง เย็นสบาย เหมาะสมแก่การเรียนรู้ มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๕๑, S.D. = .๕๐)

๕. สำนักศาสนศึกษามีการจัดการคมนาคมของผู้เรียน และผู้สอนจากต่างพื้นที่ให้มีความสะดวก มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๒๘, S.D. = .๕๖)

๖. สำนักศาสนศึกษาไม่มีกิจกรรมพำเพ็ญเป็นที่รบกวนสมาธิของผู้สอนและผู้เรียน มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๑๗, S.D. = .๕๐)

ทั้งนี้ สภาพแวดล้อมโดยรอบ ทั้งในส่วนที่เป็นโรงเรียนและในส่วนที่เป็นวัด เป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศาสนศึกษาให้มีความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ความตั้งใจที่กำหนดไว้ได้ มีสถานที่พอที่สามารถจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ไม่มีสิ่งรบกวนจากชุมชนรอบๆ หรือชุมชนใกล้เคียงให้เกิดความรำคาญและเป็นอุปสรรคการเรียนการสอนมากเกินไป ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ จึงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๑๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการจัดการ
การศึกษาระบบการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้บริหาร
สำนักศาสนศึกษา

(n = ๓๖๗)

ข้อ	การจัดการศึกษาระบบการศึกษาของพระสังฆาธิการใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ผู้บริหารมีการวางแผนระยะสั้นระยะยาวในการบริหารจัดการสำนักศาสนศึกษาอยู่เสมอ	๓.๓๔	.๔๗	ปานกลาง
๒.	ผู้บริหารสนับสนุนเอาใจใส่ต่อการดำเนินงานของสำนักศาสนศึกษาเป็นอย่างดี	๓.๓๐	.๔๖	ปานกลาง
๓.	ผู้บริหารให้ความเมตตาและดูแลครูผู้สอนและผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ	๓.๔๕	.๕๔	ปานกลาง
๔.	ผู้บริหารจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ สิ่งอำนวยความสะดวก แก่สำนักศาสนศึกษาเป็นอย่างดี	๓.๖๘	.๕๗	มาก
๕.	ผู้บริหารจัดหาทุนสนับสนุนอุปกรณ์บำรุงช่วยเหลือครูผู้สอนและนักเรียนในยามจำเป็น	๓.๖๑	.๔๙	มาก
๖.	ผู้บริหารชวนช่วยจัดหาผู้อุปการะนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นพิเศษอยู่เสมอ	๓.๔๒	.๔๙	ปานกลาง
ผลรวมของทุกข้อ		๓.๔๗	.๑๗	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๑๗ ผลการศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาระบบการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๔๗, S.D. = .๑๗) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ในรายข้อผู้บริหารจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ สิ่งอำนวยความสะดวก แก่สำนักศาสนศึกษาเป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๘, S.D. = .๕๗) เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑. ผู้บริหารจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ สิ่งอำนวยความสะดวก แก่สำนักศาสนศึกษาเป็นอย่างดี มีระดับความคิดเห็นมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๘, S.D. = .๕๗)

๒. ผู้บริหารจัดหาทุนสนับสนุนอุปกรณ์บำรุงช่วยเหลือครูผู้สอนและนักเรียนในยามจำเป็น มีระดับความคิดเห็นมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๑, S.D. = .๔๙)

๓. ผู้บริหารให้ความเมตตาและดูแลครูผู้สอนและผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๔๕, S.D. = .๕๔)

๔. ผู้บริหารชวนช่วยจัดหาผู้อุปการะนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นพิเศษ อยู่เสมอ มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๒$, S.D. = .๔๙)

๕. ผู้บริหารมีการวางแผนระยะสั้นระยะยาวในการบริหารจัดการสำนักศาสนศึกษาอยู่ เสมอ มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๔$, S.D. = .๔๗)

๖. ผู้บริหารสนับสนุนเอาใจใส่ต่อการดำเนินงานของสำนักศาสนศึกษาเป็นอย่างดี มีระดับ ความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๐$, S.D. = .๔๖)

ทำให้เห็นได้ว่า ผู้บริหารได้ตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระ สังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับที่น่าพอใจ มีการวางแผนในระยะสั้นและระยะยาว ให้การดำเนินงานมีความสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ ให้การสนับสนุนเอาใจใส่ในการเรียนการสอน ธรรมศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติมีคุณธรรมมีจริยธรรม ไม่ทำความเดือดร้อนให้กับสังคม รู้จัก พึ่งพากันและกันด้วยความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน แต่ก็มีบางสถานศึกษาที่ยังบกพร่องหรือไม่ให้ ความการสนับสนุนอย่างเต็มที่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ จึงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพัฒนาการ จัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในระดับปาน กลาง

ตารางที่ ๔.๑๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการจัด การศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านครูผู้สอน**

(n = ๓๖๗)

ข้อ	การจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจอย่างดีในหลักสูตรและ เนื้อหาของรายวิชาที่สอน	๓.๓๘	.๔๙	ปานกลาง
๒.	ผู้สอนมีบุคลิกภาพและอัตลักษณ์ที่ดีเป็นที่น่าเลื่อมใส ศรัทธา	๓.๔๖	.๕๕	ปานกลาง
๓.	ผู้สอนมีศิลปะและวิธีในการสอนให้เกิดการเรียนรู้ และ มีความเข้าใจง่าย	๓.๔๘	.๕๔	ปานกลาง
๔.	ผู้สอนมีความรู้ความสามารถ ของการใช้สื่อในการสอน ได้เป็นอย่างดี	๓.๖๔	.๔๘	มาก
๕.	ผู้สอนมีความเอาใจใส่และติดตามผลการเรียนของ ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ	๓.๔๐	.๕๗	ปานกลาง
๖.	ผู้สอนมีเวลาที่จัดให้นักเรียนได้ปรึกษาสอบถาม หรือ ช่วยแก้ปัญหาในการเรียนได้พอสมควร	๓.๔๔	.๕๓	ปานกลาง
ผลรวมของทุกข้อ		๓.๔๘	.๒๐	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๑๘ ผลการศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านครูผู้สอน มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.48$, S.D. = .20) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ในรายข้อผู้สอนมีความรู้ความสามารถ ของการใช้สื่อในการสอนได้เป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$, S.D. = .48) เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้

๑. ผู้สอนมีความรู้ความสามารถ ของการใช้สื่อในการสอนได้เป็นอย่างดี มีระดับความคิดเห็นมาก ($\bar{X} = 3.64$, S.D. = .48)

๒. ผู้สอนมีศิลปะและวิธีในการสอนให้เกิดการเรียนรู้ และมีความเข้าใจง่าย มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X} = 3.48$, S.D. = .54)

๓. ผู้สอนมีบุคลิกภาพและอัตลักษณ์ที่ดีเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = .55)

๔. ผู้สอนมีเวลาที่จัดให้นักเรียนได้ปรึกษาสอบถาม หรือช่วยแก้ปัญหาในการเรียนได้พอสมควร มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X} = 3.44$, S.D. = .53)

๕. ผู้สอนมีความเอาใจใส่และติดตามผลการเรียนของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$, S.D. = .57)

๖. ผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจอย่างดีในหลักสูตรและเนื้อหาของรายวิชาที่สอน มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$, S.D. = .49)

ครูผู้สอน คือตัวแปรสำคัญในการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้ขับเคลื่อนไปได้อย่างมีคุณภาพ และประสบความสำเร็จได้ ในเบื้องต้นจะเห็นว่า ครูผู้สอนจำเป็นต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในกระบวนการเรียนการสอนอย่างแท้จริง และมีความรู้ในเรื่องราว เนื้อหา ที่สอนด้วย จึงทำให้นักเรียนสามารถจดจำ และเข้าใจได้อย่างแท้จริง รวมถึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ รวมถึงสามารถถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้อย่างถูกต้องอีกด้วย ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๑๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรม และสื่อการเรียนการสอน

(n = ๓๖๗)

ข้อ	การจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	สำนักศาสนศึกษา มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เป็นประจำ	๓.๓๓	.๕๑	ปานกลาง
๒.	มีหนังสือแบบเรียนและคู่มือการเรียนการสอนไว้ค้นคว้าทุกระดับชั้นการเรียน	๓.๓๖	.๕๕	ปานกลาง
๓.	มีการจัดหาครูทั้งภายในและภายนอกมาสอนเสริมเป็นประจำ	๓.๔๑	.๕๓	ปานกลาง
๔.	มีการจัดอบรมตัวเข้มก่อนเข้าสอบธรรมสนามหลวงประมาณ ๑๕-๓๐ วัน	๓.๒๘	.๔๙	ปานกลาง
๕.	มีการจัดที่พักและภัตตาหารถวายผู้เรียนจากต่างสำนักสถาบันที่เข้ามาอบรมตัวเข้มก่อนสอบ	๓.๔๔	.๕๗	ปานกลาง
๖.	มีการจัดเอกสารไว้พร้อมสำหรับผู้เรียนและผู้เข้ามาอบรมตัวเข้ม พร้อมจัดทำทะเบียนประวัติครูและนักเรียนไว้ด้วย	๓.๔๑	.๔๙	ปานกลาง
ผลรวมของทุกข้อ		๓.๓๗	.๑๙	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๑๙ ผลการศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๓๗, S.D. = .๑๙) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ในรายข้อมีการจัดที่พักและภัตตาหารถวายให้ผู้เรียนจากต่างสำนัก และสถาบัน ที่เข้ามาอบรมตัวเข้มก่อนสอบ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๔๔, S.D. = .๕๗) เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑. มีการจัดที่พักและภัตตาหารถวายผู้เรียนจากต่างสำนักสถาบันที่เข้ามาอบรมตัวเข้มก่อนสอบ มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๔๔, S.D. = .๕๗)

๒. มีการจัดหาครูทั้งภายในและภายนอกมาสอนเสริมเป็นประจำ มีระดับความคิดเห็นมาก ($\bar{X}$ = ๓.๔๑, S.D. = .๕๓)

๓. มีการจัดเอกสารไว้พร้อมสำหรับผู้เรียนและผู้เข้ามาอบรมตัวเข้ม พร้อมจัดทำทะเบียนประวัติครูและนักเรียนไว้ด้วย มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๔๑, S.D. = .๔๙)

๔. มีหนังสือแบบเรียนและคู่มือการเรียนการสอนไว้ค้นคว้าทุกระดับชั้นการเรียนรู้ มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = .55)

๕. สำนักศาสนศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เป็นประจำ มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$, S.D. = .51)

๖. มีการจัดอบรมตัวเข้มก่อนเข้าสอบธรรมสนามหลวง ประมาณ ๑๕-๓๐ วัน มีระดับความคิดเห็นปานกลาง ($\bar{X} = 3.28$, S.D. = .49)

จะเห็นได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา ธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรม เป็นการจัดการศึกษาที่ค่อนข้างพิเศษ และมีความละเอียดอ่อน เป็นเรื่องที่จะต้องเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังทางด้านจิตใจ การจัดกิจกรรมและสร้างสื่อการเรียนการสอน จึงต้องมีความสอดคล้องอย่างมีคุณภาพ ไม่ควรที่จะเกิดผลกระทบในด้านลบมากนัก แต่ในทางตรงกันข้าม ต้องแสดงให้เห็นทั้งสองด้านอย่างชัดเจน และผู้เรียนตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง

ตารางที่ ๔.๒๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน

(n = ๓๖๗)

ข้อ	การจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	มีการจัดสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกให้แก่ครูผู้สอนและผู้เรียนจากต่างสำนัก	3.67	.58	มาก
๒.	จัดนิเทศปฏิบัติงานถวายหรือสนทนาคณะครูผู้สอนทั้งภายในและภายนอกสำนัก	3.64	.48	มาก
๓.	มีการให้รางวัลแก่ครูและนักเรียนที่ขยันหมั่นเพียรในหน้าที่และประสบผลสำเร็จในการเรียนการสอน	3.45	.54	ปานกลาง
๔.	แสวงหานักเรียนจากภูมิภาคอื่นๆ ได้เข้ามาอาศัยสำนักศาสนศึกษาโดยออกค่าใช้จ่ายให้ตามสมควร	3.32	.51	ปานกลาง
๕.	มีรางวัลมอบให้แก่ผู้สอบได้ในแต่ละชั้นเพื่อเป็นแรงจูงใจในการศึกษาเล่าเรียน	3.65	.52	มาก
๖.	มีการให้สิทธิพิเศษในการรับกนิมนต์หรืออดิเรกแลกแก่ครูผู้สอนที่มีความรู้ดี ประพฤติดี และเอาใจใส่ต่อหน้าที่อย่างดี	3.53	.57	มาก
ผลรวมของทุกข้อ		3.54	.21	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลการศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๔$, S.D. = .๒๑) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ในรายข้อมีการจัดสภาพแวดล้อม ที่เอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่ครูผู้สอน และผู้เรียนจากต่างสำนัก อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D. = .๕๘) ส่วนพิจารณาในรายด้านอื่นๆ มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑. มีการจัดสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกให้แก่ครูผู้สอนและผู้เรียนจากต่างสำนัก ระดับความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D. = .๕๘)

๒. มีรางวัลมอบให้แก่ผู้สอบได้ในแต่ละชั้นเพื่อเป็นแรงจูงใจในการศึกษาเล่าเรียน มีระดับความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๕$, S.D. = .๕๒)

๓. จัดนิเทศปฏิบัติงานถวายหรือสมนาคุณครูผู้สอนทั้งภายในและภายนอกสำนัก มีระดับความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๔$, S.D. = .๔๘)

๔. มีการให้สิทธิพิเศษในการรับกิจนิมนต์หรืออดิเรกแลกแก่ครูผู้สอนที่มีความรู้ดี ประพฤติดี และเอาใจใส่ต่อหน้าที่อย่างดี มีระดับความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๓$, S.D. = .๕๗)

๕. มีการให้รางวัลแก่ครูและนักเรียนที่ขยันหมั่นเพียรในหน้าที่และประสบผลสำเร็จในการเรียนการสอน มีระดับความคิดเห็นในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๕$, S.D. = .๕๔)

๖. แสวงหานักเรียนจากภูมิภาคอื่นๆ ได้เข้ามาอาศัยสำนักศาสนศึกษาโดยออกค่าใช้จ่ายให้ตามสมควร มีระดับความคิดเห็นในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๒$, S.D. = .๕๑)

จะเห็นได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในระดับมาก อาจเป็นเพราะสิ่งที่มีคุณค่าในการจูงใจเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้แก่ กิจกรรมที่น่าสนใจ สถานที่ที่สะดวกสบาย รางวัลจากการเรียนการสอน รวมถึงค่าตอบแทนอื่นๆ ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่ดีให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น และดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องต่อไป

๔.๑.๓ การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากผลการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และผลการศึกษาเชิงปริมาณแบบสำรวจ (Survey Quantitative Research) โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม สามารถนำมาสรุปวิเคราะห์ได้ว่า การจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) อย่างไร เพื่อประเมินสถานการณ์ หรือ เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ เพื่อกำหนดทิศทางแผนงานและวิธีการหรือกลยุทธ์ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ดี ในการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งรายละเอียดของการวิเคราะห์ SWOT มีดังต่อไปนี้

S มาจาก Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในองค์กร

W มาจาก Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อน ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่างๆ ขององค์กร ซึ่งองค์กรจะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหานั้น

O มาจาก Opportunities หมายถึง โอกาส ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กรเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กร โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จุดแข็งนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายใน

T มาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งองค์กรจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและพยายามจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น พบว่า

๑) จุดเด่นหรือจุดแข็งของการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวิเคราะห์จุดเด่นหรือจุดแข็ง ของการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสำรวจ (Survey Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม (Field work) โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษาไว้ ๔ กลุ่มด้วยกันคือ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจุดเด่น หรือจุดแข็ง พบว่า

๑. สภาพแวดล้อมของสถานที่จัดการศึกษา โดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ที่ดี คือ มีความเป็นธรรมชาติร่มรื่นมีบริการน้ำดื่ม/เครื่องดื่มอื่นๆ ที่เหมาะสม มีลักษณะอาคารสถานที่ที่เป็นเอกเทศ และเป็นสัดส่วน มีห้องเรียนที่บรรยากาศ สงบ สว่าง เย็นสบาย มีการจัดการคมนาคมของผู้เรียน และผู้สอนจากต่างพื้นที่ให้มีความสะดวก และไม่มีกิจกรรมรบกวนหรือเป็นกีดขวางสมาธิของผู้สอนและผู้เรียน

๒. ผู้บริหารศาสนศึกษา มีการจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ สิ่งอำนวยความสะดวก มีการจัดหาทุนสนับสนุนอุปกรณ์บำรุงช่วยเหลือครูผู้สอนและนักเรียนในยามมีความเมตตาและดูแลครูผู้สอนและผู้เรียนมีการวางแผนระยะสั้นระยะยาวสนับสนุนเอาใจใส่ต่อการดำเนินงานของสำนักศาสนศึกษาเป็นอย่างดี

๓. ผู้สอนมีความรู้ความสามารถ มีศิลปะและวิธีในการสอนให้เกิดการเรียนรู้ และมีความเข้าใจง่าย มีบุคลิกภาพและอัตลักษณ์ที่ดีเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธามีเวลาที่จัดให้นักเรียนได้ปรึกษา สอบถาม หรือช่วยแก้ปัญหาในการเรียนได้พอสมควร มีความเอาใจใส่และติดตามผลการเรียนของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ และผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจอย่างดีในหลักสูตรและเนื้อหาของรายวิชาที่สอนเป็นอย่างดี

๔. มีการจัดสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกให้แก่ครูผู้สอนและผู้เรียนจากต่างสำนัก มีรางวัลมอบให้แก่ผู้สอบได้ในแต่ละชั้นเพื่อเป็นแรงจูงใจในการศึกษาเล่าเรียน

๕. มีการให้รางวัลแก่ครูและนักเรียนที่ขยันหมั่นเพียรในหน้าที่และประสบผลสำเร็จในการเรียนการสอน

๒) จุดด้อยหรือจุดอ่อนของการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวิเคราะห์จุดด้อยหรือจุดอ่อนของการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสำรวจ (Survey Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม (Field work) โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษาไว้ ๔ กลุ่มด้วยกันคือ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจุดด้อยหรือจุดอ่อน พบว่า

๑. เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ แต่มีความแตกต่างในด้านของความเจริญทางด้านเศรษฐกิจแตกต่างกันมาก ทำให้วัดที่มีที่อยู่ในเขตเมืองมีความพร้อมในการจัดการการศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษามากกว่าวัดที่อยู่ในเขตชนบท ซึ่งเหตุผลนี้ส่งผลต่อความพร้อมในการจัดการการศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษาด้วย

๒. วัดในเขตชนบท จะมีปัญหาด้านความพร้อมเกี่ยวกับสถานที่สำหรับจัดการเรียนการสอน โดยอาจจะใช้สถานที่ของโรงเรียน ห้องประชุม หรือศาลาเอนกประสงค์แทน

๓. พระผู้สอนมีจำนวนไม่เพียงพอ หรือในบางพื้นที่ก็ไม่มีพระผู้สอนเลยเนื่องจากพระประจำวัดในชุมชนนั้นๆ มีจำนวนน้อย

๔. พระผู้สอนบางรูปไม่มีองค์ความรู้ หรือความเข้าใจในเนื้อหาการสอนมากพอ และขาดศิลปะในการถ่ายทอดองค์ความรู้

๕. พระผู้สอนขาดปัจจัยสำหรับใช้อำนวยความสะดวกในการเดินทางเพื่อไปยังสถานที่เรียน

๖. อุปกรณ์ กิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน ค่อนข้างมีจำนวนน้อย ไม่ค่อยเพียงพอ และไม่มี ความทันสมัย

๗. การไม่มีแรงจูงใจหรือขาดแรงจูงใจในการเรียน ทำให้นักเรียนไม่มีความสนใจและเบื่อหน่ายที่จะเรียนธรรมศึกษาได้

๓) โอกาสของการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวิเคราะห์โอกาสของการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสำรวจ (Survey Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม (Field work) โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษาไว้ ๔ กลุ่มด้วยกันคือ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัด

พระนครศรีอยุธยา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านโอกาส พบว่า

๑. ผู้บริหารของคณะสงฆ์มองเห็นความสำคัญ และมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้มีการจัดการเรียนธรรมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกันในทุกพื้นที่

๒. ผู้บริหารหน่วยงานราชการอื่น เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน เริ่มมองเห็นความสำคัญของการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน และเข้ามามีส่วนร่วมหรือสนับสนุนในการจัดการเรียนการสอน

๓. วัดมีจำนวนมากครอบคลุมทุกพื้นที่ หากมีการจัดบริหารจัดการที่ดี โดยมีการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน ย่อมทำให้การจัดการเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างมาก

๔. การจัดการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่มีแนวคิดการศึกษาทางไกลโดยนำมาเทคโนโลยีด้านการสื่อสารมาช่วยในการจัดการเรียนการสอนทำให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๔) อุปสรรคของการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวิเคราะห์ด้านอุปสรรคของการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสำรวจ (Survey Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม (Field work) โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษาไว้ ๔ กลุ่มด้วยกัน คือ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร ๓) กลุ่มครูผู้สอนและนักเรียนธรรมศึกษา และ ๔) กลุ่มองค์กรและประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านอุปสรรค พบว่า

๑. การขาดแคลนทุนทรัพย์สำหรับการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. ไม่มีหน่วยงานบริหารกลางสำหรับการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. ไม่มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงาน หรือเจ้าหน้าที่ประสานงานเพื่ออำนวยความสะดวกและจัดการในด้านต่างๆ

๔. การจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ได้มีการจัดการในรูปแบบของหน่วยงานหรือองค์กรที่ชัดเจน ทำให้การบริหารจัดการไม่มีความเป็นรูปธรรม

๕. การทำงานด้านการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบันต้องใช้ความเสียสละของพระผู้สอน วัด และโรงเรียน ทำให้การจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพเป็นไปได้ยากนั่นเอง

๔.๒ รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ที่เป็นแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลวิเคราะห์และสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้นำไปสู่การสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามเพื่อประมวลผลทางสถิติเพื่อหาความถี่ (Frequency) ที่เป็นค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.) จากความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสรุปสภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๕ ด้าน ได้เกิดรูปแบบจำลองในการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Basic Model) ๕ ด้าน ที่นำมาสู่กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๙ รูปหรือคนจนได้รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำหรับรายนามผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อเสนอแนะข้อคิดเห็นในรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

๑. พระครูพิพิธพัฒนโสภณ
เจ้าอาวาสวัดสุทธาโกชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร.
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วงน้อย)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระระพี นพพิสาโร, ดร.
อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. พระครูพิสิฐฐิโขติธรรม
เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๕. พระครูวินัยธรเอก ชินวิไล
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมนาวา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๖. พระมหาสุนันท์ สุนนโท
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลาดทราย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๗. พระครูอรุณธรรมภาณี
เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๘. ดร.บุษกร วัฒนบุตร
อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๙. ดร.พิเชฐ ทังโต

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านได้ให้คำแนะนำพร้อมทั้งข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแต่ละด้าน มีรายละเอียดดังนี้

๑. รูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสภาพทั่วไปของสถานที่จัดการศึกษา

สภาพทั่วไปของการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นสภาวะอันให้เกิดมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมในสถานที่เรียนแล้วส่งผลถึงความรู้สึกของบุคคล ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ไม่อาจมองเห็นหรือจับต้องได้ แต่เป็นภาพสะท้อนทางความรู้สึกของบุคคล^{๒๕๙} เมื่อคนปะทะกับสิ่งแวดล้อมแล้วเกิดความรู้สึกที่ดีก็เรียกว่า "บรรยากาศดี" ในทางตรงกันข้าม เมื่อคนปะทะกับสิ่งแวดล้อมแล้วเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีก็เรียกว่า "บรรยากาศไม่ดี"

สถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนา ศึกษา แผนกธรรมศึกษา จึงจำเป็นจะต้องมีบรรยากาศที่ดี จะทำให้นักเรียนและบุคลากรในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนา ศึกษาแผนกธรรมศึกษาเกิดความรู้สึกพอใจภูมิใจ อบอุ่นใจ สบายใจ รู้สึกในความเป็นเจ้าของ และอยากมาสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนา ศึกษาแผนกธรรมศึกษา สถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนา ศึกษาแผนกธรรมศึกษาที่มีบรรยากาศไม่ดีจะทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย ห่างเหิน เฉยเมย ว่าเหว และไม่อยากมาเรียนสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนา ศึกษาแผนกธรรมศึกษาที่มีบรรยากาศดี จะทำให้ทุกคนทำงานร่วมกันอย่างเต็มที่ และมีความสุข^{๒๖๐} แต่ถ้าบรรยากาศของสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนา ศึกษาแผนกธรรมศึกษาไม่ดี ทุกคนก็จะมีแต่ความระทมทุกข์

สิ่งสำคัญที่สุดที่จะส่งผลให้เกิดสภาพบรรยากาศที่ดี ก็คือ การจัดสภาพแวดล้อมของสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนา ศึกษาแผนกธรรมศึกษา หากจะมองโดยภาพรวมแล้วเราอาจจัดสภาพแวดล้อมของสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนา ศึกษาแผนกธรรมศึกษาได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ๆ คือ

^{๒๕๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูพิทักษ์โชติธรรม, เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๖๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระระพิน พุทธิสาร, อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

๑. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ^{๒๖๑} ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบ ครุภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ สิ่งซึ่งวัดถึงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ได้แก่ ความชุ่มชื้น การถูกสุขลักษณะ ความร่มรื่น ความสวยงาม ความสะอาด ความเป็นระเบียบ สะดวก ฯลฯ

การจะจัดและสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพอย่างไรมัน เป็นเรื่องของแต่ละสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาที่ต่างก็มีสภาพของปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับแนวความคิดและดุลยพินิจของบุคคลภายในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษานั้นๆ ที่จะสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้น^{๒๖๒} แต่ควรอยู่ภายใต้หลักการของ "การร่วมคิด ร่วมทำ" ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความรู้สึกที่ดี ความรู้สึกของการมีส่วนร่วม ความรู้สึกของความเป็นเจ้าของ โดยเฉพาะนักเรียนซึ่งเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ผู้บริหารและคุณครูควรยอมรับว่านักเรียนทุกคนมีความสามารถและเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา ที่มีความรักความผูกพันและปรารถนาดีต่อสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาของเขา จึงควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นตัดสินใจร่วมวางแผน จัดสภาพแวดล้อมในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาภายใต้การแนะนำของผู้บริหารและครูผู้สอน^{๒๖๓}

๒. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริม สนับสนุนทางวิชาการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุด ภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา แจ่มใส น่าเรียนรู้ สนุกสนาน เรียนสนุก ครูรักเด็ก เด็กรักครู รักเพื่อน ไม่มีบรรยากาศแห่งความกลัว หวาดผวา วิดกกังวล ทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า "อยากมาสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา"^{๒๖๔}

การจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการ ที่ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศดังกล่าว ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ส่งเสริมความสามารถของนักเรียนแต่ละบุคคล ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน แล้วดำเนินกิจกรรมด้วยความเป็นกันเอง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน^{๒๖๕} ส่งเสริมการเรียนเป็นกลุ่ม ช่วยกันคิด ช่วยกันทำระหว่างผู้สอนและผู้เรียน สภาพแวดล้อมเช่นนี้จะทำให้ทุกคนมีความสุขมีความมั่นใจ และตระหนักในคุณค่าของตนเอง

^{๒๖๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูพิสิฐโชติธรรม, เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๖๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูพิสิฐโชติธรรม, เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๖๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมนาถ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๖๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอรรถธรรมภาณี, เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๖๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.บุษกร วัฒนบุตร, อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

๓. สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ ได้แก่ การดำเนินการใดๆ ภายในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษาให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร^{๒๖๖} ซึ่งสังเกตได้จากการดำเนินงานอย่างมีระบบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันของบุคลากร ทุกคนในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษายิ้มแย้มแจ่มใสเป็นมิตรต่อกัน รักใคร่กลมเกลียวกัน ฯลฯ

ลักษณะการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีนั้น เริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย ควรให้บุคลากรในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษามีส่วนร่วม มีการนำข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัจจุบันมากำหนดเป็นนโยบายในการแก้ปัญหาและพัฒนางานของสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษา การมอบหมายงานหรือการสั่งการก็เป็นไปตามสายการบังคับบัญชา แจ่มชัด เหมาะสมกับความสามารถ ไม่เกินกำลัง มอบหมายงานแล้วติดตามดูแลช่วยเหลือ ถามไถ่ดูแลความเหน็ดเหนื่อย ยกย่องชมเชย มีการสร้างขวัญกำลังใจ จัดสวัสดิการให้หลายๆ รูปแบบ เป็นต้น^{๒๖๗}

ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ วิชาการ และการบริหารจัดการ ต่างเอื้อซึ่งกันและกัน ซึ่งควรตระหนักและสร้างเสริมให้เกิดขึ้น เพื่อให้สถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษาเป็นวิมานที่น่าอยู่ น่าเรียน แล้วทุกคนจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข^{๒๖๘}

สถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษาทุกแห่งย่อมปรารถนาให้นักเรียนของตนมีความสุขทั้งอยู่ที่บ้านและที่สถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษา ทุกข์หรือสุขที่บ้าน บางครั้งสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษาก็ไม่สามารถเข้าไปช่วยผ่อนคลายเป็นได้ แต่ทุกข์หรือสุขที่สถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษา น่าจะเป็นความรับผิดชอบของทุกฝ่ายในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษา การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีของสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษาจะมีส่วนในการเสริมสร้างความคิด จิตใจ และคุณธรรมต่างๆ อันพึงประสงค์ได้^{๒๖๙} สถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษาที่สะอาด สดชื่น ร่มรื่น เรียบง่าย สงบ แจ่มใส มีชีวิตชีวา วัสดุอาคารสถานที่ที่ได้รับการดูแลมีความเป็นปัจจุบันพร้อมที่จะให้ครูและนักเรียนได้ใช้เวลาอย่างคุ้มค่า ย่อมจะทำให้ครูและนักเรียนได้รับอิทธิพลทำให้เป็นคนละเอียดอ่อน จิตใจแจ่มใส รักสวยรักงาม รักความสะอาด รักความสงบ เรียบง่าย ทำให้เข้าใจตนเอง และผู้อื่นไปด้วย

^{๒๖๖} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.พิเชฐ ทังโต, ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๖๗} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร., ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๖๘} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาสุมนต์ สุนนโท, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลาดทราย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๖๙} สทนากลุ่มเฉพาะ พระพิพิธพัฒนโสภณ, เจ้าอาวาสวัดสุธาโภชน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

๒. รูปแบบการจัดการศึกษาระบบการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ด้านผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษา ย่อมมีบทบาทที่เป็นผลต่อการสำเร็จหรือประสิทธิภาพของงานเป็นอย่างยิ่ง หากผู้บริหารมีพฤติกรรมในการนำของผู้บริหารไม่ดี แม้การบริหารจัดการถูกต้อง หรือดีเพียงใดก็ตาม ผลงานที่เกิดขึ้นของหน่วยงานนั้นๆ ย่อมสมบูรณ์ได้ยาก ดังนั้นผู้บริหารหรือผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติเหมาะสม มีพฤติกรรม ในการนำที่ถูกต้อง เหมาะสมเพราะความสำเร็จของงานทุกด้านขององค์กร ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร หรือผู้นำ ซึ่งจะวินิจฉัยสั่งการ หรือตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของผู้บริหารหรือผู้นำนั้น ควรที่จะประกอบด้วยเรื่องที่สำคัญ ได้แก่ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ คุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ คุณลักษณะด้านความรู้ทางวิชาการ และ คุณลักษณะด้านความสามารถในการบริหาร

คุณลักษณะด้านบุคลิกลักษณะ ได้แก่

๑. เป็นผู้มีความรู้
๒. เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์^{๒๗๐}
๓. เป็นผู้มีความกล้าหาญ
๔. เป็นผู้มีความเด็ดขาด^{๒๗๑}
๕. เป็นผู้มีความแนบเนียน มีกิริยาวาจาที่ถูกต้องเหมาะสม
๖. เป็นผู้มีความยุติธรรม
๗. เป็นผู้ที่มีลักษณะท่าทางการแสดงออกที่ดี
๘. เป็นผู้ที่มีความอดทน
๙. เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น^{๒๗๒}
๑๐. เป็นผู้ที่ไม่เห็นแก่ตัว
๑๑. เป็นผู้มีความตื่นตัวหรือระมัดระวังอยู่เสมอ
๑๒. เป็นผู้มีความพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างมีเหตุผล
๑๓. เป็นผู้มีความสงบเสงี่ยม
๑๔. เป็นผู้มีความสงรักภักดี
๑๕. เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี^{๒๗๓}
๑๖. เป็นผู้มีความสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี

^{๒๗๐} สันทนา กลุ่มเฉพาะ พระครูอรุณธรรมภาณี, เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๗๑} สันทนา กลุ่มเฉพาะ ดร.พิเชฐ ทังโต, ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๗๒} สันทนา กลุ่มเฉพาะ พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลาดทราย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๗๓} สันทนา กลุ่มเฉพาะ พระครูพิศณุโชติธรรม, เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

คุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ

๑. ความมีชีวิตชีวาและทนทาน (Vitality and Endurance) จะต้องมีความคล่องแคล่วคล่องว่องไว ตื่นตัวอยู่เสมอ พร้อมอยู่เสมอที่จะรับสถานการณ์ทุกชนิด ปรับตัวได้ เปลี่ยนแปลงได้ และร่าเริงแจ่มใสอยู่เสมอ มีความอดทนต่อการทำงานหนักและนานๆ ทนต่อความลำบากเจ็บไข้ได้โดยไม่บ่นหรือแสดงอาการ ท้อแท้ให้พบเห็น

๒. ความสามารถในการตัดสินใจ (Decisiveness) จะต้องตัดสินใจถูกต้อง ตัดสินใจ ได้เร็ว และเต็มใจเสมอ ที่จะเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตัวเอง ในเมื่อมีปัญหาใดๆ เกิดขึ้น^{๒๗๔}

๓. ความสามารถในการจูงใจคน (Persuasiveness) ผู้นำที่สามารถชักจูงให้ผู้อื่นร่วม มือกับตน ได้เท่านั้น ที่จะได้รับความสำเร็จ^{๒๗๕}

๔. ความรับผิดชอบ^{๒๗๖} (Responsibility)

๕. ความฉลาดไหวพริบ (Intellectual Capacity) ความฉลาดไหวพริบจำเป็นที่สุดสำหรับผู้บริหาร หรือผู้นำ ที่จะใช้ในการบริหารงาน หรือใช้ในการวินิจฉัยสั่งการ

คุณลักษณะด้านความรู้ทางวิชาการ

ความรู้ทางวิชาการได้แก่ การศึกษาวิชาการทั่วไป การศึกษาด้านวิชาชีพ และการศึกษาให้เกิด ความรอบรู้ เชี่ยวชาญในแขนงวิชาที่คนสนใจ สำหรับใช้จัดระดับความรู้ และประสบการณ์ ในการทำงานของบุคคลที่มาทำงาน ในการเป็นผู้บริหาร^{๒๗๗}

คุณลักษณะด้านความสามารถในการบริหาร

๑. ใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาศึกษาแผนกธรรมศึกษา อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การจัด ระบบข้อมูลสารสนเทศให้ถูกต้อง การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน การมอบหมายงานให้บุคลากรทำตามความรู้ความสามารถ การควบคุม กำกับ ติดตาม นิเทศงาน^{๒๗๘}

๒. สนับสนุนให้บุคลากรเกิดความมุ่งมั่นในการพัฒนา ได้แก่ การส่งเสริมให้ บุคลากรพัฒนาตนเองและพัฒนางาน การจัดสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวก และประโยชน์ ตอบแทน

๓. จัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน^{๒๗๙} ได้แก่ การจัดกิจกรรม ทางวิชาการ การจัดบริการแนะแนว บริการสุขภาพ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมการ

^{๒๗๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร., ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๗๕} สทนากลุ่มเฉพาะ พระพิพิธพัฒนโสภณ, เจ้าอาวาสวัดสุธาโภชน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๗๖} สทนากลุ่มเฉพาะ พระระพี พุทธิสาร, อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๗๗} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.บุษกร วัฒนบุตร, อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๗๘} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.พิเชฐ ทังโต, ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๗๙} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมนาถ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.วิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

จัดสภาพแวดล้อมภายในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาให้มีบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้

๔. ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อพัฒนางาน

๕. ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ใช้วิธีการที่หลากหลาย ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม นำผลการประเมินไปนิเทศ และพัฒนางานการบริหารเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย^{๒๘๐}

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น คือบุคลิกลักษณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาพึงมีในตนเอง และพัฒนาให้เป็นคุณลักษณะที่ดีต่อไป เพื่อให้การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพต่อไป

๓. รูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านครูผู้สอน

การพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านครูผู้สอนนั้น ควรมีองค์ประกอบในการเตรียมตัว ดังนี้

๑. ครูผู้สอน จะต้องมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับหลักสูตรการสอน^{๒๘๑} เนื่องจากหลักสูตรนั้นเปรียบเสมือนแสงเทียนนำทางสำหรับครูในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งหลักสูตรนั้น จะประกอบไปด้วยรายละเอียดที่มีความจำเป็นและสำคัญ อาทิ ตัวชี้วัด สารการเรียนรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ สมรรถนะที่สำคัญ เป็นต้น การที่ครูเข้าใจและรู้รายละเอียดดังกล่าวทั้งหมดอย่างเข้าใจจะส่งผลให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่หลักสูตรวางไว้ได้และการจัดการเรียนรู้นั้นจะเป็นสิ่งที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคม

๒. ครูผู้สอนควรมีการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างมีระบบและลำดับขั้นอย่างชัดเจน^{๒๘๒} มีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องมีการนำไปปฏิบัติ การปฏิบัติที่ดีต้องเป็นไปตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่วางไว้ ซึ่งสามารถเข้าใจได้ว่า การวางแผนการจัดการเรียนรู้นั้นถือเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งในบรรดากระบวนการทั้งหมด ครูจำเป็นต้องลำดับขั้นให้ชัดเจนว่าจะสอนอะไรก่อน สอนอะไรหลัง แต่ถึงกระนั้นแผนการจัดการเรียนรู้ควรมีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ตามโอกาสและสถานการณ์จริง ครูจึงควรมีความมั่นใจที่จะเผชิญกับสถานการณ์ในชั้นเรียนได้ทุกรูปแบบที่เกิดขึ้น นอกเหนือความคาดหวังและแผนการจัดการเรียนรู้ที่เตรียมไว้ การปรับแผนนั้นก็เพื่อให้มีความเหมาะสม เนื่องจากวิธีการที่ต่างต่างนั้นอาจช่วยให้นักเรียนบางคนสามารถเรียนรู้และเข้าใจในเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น นอกจากประเด็นข้างต้น สิ่งที่ครูต้องคำนึง คือเรื่องของเนื้อหาที่เตรียมมาในแต่ละครั้งของแผนการจัดการเรียนรู้นั้น ต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับเวลา มีความต่อเนื่อง เป็นเอกภาพไปตลอดเวลาของการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องสามารถปฏิบัติกิจกรรมในแผนนั้นได้อย่างครบถ้วน หากครูผู้สอนใช้เนื้อหามาก แต่เวลาน้อย ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สัมพันธ์กัน นักเรียนจะเรียนแบบหนักและไม่ได้

^{๒๘๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาสุชนันท์ สุนนโท, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลาดทราย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๘๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอรุณธรรมภาณี, เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๘๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร., ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเท่าที่ควร จึงอาจส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้

๓. ครูควรเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่แปลกใหม่และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ^{๒๘๓} ดังนั้น ครูควรใช้กลยุทธ์ที่แตกต่างกันออกไปในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งและควรสอนให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ในชั้นเรียนกับชีวิตประจำวันเข้าด้วยกันได้อย่างสมดุล และฝึกให้นักเรียนพัฒนาทักษะกระบวนการคิดทุกรูปแบบ ตามแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของ ดร.วิชัย ตันศิริ กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนการสอน ควรมุ่งเน้นการแสดงความคิด การฝึกให้ผู้เรียนได้มองกว้างและมองไกล มีความเข้าใจในระดับมหัพภาคและสามารถวิเคราะห์แยกแยะได้ในระดับจุลภาค^{๒๘๔} ยิ่งไปกว่านั้นครูให้ผู้เรียนเข้าใจว่าความรู้ไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในเฉพาะหนังสือหรือในชั้นเรียนเพียงเท่านั้น ดังนั้นครูควรเชื่อมโยงช่วงว่างระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ ทำให้นักเรียนเกิดความชำนาญในเรื่องที่นักเรียนสนใจ และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิต^{๒๘๕} สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนต้องได้รับโอกาสในการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติจริง ลงมือทำจริงด้วยตนเอง ดังนั้น ครูผู้สอนจึงมีหน้าที่สร้างความกระตือรือร้น และแรงจูงใจในการเรียนรู้ คอยกระตุ้น แนะนำในสิ่งที่นักเรียนสงสัย ต้องสร้างความใฝ่รู้ใฝ่เรียน พร้อมกันนั้นก็ฝึกฝนนักเรียนให้มีสมรรถนะที่สำคัญตามหลักสูตร อันได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

๔. ครูควรใช้หลักจิตวิทยาแรงจูงใจให้เป็นและมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๒๘๖} เนื่องจากแรงจูงใจนั้นจะนำไปสู่กิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน สิ่งที่ครูจะต้องทำในฐานะผู้นำแนวทางการเรียนการสอน คือ การกระตุ้นให้เด็ก ๆ รู้สึกถึงความต้องการของตน เพราะความต้องการจะนำให้นักเรียนนั้นสนใจและใส่ใจกับบทเรียน จึงสามารถกล่าวได้ว่าแรงจูงใจที่เหมาะสมจึงเป็นกุญแจสำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สำหรับครูประถมศึกษาเน้นการสร้างแรงจูงใจถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะด้วยพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์ของนักเรียนในระดับนี้นั้นยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ การที่นักเรียนจะจดจ่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นระยะเวลานานๆนั้นเป็นเรื่องยาก ซึ่งสิ่งนี้อาจเป็นปัญหาของครูผู้สอนทุกคน แนวทางที่ดีทางหนึ่งคือให้ผู้เรียนจะสร้างเป้าหมายใหม่ๆ ร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อดึงให้เขาเห็นความสำคัญของสิ่งที่เขาจะได้เรียนรู้ การสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่ดีอีกวิธีการหนึ่งคือ อารมณ์ขัน ในชั้นเรียนนั้นครูควรเล่าเรื่องตลกให้นักเรียนฟังบ้าง การมีอารมณ์ขันจะช่วยคลายกำแพงระหว่างครูกับนักเรียนได้และเป็นการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่ดีอีกด้วย

^{๒๘๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูพิสิษฐโชติธรรม, เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๘๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.พิเชฐ ทังโต, ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๘๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาสุมนต์ สุนนโท, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลาดทราย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๘๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูพิสิษฐโชติธรรม, เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

๕. ครูควรสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้และสนุกสนาน ไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศทางกายภาพ (Physical Atmosphere) และบรรยากาศทางจิตวิทยา^{๒๘๗} (Psychological Atmosphere) ซึ่งบรรยากาศทางกายภาพ คือ การจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ภายในห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีความสะอาด น่าอยู่ มีสื่อการเรียนรู้ที่ครบครัน พร้อม ที่จะส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคน การอาศัยความร่วมมือในการสร้างบรรยากาศทางกายภาพจากผู้เรียนถือเป็นอีกหนทางหนึ่งในการทำให้ผู้เรียนรู้สึกชอบและต้องการจะอยู่ในชั้นเรียนเพราะเขานั้นได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์รูปแบบของชั้นเรียนของเขาเอง ด้านบรรยากาศทางจิตวิทยา คือ บรรยากาศทางด้านจิตใจที่นักเรียนรู้สึกอบอุ่น มีความสบายใจ มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความเป็นกันเอง^{๒๘๘} สำหรับการสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในชั้นเรียนระหว่างครูและนักเรียนนั้น ครูควรทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมการสอน ไม่ใช่บรรยากาศที่ครูยืนอยู่หน้าชั้นตลอดทั้งชั่วโมงการเรียนหรือนักเรียนต้องจับจ้องสายตาไปที่กระดานดำเพียงอย่างเดียว

๖. ครูควรมีการประเมินการจัดการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน^{๒๘๙} ซึ่งการประเมินผลนั้นถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการเรียนรู้ รายละเอียดในการประเมิน ต้องมีให้ครบทุกปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นการประเมินตัวครู การประเมินตัวนักเรียน การประเมินสื่อสำหรับการจัดการเรียนรู้ การประเมินทั้งสามประการนั้นถือเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากส่งผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนรู้และพัฒนาการทุกด้าน ได้แก่ พัฒนาการด้านสติปัญญา พัฒนาการด้านสังคม พัฒนาการด้านร่างกายและ พัฒนาการด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน พยายามเก็บเล็กผสมน้อยจากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการบ้าง รับฟังจากผู้รู้บ้าง รวมถึงประสบการณ์ที่ได้เคยปฏิบัติด้วยตนเองมาบ้างแล้ว จึงอยากนำสิ่งที่น่าจะเป็นประโยชน์สำหรับคุณครูที่สนใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศห้องเรียนของตนเองบ้างซึ่งอาจจะทำได้หรือทำไม่ได้แตกต่างกันไป ก็คงสุดแล้วแต่บริบทของแต่ละสภาพผู้เรียนและผู้สอน รวมถึงสภาพแวดล้อมพื้นถิ่นของการจัดกิจกรรม ซึ่งก็ต้องอาศัยการพิจารณาดูแลแล้วแต่กรณี

^{๒๘๗} สทนากลุ่มเฉพาะ พระระพิน พุทธิสารโ, อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๘๘} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอรุณธรรมภาณี, เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๘๙} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร., ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

๔. รูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน

กิจกรรมที่ส่งเสริมบรรยากาศที่ดีในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา มีกิจกรรมและกระบวนการต่างๆ มากมายที่สถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาจำนวนมาก อาจดำเนินการอยู่แล้วด้วยการให้บุคลากรในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาได้ ร่วมคิด ร่วมทำ ซึ่งจะมีผลให้เกิดบรรยากาศที่ดีในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา โดยใช้กิจกรรมหรือสื่อการเรียนการสอนที่สามารถเอาชนะข้อจำกัดเรื่องความแตกต่างกันของประสบการณ์ดั้งเดิมของผู้เรียน^{๒๙๐} คือ เมื่อใช้สื่อการเรียนการสอนแล้วจะช่วยให้เด็กซึ่งมีประสบการณ์เดิมต่างกันเข้าใจได้ใกล้เคียงกัน ขจัดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสถานที่ ประสบการณ์ตรงบางอย่าง หรือการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยสื่อการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนมีความคิดรวบยอดเป็นอย่างเดียวกัน ทำให้มีมุมมองเริ่มแรกอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ ทำให้มีความสนใจและต้องการเรียนในเรื่องต่างๆ มากขึ้น เช่นการอ่าน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทักษะการแก้ปัญหา เป็นการสร้างแรงจูงใจและสร้างความสนใจ และช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จากรูปธรรมสู่นามธรรม

กิจกรรมและสื่อการเรียนการสอนที่ดีนั้น จะต้ององค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

๑. สื่อการสอนมีประโยชน์ต่อหน่วยการสอนและมีกิจกรรมในการแก้ปัญหาหรือให้ประสบการณ์เฉพาะ^{๒๙๑}
๒. เนื้อหาวิชาที่จะสื่อความหมายด้วยการใช้สื่อการสอนนี้เป็นประโยชน์และสำคัญแก่ผู้เรียนหรือนักเรียนในชุมชนและสังคม
๓. สื่อการสอนมีความเหมาะสมกับจุดประสงค์ของการสอน หรือเป้าหมายของผู้เรียน^{๒๙๒}
๔. สื่อการสอนช่วยให้มีการตรวจสอบระดับความแตกต่างของจุดประสงค์ของการสอน ในด้านเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและทักษะการฝึกปฏิบัติ^{๒๙๓}
๕. สื่อการสอนช่วยให้ผู้เรียนหรือนักเรียนได้คิดตอบสนอง อภิปรายและศึกษาค้นคว้า
๖. สื่อการสอนได้ช่วยแก้ปัญหาในการเรียนเนื้อหา และช่วยเสริมกิจกรรมผู้เรียนหรือนักเรียน
๗. สื่อการสอนช่วยให้การเสนอแนวคิดมีความสัมพันธ์กัน^{๒๙๔}

^{๒๙๐} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาสุชนันท์ สุนนโท, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลาดทราย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๙๑} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูพิศมัยโชติธรรม, เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๙๒} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมนาถ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๙๓} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.บุษกร วัฒนบุตร, อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๙๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอรรถธรรมภาณี, เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

๘. สื่อการสอนได้ช่วยในการเสนอเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับระดับอุณหภูมิ น้ำหนัก ความลึก ระยะทาง การกระทำกลืน เสียง สี ความมีชีวิตและอารมณ์ได้ดี

๙. สื่อการสอนมีความแน่นอนและทันสมัย^{๒๙๕}

๑๐. สื่อการสอนสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอนที่พึงปรารถนาได้^{๒๙๖}

๑๑. สื่อการสอนช่วยให้แสดงถึงรสนิยมยินดี

๑๒. สื่อการสอนสามารถใช้ในห้องเรียนธรรมดาได้ ความรู้ในเนื้อหาในสื่อการสอนมีตัวอย่างมากพอ

ในการสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อการเรียนการสอน จะต้องคำนึงตาม องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น เพื่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและสำเร็จลุล่วงได้ตาม วัตถุประสงค์

๕. รูปแบบการจัดการศึกษาธรรมชาติศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน

การจัดการศึกษาธรรมชาติศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้าน แรงจูงใจในการเรียนการสอน จะต้องมีการสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ถึงแม้ว่าจะมีลักษณะเป็นการ สร้างแรงจูงใจภายนอกก็ตาม แต่แรงจูงใจที่สร้างขึ้นนี้อาจส่งผลในการปรับเปลี่ยนให้เกิดแรงจูงใจ ภายในด้วย ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ สถานการณ์ของการเรียนต่างๆ ได้เป็นอย่างดี การสร้างแรงจูงใจ ใฝ่เรียนรู้ให้กับผู้เรียนนั้น ควรปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังนี้

๑. สร้างสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี^{๒๙๗} เป็นการสร้างบรรยากาศทางกายภาพใน สถานศึกษาและในห้องเรียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียน และทำให้รู้สึกน่าสนใจ เช่น การตกแต่ง ด้วยภาพ แผนภูมิและกราฟิกต่างๆ การจัดวางอุปกรณ์ฝึกให้เป็นที่น่าสนใจ ชวนเชิญให้อยาก เข้ามาใกล้ๆ สัมผัสจับต้อง และกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นในตัวผู้เรียน โดยมีพื้นฐานของความ สะอาด ความเป็นระเบียบ มีคุณค่า ในสายตาของผู้เรียน เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ต้องอยู่ในสภาพ พร้อมใช้งานได้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย

๒. จัดให้มีสิ่งตอบแทน ในสถานการณ์ต่างๆ ไปของการเรียนนั้น ลำพังเพียงแค่แรงจูงใจ ภายในตัวของผู้เรียนเองโดยไม่มีสิ่งตอบแทนในรูปของรางวัลจะทำให้โอกาสเกิดความสำเร็จมีน้อยลง นอกเสียจากว่าผู้เรียนจะแสวงหาความพอใจในการเรียนอยู่บนฐานของความเข้าใจที่ว่าเป้าหมายของ การเรียนเป็นสิ่งที่มิประโยชน์กับพวกเขาหรืออย่างน้อยก็ได้รับความสนุกสนานจากการได้พบเจอสิ่ง ใหม่ๆ จากการเรียน การให้รางวัล การให้เกียรติบัตร เกียรตินิยม เหรียญทอง หรืออื่นๆ ที่แสดงถึงการ มีคุณสมบัติของคนพิเศษ ล้วนเป็นสิ่งตอบแทนที่สร้างเสริมแรงจูงใจให้กับผู้เรียนในการเรียนรู้ทั้งสิ้น

^{๒๙๕} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.พิเชฐ หังโต, ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๙๖} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมนาถา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๙๗} สทนากลุ่มเฉพาะ พระระพี พุทธิสาร, อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการ จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

๓. สร้างแรงจูงใจภายใน^{๒๙๘} แรงจูงใจภายในมีความคงทนและมีพลัง ผู้เรียนบางคนมีแรงจูงใจภายในน้อยต้องได้รับการกระตุ้นและเสริมแรงกันอยู่ตลอดเวลา การใช้สิ่งตอบแทนในรูปของรางวัลเป็นตัวกระตุ้นภายใต้หลักการของความเชื่อที่ว่าผู้เรียนจะเรียนได้ดีเมื่อมีความพึงพอใจในการเรียน โพรตระวังให้มากในการใช้สิ่งตอบแทนหรือรางวัลซึ่งเป็นตัวกระตุ้นแรงจูงใจจากภายนอก ควรจะใช้เมื่อมีความจำเป็นเพราะอาจทำให้เกิดการถดถอยของแรงจูงใจภายในที่ผู้เรียนมีอยู่ได้ การสร้างแรงจูงใจภายในนั้น ผู้สอนต้องอดทน และใช้เวลาทำความเข้าใจกับผู้เรียนแต่ละคน เพื่อหาช่องทางของการกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจภายในด้วยวิธีต่างๆ เช่น การเปรียบเทียบให้ผู้เรียนรู้สึกถึงคุณค่าของการเรียน การนำเสนอเรื่องราวที่กระแทกความรู้สึกอย่างรุนแรง หรือจัดแสดงตัวอย่างที่เป็นจริง

๔. ทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมและต้องการจะเรียนรู้^{๒๙๙} การวางเงื่อนไขและสร้างสถานการณ์ของการเรียนในรูปแบบต่างๆ การใช้ยุทธวิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมและต้องการจะเรียนรู้เป็นความสามารถของผู้สอน การใช้ช่วงจังหวะ เวลา สถานการณ์ เหตุการณ์ ที่เป็นอยู่เป็นแรงกระตุ้นและสร้างความต้องการเรียนรู้จะทำให้การเรียนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างมาก และในกรณีที่ผู้เรียนยังไม่พร้อมที่จะเรียนให้ยุติการเรียนการสอนก่อน และสร้างความพร้อมให้เกิดขึ้นก่อนที่จะดำเนินการสอนต่อไป บางครั้งการออกกฎ ระเบียบ หรือแนวทางการปฏิบัติตนในระหว่างเรียนให้กับผู้เรียนใช้เป็นแนวทางของการปฏิบัติตนในขณะที่เรียน สามารถสร้างความพร้อมและกระตุ้นแรงจูงใจได้

๕. ส่งเสริมให้มีการจัดหาและใช้สื่อการสอนและเทคโนโลยีการศึกษา สื่อการสอนและเทคโนโลยีการศึกษาที่ได้รับการออกแบบและมีการบริหารจัดการในการใช้อย่างดีจะสามารถกระตุ้นความสนใจและสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ได้ โดยทั่วไปแล้วสื่อที่มีการออกแบบและเตรียมการสำหรับการใช้ไว้อย่างดีนั้นจะให้ความรู้ที่มีความหมายและน่าสนใจกับผู้เรียน เช่น สื่อคอมพิวเตอร์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น หลักการสำคัญของการออกแบบสื่อที่ดีคือ การที่สื่อสามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ที่จะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นสื่อที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนได้ด้นั้น ต้องสามารถทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้เข้าใจ ได้เห็นความแตกต่างทำให้เกิดการเปรียบเทียบความคิดหรือความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และสามารถบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของการเรียนหรือสามารถทำข้อสอบได้ และสุดท้ายสื่อสามารถสนองความปรารถนาใฝ่รู้ในตัวของผู้เรียนได้อย่างครบถ้วน หรือไม่มีข้อสงสัยเหลืออยู่

อย่างไรก็ตาม ไม่มีเทคนิคการสร้างแรงจูงใจใดๆ ที่จะทำให้เกิดแรงจูงใจที่ยั่งยืนได้นอกเสียจากการทำให้เป้าหมายของการเรียนรู้นั้นเป็นเป้าหมายที่อยู่บนฐานของความเป็นจริงและเป็นไปได้เท่านั้นจึงจะพอมีทางให้แรงจูงใจนั้นมีความคงทนและยั่งยืนจนสามารถบรรลุผลได้ และ ความสำเร็จเป็นแรงจูงใจที่มีพลังมากกว่า ความล้มเหลว การใช้ความสำเร็จเป็นแรงจูงใจให้ วังไปหา ดีกว่าการใช้ความล้มเหลวเป็นแรงจูงใจให้วังหนี โดยปกติแล้วคนส่วนมากจะตั้งความหวังไว้ในระดับกลางๆ มากกว่าความหวังที่ ยากมาก ที่จะสำเร็จ หรือ ง่ายมาก ที่จะสำเร็จได้โดยไม่ต้องพยายามมากนักก็

^{๒๙๘} สันทนา กลุ่มเฉพาะ พระมหาสุรินทร์ สุนนโท, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลาดทราย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๙๙} สันทนา กลุ่มเฉพาะ พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมนาถ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

สำเร็จ ในสถานการณ์ของการเรียนมีบางครั้ง que ผู้เรียนตั้งความหวังไว้เกินกว่าที่จะเป็นจริงได้โดยที่ไม่ทราบถึงการต้องใช้ความรู้ ทักษะ และศักยภาพอื่นๆ ที่จำเป็นในการบรรลุความสำเร็จนั้น ตัวผู้เรียนเองไม่รู้ว่ต้องรู้อะไรบ้างจึงจะสำเร็จตามที่ต้องการ จึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่ต้องทำให้ผู้เรียนทราบถึงความเป็นไปได้และความเป็นจริงที่ผู้เรียนได้ตั้งเป้าหมายไว้^{๓๐๐} และผู้สอนต้องมีทักษะและความชำนาญในการประเมินความสามารถและความพร้อมของผู้เรียนที่จะบรรลุถึงเป้าหมายที่เขาต้องการได้หรือไม่ ผู้สอนต้องบอกความจริงกับผู้เรียนนอกจากนั้นควรช่วยสร้างเสริมความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการมุ่งสู่ความสำเร็จของผู้เรียนอีกด้วย

จากการประมวลปัญหาและข้อเสนอแนะที่นำไปสู่รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษา ธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้เชี่ยวชาญได้ให้แนวทางและข้อเสนอแนะที่เห็นภาพได้ชัดเจนขึ้นมาก เนื่องจากการพัฒนาการจัดการศึกษา ธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย กำหนดแผนและนโยบายร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะการส่งเสริมให้มีการเรียนการสอน ธรรมศึกษา รวมถึงการจัดการ การศาสนา ศาสนศึกษา แผนก ธรรมศึกษาให้กับเยาวชนนั้น ไม่ใช่ความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้สอน หรือพระภิกษุผู้สอนเท่านั้น แต่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกๆ ฝ่าย ซึ่งได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน บ้านหรือชุมชน วัด รวมถึงสถานที่จัดการเรียนการสอน ศาสนศึกษา แผนก ธรรมศึกษา เข้ามาปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนแนวคิด วิสัยทัศน์ ซึ่งกันและกัน การพัฒนาการจัดการ การศาสนา ศาสนศึกษา แผนก ธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงจะสัมฤทธิ์ผลได้ตามวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาการจัดการ การศาสนา ศาสนศึกษา แผนก ธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง ๑๐ รูปหรือคน ดึงนำมาแสดงในแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

^{๓๐๐} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.พิเชฐ ทั้งโต, ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘.

แผนภาพที่ ๔.๑ รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการ
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากแผนภาพที่ ๔.๑ อธิบายได้ว่า รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการ ได้แก่

๑. ด้านสภาพทั่วไปของสถานที่จัดการศึกษา

สถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา ควรที่จะมีบรรยากาศที่ดี ซึ่งทำให้นักเรียนและบุคลากรในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาเกิดความรู้สึกพอใจภูมิใจ อบอุ่นใจ สบายใจ รู้สึกในความเป็นเจ้าของ และอยากมาสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา ซึ่งมองโดยภาพรวมแล้ว สามารถจัดสภาพแวดล้อมของสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ๆ คือ

- สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ บริเวณสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบ ครุภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ สิ่งชี้วัดถึงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ได้แก่ ความชุ่มชื้น การถูกสุขลักษณะ ความร่มรื่น ความสวยงาม ความสะอาด ความเป็นระเบียบ ความสะดวก ฯลฯ

- สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริม สนับสนุนทางวิชาการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุด ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ส่งเสริมความสามารถของนักเรียนแต่ละบุคคล ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน แล้วดำเนินกิจกรรมด้วยความเป็นกันเอง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการเรียนรู้เป็นกลุ่ม ช่วยกันคิด ช่วยกันทำระหว่างผู้สอนและผู้เรียน สภาพแวดล้อมเช่นนี้จะทำให้ทุกคนมีความสุข มีความมั่นใจ และตระหนักในคุณค่าของตนเอง

- สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ ได้แก่ การดำเนินการใดๆ ภายในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร ซึ่งสังเกตได้จากการดำเนินงานอย่างมีระบบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันของบุคลากร เริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย ควรให้บุคลากรในสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษามีส่วนร่วม มีการนำข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัจจุบันมากำหนดเป็นนโยบายในการแก้ปัญหาและพัฒนาของสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา การมอบหมายงานหรือการสั่งการก็เป็นไปตามสายการบังคับบัญชา แจ่มชัด เหมาะสมกับความสามารถ ไม่เกินกำลัง มอบหมายงานแล้วติดตามดูแล ช่วยเหลือ ถามไถ่ดูแลความเหน็ดเหนื่อย ยกย่องชมเชย มีการสร้างขวัญกำลังใจ จัดสวัสดิการให้หลายๆ รูปแบบ เป็นต้น

ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ วิชาการ และการบริหารจัดการ ต่างเอื้อซึ่งกันและกัน ซึ่งควรตระหนักและสร้างเสริมให้เกิดขึ้น เพื่อให้สถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาเป็นวิมานที่น่าอยู่ น่าเรียน แล้วทุกคนจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๒. ด้านผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทต่อความสำเร็จของงานเป็นอย่างยิ่ง หากผู้บริหารมีพฤติกรรมในการนำของผู้บริหารไม่ดี แม้การบริหารจัดการถูกต้อง หรือดีเพียงใดก็ตาม ผลงานที่เกิดขึ้นของหน่วยงานนั้นๆ ย่อมสมบูรณ์ได้ยาก ดังนั้นผู้บริหารหรือผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติเหมาะสม มีพฤติกรรม ในการนำที่ถูกต้อง เหมาะสมเพราะความสำเร็จของงานทุกด้านขององค์การ ขึ้นอยู่กับ

ผู้บริหาร หรือผู้นำ ซึ่งจะวินิจฉัยสั่งการ หรือตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของผู้บริหารหรือผู้นำนั้น ควรที่จะประกอบด้วยเรื่องที่สำคัญ ได้แก่ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ คุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ คุณลักษณะด้านความรู้ทางวิชาการ และคุณลักษณะด้านความสามารถในการบริหาร

๓. ด้านครูผู้สอน

การพัฒนาการจัดการศึกษาระบบการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านครูผู้สอนนั้น ควรมีการพัฒนาเรื่องต่างๆ ดังนี้

- จะต้องมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับหลักสูตรการสอน เพราะหลักสูตรนั้นเปรียบเสมือนแสงเทียนนำทางสำหรับครูในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งหลักสูตรนั้น จะประกอบไปด้วยรายละเอียดที่มีความจำเป็นและสำคัญ อาทิ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ สมรรถนะที่สำคัญ เป็นต้น การที่ครูเข้าใจและรู้รายละเอียดดังกล่าวทั้งหมดอย่างเข้าใจจะส่งผลให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่หลักสูตรวางไว้ได้และการจัดการเรียนรู้นั้นจะเป็นสิ่งที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคม

- ควรมีการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างมีระบบและลำดับขั้นอย่างชัดเจน มีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องมีการนำไปปฏิบัติ การปฏิบัติที่ดีต้องเป็นไปตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่วางไว้ ซึ่งสามารถเข้าใจได้ว่า การวางแผนการจัดการเรียนรู้นั้นถือเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งในบรรดากระบวนการทั้งหมด ครูจำเป็นต้องลำดับขั้นให้ชัดเจนว่าจะสอนอะไรก่อน สอนอะไรหลัง แต่ถึงกระนั้นแผนการจัดการเรียนรู้ควรมีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ตามโอกาสและสถานการณ์จริง ครูจึงควรมีความมั่นใจที่จะเผชิญกับสถานการณ์ในชั้นเรียนได้ทุกรูปแบบที่เกิดขึ้น นอกเหนือความคาดหวังและแผนการจัดการเรียนรู้ที่เตรียมไว้ การปรับแผนนั้นก็เพื่อให้มีความเหมาะสม

- ควรเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่แปลกใหม่และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น ครูควรใช้กลยุทธ์ที่แตกต่างกันออกไปในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งและควรสอนให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ในชั้นเรียนกับชีวิตประจำวันเข้าด้วยกันได้อย่างสมดุล และฝึกให้นักเรียนพัฒนาทักษะกระบวนการคิดทุกรูปแบบ

- ควรใช้หลักจิตวิทยาแรงจูงใจให้เป็นและมีประสิทธิภาพสูงสุด เนื่องจากแรงจูงใจนั้นจะนำไปสู่กิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน สิ่งที่ครูจะต้องทำในฐานะผู้นำแนวทางการเรียนการสอน คือการกระตุ้นให้เด็ก ๆ รู้ลึกถึงความต้องการของตน เพราะความต้องการจะนำไปให้นักเรียนนั้นสนใจและใส่ใจกับบทเรียน จึงสามารถกล่าวได้ว่าแรงจูงใจที่เหมาะสมจึงเป็นกุญแจสำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

- ควรสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้และสนุกสนาน ไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศทางกายภาพ (Physical Atmosphere) และบรรยากาศทางจิตวิทยา (Psychological Atmosphere) ซึ่งบรรยากาศทางกายภาพ คือ การจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ภายในห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีความสะอาด น่าอยู่ มีสื่อการเรียนรู้ที่ครบครัน พร้อมทั้งส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคน การอาศัยความร่วมมือในการสร้างบรรยากาศทางกายภาพจากผู้เรียนถือ

เป็นอีกหนทางหนึ่งในการทำให้ผู้เรียนรู้สึกชอบและต้องการจะอยู่ในชั้นเรียนเพราะเขานั้นได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์รูปแบบของชั้นเรียนของเขาเอง

- ควรมีการประเมินการจัดการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน ซึ่งการประเมินผลนั้นถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการเรียนรู้ รายละเอียดในการประเมิน ต้องมีให้ครบทุกปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นการประเมินตัวครู การประเมินตัวนักเรียน การประเมินสื่อสำหรับการจัดการเรียนรู้

๔. ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน

กิจกรรมที่ส่งเสริมบรรยากาศที่ดีในสถานที่จัดการเรียนการสอนสาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา มีกิจกรรมและกระบวนการต่างๆ มากมายที่สถานที่จัดการเรียนการสอนสาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาจำนวนมาก อาจดำเนินการอยู่แล้วด้วยการให้บุคลากรในสถานที่จัดการเรียนการสอนสาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาได้ ร่วมคิด ร่วมทำ ซึ่งจะมีผลให้เกิดบรรยากาศที่ดีในสถานที่จัดการเรียนการสอนสาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษา โดยใช้กิจกรรมหรือสื่อการเรียนการสอนที่สามารถเอาชนะข้อจำกัดเรื่องความแตกต่างกันของประสบการณ์ดั้งเดิมของผู้เรียนคือ เมื่อใช้สื่อการเรียนการสอนแล้ว จะช่วยให้เด็กซึ่งมีประสบการณ์เดิมต่างกันเข้าใจได้ใกล้เคียงกัน ขจัดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสถานที่ ประสบการณ์ตรงบางอย่าง หรือการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยสื่อการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนมีความคิดรวบยอดเป็นอย่างเดียวกัน ทำให้มีมีโนภาพเริ่มแรกอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ ทำให้มีความสนใจและต้องการเรียนในเรื่องต่างๆ มากขึ้น เช่นการอ่าน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทักษะคิด การแก้ปัญหา เป็นการสร้างแรงจูงใจและสร้างความสนใจ และช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จากอุปสรรคนามธรรม

๕. ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน

แรงจูงใจในการเรียนการสอน จะต้องมีเทคนิคการสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ถึงแม้ว่าจะมีลักษณะเป็นการสร้างแรงจูงใจภายนอกก็ตาม แต่แรงจูงใจที่สร้างขึ้นนี้อาจส่งผลในการปรับเปลี่ยนให้เกิดแรงจูงใจภายในด้วย ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ สถานการณ์ของการเรียนต่างๆ ได้เป็นอย่างดี การสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ให้กับผู้เรียนนั้น ควรปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังนี้

- สร้างสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี เป็นการสร้างบรรยากาศทางกายภาพในสถานศึกษาและในห้องเรียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียน และทำให้รู้สึกน่าสนใจ เช่น การตกแต่งด้วยภาพ แผนภูมิและกราฟิกต่างๆ การจัดวางอุปกรณ์ฝึกให้เป็นที่น่าสนใจ ชวนเชิญให้อยากเข้ามาใกล้ๆ สัมผัสจับต้อง และกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นในตัวผู้เรียน

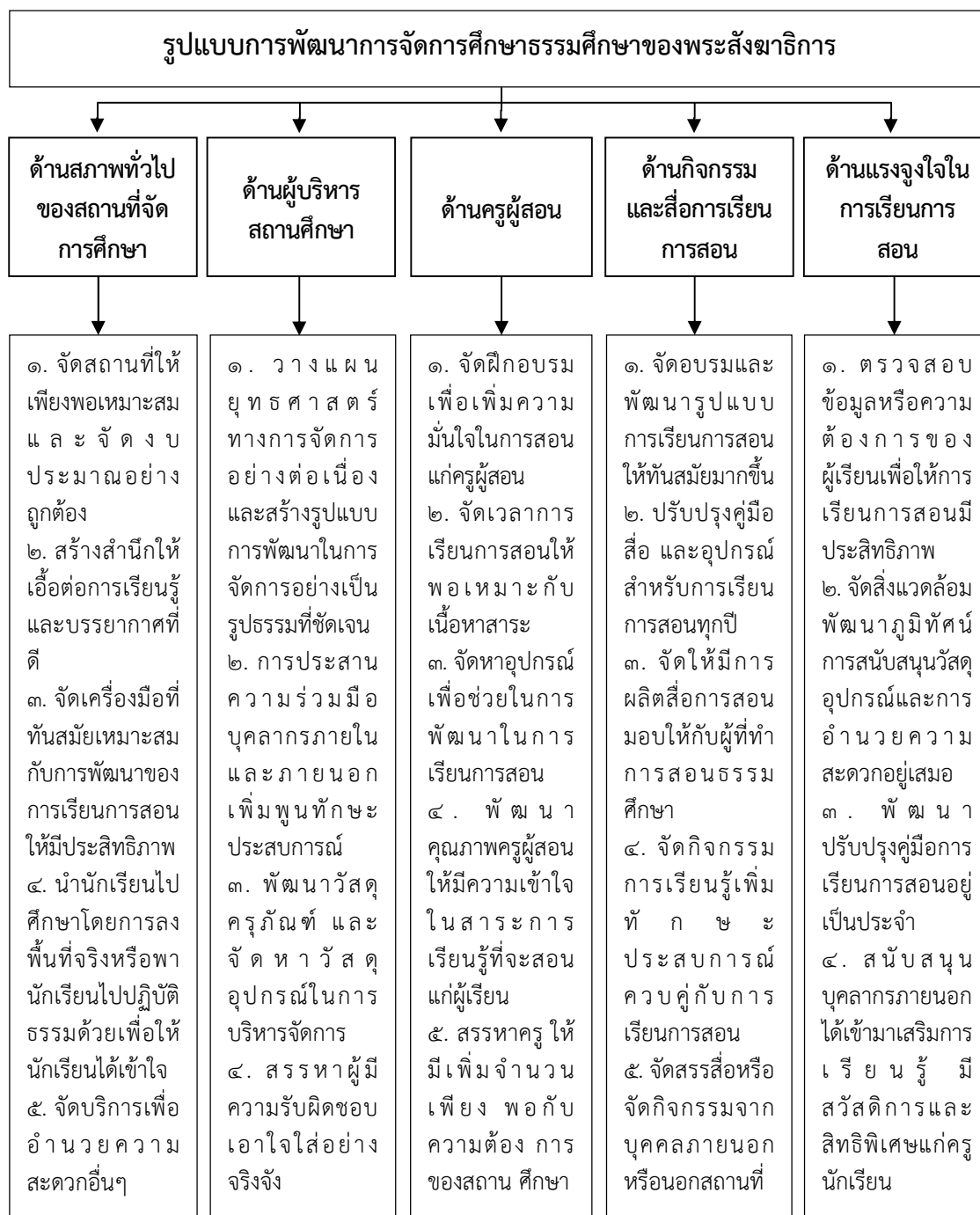
- จัดให้มีสิ่งตอบแทน ในสถานการณ์ต่างๆ ไปของการเรียนนั้น ลำพังเพียงแค่แรงจูงใจภายในตัวของผู้เรียนเองโดยไม่มีสิ่งตอบแทนในรูปของรางวัลจะทำให้โอกาสเกิดความสำเร็จมีน้อยลง

- สร้างแรงจูงใจภายใน แรงจูงใจภายในมีความคงทนและมีพลัง ผู้เรียนบางคนมีแรงจูงใจภายในน้อยต้องได้รับการกระตุ้นและเสริมแรงกันอยู่ตลอดเวลา การใช้สิ่งตอบแทนในรูปของรางวัลเป็นตัวกระตุ้นภายใต้หลักการของความเชื่อที่ว่าผู้เรียนจะเรียนได้ดีเมื่อมีความพึงพอใจในการเรียน ควรจะใช้เมื่อมีความจำเป็นเพราะอาจทำให้เกิดการถดถอยของแรงจูงใจภายในที่ผู้เรียนมีอยู่ได้ การสร้างแรงจูงใจภายในนั้น

- ทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมและต้องการจะเรียนรู้ การวางเงื่อนไขและสร้างสถานการณ์ของการเรียนในรูปแบบต่างๆ การใช้ยุทธวิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมและต้องการจะเรียนรู้เป็นความสามารถของผู้สอน การใช้ช่วงจังหวะ เวลา สถานการณ์ เหตุการณ์ ที่เป็นอยู่เป็นแรงกระตุ้นและสร้างความต้องการเรียนรู้จะทำให้การเรียนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างมาก และในกรณีที่ผู้เรียนยังไม่พร้อมที่จะเรียนให้ยุติการเรียนการสอนก่อน และสร้างความพร้อมให้เกิดขึ้นก่อนที่จะดำเนินการสอนต่อไป บางครั้งการออกกฎ ระเบียบ หรือแนวทางการปฏิบัติตนในระหว่างเรียนให้กับผู้เรียนใช้เป็นแนวทางของการปฏิบัติตนในขณะที่เรียน สามารถสร้างความพร้อมและกระตุ้นแรงจูงใจได้
- ส่งเสริมให้มีการจัดหาและใช้สื่อการสอนและเทคโนโลยีการศึกษา สื่อการสอนและเทคโนโลยีการศึกษาที่ได้รับการออกแบบและมีการบริหารจัดการในการใช้อย่างดีจะสามารถกระตุ้นความสนใจและสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ได้

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Body of Knowledge)

จากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการจัดการการศาสนาแผนกธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จึงทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๒ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Body of Knowledge) เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการวิจัยเชิงสำรวจ ทำให้สามารถค้นพบองค์ความรู้ภายใต้ขอบเขตของการศึกษาวิจัย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยกำหนดในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านสภาพทั่วไปของสถานที่จัดการศึกษา ได้แก่

๑. จัดสถานที่ให้เพียงพอเหมาะสมและจัดงบประมาณอย่างถูกต้อง การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสถานศึกษาหรือโรงเรียนหรือวัด ก็ตาม ควรมีสถานที่ที่สามารถรองรับกับจำนวนของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม ไม่แออัด หรือคับแคบเกินไป เกิดความสะดวก อีกทั้งการบริหารจัดการงบประมาณอย่างเหมาะสมและเพียงพอ เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะขาดเสียมิได้ ที่มีอยู่แล้วก็ต้องบริหารจัดการอย่างถูกต้อง ส่วนที่ไม่เพียงพอ ต้องสรรหาจัดหาเพิ่มเติมให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. สร้างสำนึกให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และบรรยากาศที่ดี ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องประสานการบริหารจัดการในส่วนของสถานที่จัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมแก่การเรียนรู้ และเพิ่มพูนบรรยากาศที่ดี ให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

๓. จัดเครื่องมือที่ทันสมัยเหมาะสมกับการพัฒนาของการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่ อุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นและต้องติดตั้งอยู่ภายในห้องเรียนหรือส่วนที่เป็นพื้นที่จัดการเรียนการสอน โดยให้มีความเหมาะสมและทันสมัย สร้างความสนใจและความเข้าใจในการเรียนการสอนได้อย่างดียิ่ง ซึ่งปัจจุบันถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนสอนอย่างมาก เพราะนอกจากจะช่วยให้การเรียนธรรมศึกษามีความน่าสนใจมากขึ้น ยังเป็นการเพิ่มทักษะในการเรียนให้กับผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อีกด้วย

๔. นำนักเรียนไปศึกษาโดยการลงพื้นที่จริงหรือพานักเรียนไปปฏิบัติธรรมด้วยเพื่อให้ นักเรียนได้เข้าใจ ถือได้ว่าเป็นการเรียนการสอนภาคปฏิบัติก็ว่าได้ การเรียนการสอนในห้องเรียนหรือชั้นเรียนเป็นการจดจำผ่านสมอง แต่การเรียนการสอนโดยการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านทางร่างกาย สามารถจดจำ สัมผัส รับรู้ถูกผิดได้อย่างชัดเจน เมื่อเกิดปัญหาหรือความขัดข้องใจก็สามารถทวงถาม เพื่อให้เกิดความถูกต้องจากครูผู้สอนได้ โดยไม่ต้องลองถูกผิดด้วยตนเองและไม่มีครูผู้สอนดูแล

๕. จัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ห้องสมุดสำหรับอ่านหนังสือและค้นคว้าเพิ่มเติม หรือสถานที่พักผ่อนอริยาบถช่วงพักระหว่างเรียน เป็นการลดความตึงเครียดจากการเรียนการสอน และความเหนื่อยล้าที่อาจเกิดขึ้นจากการเรียนภายในห้องเรียนได้

ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่

๑. วางแผนยุทธศาสตร์ทางการจัดการอย่างต่อเนื่อง และสร้างรูปแบบการพัฒนาในการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน การกำหนดแผนและสร้างรูปแบบการพัฒนาให้มีความชัดเจน ถือเป็นเข็มทิศในการดำเนินงานให้สามารถจัดการการเรียนการสอนศาสนศึกษาแผนกธรรมให้เป็นไปตามแผน และ

บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ รวมถึงสามารถปรับปรุงแก้ไขปัญหาหรือข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที ไม่ให้เกิดผลเสียหายรุนแรงตามมาได้

๒. การประสานความร่วมมือบุคลากรภายในและภายนอก เพิ่มพูนทักษะประสบการณ์ โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสถานศึกษาอื่นๆ หรือวัดอื่นๆ จากผู้มีประสบการณ์มีการบริหารจัดการได้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพมาก

๓. พัฒนาวัสดุ ครุภัณฑ์ และจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการบริหารจัดการ ผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีการติดตามและประเมินผลการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพิจารณาสิ่งที่มีความผิดพลาดแล้วนำมาแก้ไขปรับปรุง โดยเฉพาะวัสดุอุปกรณ์ที่มีความสำคัญในการเรียนการสอนให้มีความทันสมัย และสามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้มากขึ้น

๔. สรรหาผู้มีความรับผิดชอบเอาใจใส่อย่างจริงจัง ผู้บริหารควรคัดสรรบุคลากรผู้ที่มีความตั้งใจและรักงานในด้านการสอนศาสนาแผนกธรรมศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อให้สามารถสนองงานและทำหน้าที่ประสานงานในด้านต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะงานการเรียนการสอนธรรมศึกษา ต้องประสานงานกับทางฝ่ายคณะสงฆ์ในการจัดสอบธรรมสนามหลวง การทดสอบภายในของสถานศึกษา

ด้านครูผู้สอน ได้แก่

๑. จัดฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความมั่นใจในการสอนแก่ครูผู้สอน เป็นการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในส่วนเนื้อหาของการเรียนการสอนศาสนาแผนกธรรมศึกษา ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ครูผู้สอนเกิดความเชื่อมั่นและไม่มั่นใจการสอน เพราะเหตุที่ไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งเกรงว่าจะสอนผิดพลาดจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องมีความลึกซึ้งจึงจะสามารถถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้เข้าใจอย่างแท้จริง

๒. จัดเวลาการเรียนการสอนให้พอเหมาะกับเนื้อหาสาระ ระยะเวลาในการเรียนการสอน และเนื้อหาสาระของบทเรียนควรมีความสอดคล้องกัน ไม่มากหรือน้อยเกินไป ไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายหรือรับภาระการรับรู้เนื้อหาสาระมากเกินไป

๓. จัดหาอุปกรณ์ เพื่อช่วยในการพัฒนาการเรียนการสอน ปัจจุบันผู้เรียนมีการเรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างรวดเร็ว และสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ครูผู้สอนเอง ก็จำเป็นต้องมีการพัฒนาตนเอง จัดหาอุปกรณ์ที่มีความทันสมัย เพื่อช่วยในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ มีความน่าสนใจ อีกทั้งทำให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยดี ตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

๔. พัฒนาคุณภาพครูผู้สอนและเพิ่มจำนวนให้เพียงพอกับความต้องการของสถานศึกษา ครูผู้สอนที่มีจำนวนน้อยเกินไป ทำให้ครูผู้สอนที่มีอยู่เดิมต้องรับภาระในการสอนหนักพอสมควร จึงจำเป็นต้องเร่งผลิตครูผู้สอนธรรมศึกษาที่มีความสามารถและมีความเชี่ยวชาญชำนาญในการสอนและเนื้อหาสาระธรรมศึกษาอย่างแท้จริง เพื่อขยายครูผู้สอนให้มีเพียงพอกับสถานศึกษาต่อไป

ด้านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอน ได้แก่

๑. จัดอบรมและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้ทันสมัยมากขึ้น ให้บุคลากรได้พัฒนาตนเอง ด้วยการสนับสนุนส่งเสริมให้ได้รับการอบรมเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้และผลิตสื่อการสอนให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

๒. ปรับปรุงคู่มือ สื่อ และอุปกรณ์สำหรับการเรียนการสอนทุกปี สื่อสิ่งพิมพ์และอุปกรณ์การเรียนการสอนในปัจจุบัน มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว และมีความทันสมัยมาก ควรติดตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง และนำมาประยุกต์หรือปรับปรุงให้มีความทันสมัย มีความน่าสนใจ สามารถสร้างแรงจูงใจการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ดี

๓. จัดให้มีการผลิตสื่อการสอนมอบให้กับผู้ที่ทำการสอนธรรมศึกษา ควรเข้าร่วมหรือจัดกิจกรรมการสร้างสรรค์สื่อการเรียนการสอน หรือกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีความทันสมัย น่าสนใจ โดยการร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษาหรือวัดในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ร่วมทำกิจกรรมดังกล่าว เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน พัฒนาให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อไป

๔. จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพิ่มทักษะประสบการณ์ควบคู่กับการเรียนการสอน

๕. จัดสรรสื่อหรือจัดกิจกรรมจากบุคคลภายนอกหรือนอกสถานที่ ให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากประสบการณ์จริงมากยิ่งขึ้น จากบุคคลภายนอก เช่น เชิญวิทยากรมาบรรยายเพิ่มเติมในหัวข้อที่ร่วมสมัย หรือสามารถประยุกต์ให้เห็นได้ชัดเจนในการเรียนการสอนเหตุการณ์ปัจจุบัน เป็นต้น

ด้านแรงจูงใจในการเรียนการสอน ได้แก่

๑. ตรวจสอบข้อมูลหรือความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ การสำรวจข้อมูลและความต้องการ เป็นพื้นฐานในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนการสอนอย่างดียิ่ง เพราะทำให้สามารถรู้ได้ว่า สิ่งใดคือสิ่งที่ผู้เรียนต้องการที่จะได้รับจากการเรียนการสอนศาสนาแผนกธรรมศึกษา เมื่อเรียนแล้ว ผู้เรียนมีความประสงค์หรือมีกระบวนการคิดอย่างไร เพื่อนำมากำหนดเป็นแผนในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน เมื่อผู้เรียนมีความสนใจมีแรงขับเคลื่อนให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนการสอนธรรมศึกษานี้ ก็จะเปิดผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามเป้าหมายได้

๒. จัดสิ่งแวดล้อมพัฒนาภูมิทัศน์ การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และการอำนวยความสะดวกอยู่เสมอ ได้แก่ สิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวของผู้เรียน ที่จะทำให้เกิดความรู้สึกร่าเริง มีความสุขที่ได้เข้ามาในชั้นเรียน ในห้องเรียน หรือสถานที่จัดการเรียนการสอนศาสนาแผนกธรรมศึกษามากขึ้น

๓. พัฒนาปรับปรุงคู่มือการเรียนการสอนอยู่เป็นประจำ หนังสือและตำราในการเรียนการสอน ควรมีภาพประกอบเพื่อดึงดูดความสนใจ มีรูปเล่มและสีสันทันสมัย ใช้วัสดุที่มีคุณภาพ รวมถึงเนื้อหาสาระที่สามารถอ่านเรียนรู้และเข้าใจได้ง่าย ใช้ภาษาที่อ่านแล้วเข้าใจได้ตรงกัน ไม่ใช้ภาษาที่มีความซับซ้อน ซึ่งอาจทำให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัย และสับสนได้

๔. สนับสนุนบุคลากรภายนอกได้เข้ามาเสริมการเรียนรู้ มีสวัสดิการและสิทธิพิเศษแก่ครูนักเรียน การเชิญบุคคลภายนอก เข้ามาทำการสอนเพิ่มเติมความรู้ในบทเรียนต่างๆ เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน อีกทั้งผู้สอนเองก็ได้รับความรู้และเทคนิคที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนของตนเองได้ สร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนได้อีกระดับหนึ่ง รวมถึงการมีรางวัลให้กับครูผู้สอนและนักเรียนที่ประสบความสำเร็จ เช่น สอบธรรมสนามหลวง แผนกธรรมศึกษาผ่านในระดับต่างๆ หรือสอบได้คะแนนสูงสุดในการสอบวัดผลประเมินความรู้ เหล่านี้เป็นต้น